T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

ORTADOĞU'DAKİ GÖRÜNÜMÜ ile DİPLOMASİ ve KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİNDE AYRICALIKLAR

Yüksek Lisans Tezi

Zhila Mohammadkhani

Tez Danışmanı

Dr. Ülkü Halatçı Ulusoy

ANKARA – 2014

İÇİNDEKİLER

KISATMALAR.....

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİPLOMASİ VE KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL

GELİŞİMİ VE YAPISI

I. Diplomatik İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi..... 4

1. Diplomatik İlişkilerinin Tarihçesi 4

1.1. 1815 Viyana Kongresine Kadar Olan Dönem 5

1.2. 1815 Viyana Kongresinden Günümüze Kadar Olan Dönem..... 10

2. Diplomatik Misyonun Genel Yapısı 12

2.1. Genel Olarak 12

2.2. Misyonun Diplomatik Temsilcileri..... 14

a. Tanımı 14

b. Görevleri 17

c. Göreve Başlaması..... 18

d. Görevin Sona Ermesi 21

II. Konsolosluk İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi 23

1. Konsolosluk İlişkilerinin Tarihçesi..... 23

1.1. 1815 Viyana Kongresine Kadar Olan Dönem 24

1.2. 1815 Viyana Kongresinden Günümüze Kadar Olan Dönem..... 26

2. Konsolosluk Memurlarının Genel Yapısı 28

2.1. Genel Olarak 28

2.2. Konsolosluk Memurları 29

a. Tanımı 29

b. Görevleri 31

c. Göreve Başlaması 34

d. Görevin Sona Ermesi 36

İKİNCİ BÖLÜM

MİSYON VE KONSOLOSLUĞUN AYRICALIKLARI

I. Misyonların Ayrıcalıkları 38

1. Dokunulmazlıklar 38

1.1. Diplomatik Temsilcilerin Kişi Dokunulmazlığı 39

1.2. Misyon Binalarının Dokunulmazlığı 40

1.3. Misyonun Haberleşme Dokunulmazlığı 41

2. Bağışıklıklar 44

2.1. Diplomatik Temsilcilerin Yargı/ Bağışıklığı 44

2.2.Diplomatik Temsilcilerin Vergi /Gümrük Bağışıklığı 49

II. Konsoloslukların Ayrıcalıkları 50

1. Dokunulmazlıklar 50

1.1. Konsolosluk Memurlarının Kişi Dokunulmazlığı 50

1.2. Konsolosluk Binalarının Dokunulmazlığı 51

1.3. Konsoloslukların Haberleşme Dokunulmazlığı 53

2. Bağışıklıklar 55

2.1. Yargı Bağışıklığı 55

2.2. Konsolosluğun Vergi/Gümrük Bağışıklığı 56

III. Genel Değerlendirme 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTADOĞU ÜLKELERİNDE YAŞANAN DOKUNULMAZLIK İHLALLERİ

I. Genel Olarak 60

II. İran Örneği 61

1. Diplomatik ve Konsolosluk İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi Ve Yapısı 61

2. Diplomatların ve Konsolosların Genel Anlamda Ayrıcalıkları 64

2.1. Diplomatik 64

2.2. Konsolosluk 66

3. Tahran Rehineler Olayı 67

3.1. ABD'nin Divanda Dava Açması ve Divan'ın Yetkisi 73

3.2. ABD'nin Geçici karar İstemesi 78

3.3. Divan Kararı 81

3.4. Cezayir Hakem Mahkemesinin Kurulması 88

4. Tahran'da İngiltere Misyon Binalarına Saldırı 90

III. Libya'da ABD Konsolosluk Saldırısı 92

IV. Genel Değerlendirme 95

SONUÇ 96

KAYNAKÇA 100

ÖZET 107

ABSTRACT 109

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	Adı Geçen Eser
AÜHF	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
M.	Madde
M Ö	Milattan Önce
M S	Milattan Sonra
MC	Milletler Cemiyeti
s.	Sayfa
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
VDİHS	Viyana Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Sözleşme
VKİHS	Viyana Konsolosluk İlişkiler Hakkındaki Sözleşme
Vol.	Volume
yy.	Yüzyıl
Y.	Yıl

GİRİŞ

Kuşkusuz uluslararası ilişkilerin en belirgin ve yasal örneklerinden biri diplomatik ve konsolosluk ilişkileridir. Tarih boyunca diplomatik ilişkiler örf ve adet hukukuna dayanarak gelişmiş fakat ikinci dünya savaşı sonrası BM teşkilatının yapılanmasıyla birlikte, uluslararası örf ve adet hukukunda var olan devletlerarası ilişkilerin en eski ve temel normlarını kodifiye etmek üzere 1961 VDİHS'i ve 1963 VKİHS'inin yapılmasının altı çizilmiştir.

Çağdaş uluslararası hukukta diplomatik temsilcilikler, konsolosluk binaları ve personeline ilişkin dokunulmazlık ve ayrıcalıkların temelini 1957'de BM Hukuk Komisyonu'nun diplomatik ilişkileri evrensel düzeyde düzenlemek amacıyla hazırladığı 1961 ve 1963 Viyana Sözleşmeleri oluşturmaktadır. Söz konusu sözleşmelerle birlikte devletlerarası diplomatik ilişkilerin yürütülmesine aracılık eden diplomatlar ve konsoloslara tarihsel olarak uluslararası hukuk tarafından tanınan bir takım ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklara temsil ve görev anlayışı gereği detaylı şekilde yer verilmiştir. Bu sözleşmeler, devletlerin uluslararası dostluk ilişkilerini geliştirmeleri ve diplomatik ilişkilerini etkin bir şekilde yürütmelerine katkı sağlamak için yapılmıştır. Bu amaçlar çerçevesinde söz konusu sözleşmelerde konsolosluk binaları ile diplomasi görevlileri ve ailelerine birtakım dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanınmıştır.

Söz konusu muafiyetlerin karşılıklılık ilkesi temelinde uygulanması konusunda Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi ve Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi yasal zemin oluşturmaktadır. Bununla birlikte

diplomasi görevlilerinin ayrıcalıklardan yararlandırılma yöntemi uluslararası anlaşmalar, ülkelerin mevzuatı, idari yapısı, siyasi ve ekonomik durumu gibi nedenlerden dolayı ülkeden ülkeye değişmektedir. Devletler uluslararası hukuk kurallarına tabi olmakla birlikte bu kuralları kendi çıkarlarına göre yorumlayabilmektedirler. Bunun en belirgin örneği ise dünyanın çeşitli bölgelerinde özellikle de Ortadoğu ülkelerinde rastladığımız dokunulmazlıkların ihlalidir. Bu tür ihlaller bazen devletlerarasındaki ilişkileri dondurmakta ya da yok etme aşamasına getirmektedir. Devletlerin uluslararası normları ulusal hukuklarını üstün tutacak şekilde yorumlamaları diplomatik temsilcilerin ve konsolosların hayatlarını tehlikeye atabilmekte ve büyük kayıplara yol açabilmektedir. Söz konusu problematiğe diğer bir örnek ise, ABD'nin diplomatik temsilcileri ve konsolosluk görevlilerinin ABD Tahran Büyükelçiliğinde rehin tutulmasıyla yaşanan ABD-İran arasındaki uyuşmazlıktır. Bu olayda diplomatik temsilcilerinin dokunulmazlığı ihlal edilmek suretiyle ABD diplomatik temsilcileri Tahran büyükelçiliğinde rehin alınarak uluslararası hukuk, siyasi bir amaç olarak kullanılmıştır. Böylelikle İran ve ABD'nin 25 senelik ilişkileri (1953-1979) siyasi, ekonomik vb... nedenlerden dolayı kesintiye uğramıştır. Diplomatik ilişkiler hakkında uluslararası hukuk normlarının ihlal edilmesinin çok farklı ülkelerde örnekleri de bulunmaktadır fakat bu olayın diğerlerinden önemli bir farkı meselenin Uluslararası Adalet Divan'ına taşınmasıdır. Son dönemlerde giderek artan bu tür ihlalleri önlemek amacıyla uluslararası hukukun konuyu tadil edecek şekilde ele alması vurgulanmaktadır. İlerleyen bölümlere bahsi geçen konu farklı boyutlardan incelenecektir.

Birinci bölümde diplomatik ve konsolosluk misyon ve ilişkilerinin tarihsel gelişimi, diplomatik temsilcilerin ve konsolosluk memurlarının tanımı, görevleri,

göreve başlama ve görevin sona ermesiyle ilgili konulara yer verilecektir. İkinci bölümde ise, 1961 VDİHS'si ve 1963 VKİHS'sine dayanarak diplomatik temsilciler ve konsolosluk memurlarına tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar incelenecektir. Son bölümde de Ortadoğu ülkelerinde yaşanan ihlalleri göz önünde bulundurarak öncelikle İran'da diplomatik ve konsolosluk ilişkilerinin tarihçe ve yapısına değinilecek, daha sonra İran iç hukuku itibariyle diplomatik ayrıcalıklarını anlatarak yaşanan örneklere yer verilecektir. Ayrıca aynı bölümde ABD- İran ilişkilerinin İslami Devrim etkisi nedeniyle kesintiye uğramasını, Şah'ın ABD'ye gitmesi, ABD Büyükelçiliği'nin Tahran'da Müslüman öğrenciler tarafından işgal edilmesi, ABD Diplomatlarının 444 gün rehin alınması, Rehine Krizi'nin siyasi, hukuki ve askeri çözüm arayışları ve en son Cezayir bildirileri irdelenecektir. Bununla birlikte, 2011 yılında İngiltere Tahran Büyükelçiliğine yapılan saldırı ve en son Libya'da 2012 yılında ortaya çıkan ihlaller ve bu ihlallerin sonuçlarına değinilecektir.

ANKARA 2014

BİRİNCİ BÖLÜM

DİPLOMASİ VE KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YAPISI

I. Diplomatik İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

1. Diplomatik İlişkilerinin Tarihçesi

Devletler birbirleriyle, kendilerini temsil eden kişilerin aracılığı ile ilişkilerde bulunurlar. Antik çağlarda dahi toplumlar arasında bir ölçüde bu çeşit ilişkiler mevcuttur. Ancak, bu ilişkiler sınırlı konularda olduğu için sürekli temsilci bulundurma gereği yoktur. Orta çağların sonlarına kadar, bir devletten ötekine, belirli bir sorun veya konunun görüşülmesi, bir törene katılmak, savaş açıldığını bildirmek veya barış yapmak gibi nedenlerle temsilci (elçi) gönderilmekteydi.[1]

Eski Çin, Hint, Mısır, Sümer, Asur, Fenike vesikaları elçilerin şahsî dokunulmazlığı ve görevlerinin kutsallığı hakkında birçok deliller ortaya koymaktadır. Eski Yunanlar ve Romalılar da, daimi elçilik ihdasına gitmemekle beraber, diğer devletlerin elçi gönderme hakkını kabul etmişler, elçilerin şahsî dokunulmazlıklarına, seyahat hürriyetlerine, resmî evrak masuniyetlerine, bir dereceye kadar saygı göstermişlerdir.[2]

Diplomasinin kökenine bakılacak olursa, sözcüğün Eski Yunan'da "ikiye katlamak" anlamına gelen "diploma" sözcüğünden doğduğu görülür. Eski Yunan'da ve Roma'da devlete ait tüm resmî belgelere, bazı ayrıcalıklar dağıtan ve yabancı topluluklarla ilişkileri düzenleyen belgelere, bunların katlanış biçimlerinden ötürü

[1] Shambayati, Bamshad, Uluslararası Genel Hukuk (حقوق بين الملل عمومى), Behnam Yayınevi, 2. Baskı,Tahran , 2003, s.32.

[2] Falsefi, Hedayet, Uluslararası Hukuk (حقوق بين الملل), Naşreno Yayınevi, 4. Baskı ,Şiraz, 2001.s , 34.

"diploma" adı verilirdi. Zamanla bu belgeleri koruyacak, düzene sokacak ve deşifre edecek profesyonel katiplere ihtiyaç duyuldu ve böylece diplomasi, 18 . yy.'a kadar anılan şekilde yani "belgeleri inceleme bilimi" olarak kullanıldı. Diplomasinin "belgeleri inceleme bilimi" olarak değil de "uluslararası ilişkileri yürütme sanatı" olarak kullanılması ise ilk kez 1796 yılında Edmund Burke tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, "diplomatik kurul" kavramını da kullanarak burada çalışan insanlara diplomat adını vermiştir. [3]

Sözcük olarak doğuşu yeni olan diplomasinin kurum olarak varlığı çok eski zamanlara dayanmaktadır. Tarih öncesinde ilk kavimler aralarındaki savaş durumuna son vermek, bazı ortak sorunları tartışmak ve çözebilmek amacıyla, birbirlerine günümüzde "elçi" diye adlandırılacak olan özel yetkilere sahip kişileri gönderirlerdi. Bu elçiler, "ad hoc diplomasi" olarak bilinen, tek yanlı ve geçici anlamını taşıyan, kavimler arası sınır sözleşmesi yapmak ve av alanlarının sınırlarını saptamak gibi örnekler verilebilecek, belirli bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan bu yöntemi uygulamak için geçici bir süreyle yurt dışına gönderirlerdi.[4]

Diplomasinin günümüzdeki gelişimine geçmeden önce eski dönemlerdeki tarihsel gelişmelere genel olarak değinmek uygun olacaktır.

1.1. 1815 Viyana Kongresine Kadar Olan Dönem

Antik çağlarda diplomasi yöntemlerine en fazla Çin uygarlığında müracaat edilmişti. Zira, Çin uygarlığının en üst aşamaya geldiği dönemlerde, bir dönem

[3] Ergüven, Nasıh Sarp, Uluslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar, Ankara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enistütüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s, 3.

[4] İskit, Temel, Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Yayınları , İstanbbul , 2007 ,s. 67-202.

boyunca olsa bile Çinli topluluklar arasında savaşların yapılması yasaklanmış, ancak haklı savaşa izin verilmiştir. Bu anlamda özellikle bu dönemlerde Çin topluluklar arasında meydana gelen problemlerin veya uyuşmazlıkların diplomasi yöntemleri ile çözümlenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.[5]

Diplomasinin ilk örneklerini Eski Mısır ve Hititlerde görmek mümkündür. MÖ. 1278'de yapılan ve tarihte görülen ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması'nı örnek olarak göstermek mümkündür. Ancak bu tarihten önce diplomasinin olmadığını söylemek doğru değildir. Bu tarihten önce de elçilerle haber gönderiliyor ve bu elçilerin görevleri bitince dönüyorlardı. Görevlerini eksiksiz yapmaları ve savaşçılar tarafından öldürülmemeleri için belli ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahip olmuşlardır. Bununla beraber, o dönemde devlet temsilcilerinin birbirleriyle yazıştıkları, Akad alfabesiyle yazılmış, siyasi nitelikli mektuplar olan "Amarna Mektupları" [6] eski çağın en önemli diplomatik arşivi olarak görülmektedir.

Eski Yunan site devletlerinde ise ilkel anlamda diplomasi kullanılmıştır. Diplomasinin burada kendini göstermesinin pek çok nedeni vardır. Bu çağlarda, çok taraflı diplomasinin örneklerini de görmek mümkün olmuştur. Farklı site devletlerinin karar alma mercilerinin bir araya gelerek toplandıkları ve sorunlara bir çözüm aradıkları "Amphictyonic Konseyi" [7] , çok taraflı diplomasinin; MÖ. 432'de Sparta ve diğer site devletlerinin Atina'nın güçlenmesine karşı bir çare aramak için bir araya geldikleri "Sparta Konseyi" ise konferans diplomasinin en güzel örnekleri

[5] Pazarcı, Hüseyin , Uluslararası Hukuk Dersleri , 1. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001,s. 37.

[6] Ziai Bigdeli, Mehmet. R, Uluslararası Genel Hukuk (حقوق بین الملل عمومی), 5. Baskı,Tahran Üniversitesi Yayınevi, Tahran , 2011, s.55.

[7] Tarum, Mesud, Pehlevi Rejimi'nin İnhilali ve Diplomatik Temsilcilerin Rehin Alınması (سقوط رژیم پهلوی و گروگانگیری دیپلماتها), 2. Baskı, Kavoş Yayınevi, Tahran, 1998, s.332.

olarak görülmektedir. İkinci olarak, Antik Yunan ekonomisinin ticarete dayalı yapısı, diplomasinin gelişiminde büyük rol oynamıştır. Üçüncü olarak, Yunan site devletlerinin ortak dile, dine, kültüre ve benzer siyasal sisteme sahip olmaları da diplomasiyi geliştirmiştir.

Roma'da diplomasinin gelişimi Yunanlılar kadar olmamıştır. Bunun da bazı nedenleri vardır. İlk olarak, Romalıların, diğer ülkelerle ilişkilerde diplomasiyi çok az kullanmasındaki başlıca etken, askerî açıdan güçlü olmalarıdır. [8]

İkinci olarak, Roma ekonomisinin Antik Yunan'ın aksine esas olarak tarıma dayandığı görülmektedir. Tarıma dayalı bir ekonomi, sosyal, siyasal ve askerî örgütlenmenin de bu çerçeveye göre şekillenmesine yol açmıştır. [9]

Üçüncü olarak, İtalyan Yarımadası, MÖ. 10. yy'dan itibaren yoğun bir göçe sahne olmuş, değişik halklar yarımadada farklı uygarlıklar kurmuştur. Yani Eski Yunan'ın aksine burada ortak dilin ve kültürün ortaya çıkışı doğal bir süreçte olmamıştır. Roma büyüyüp yayıldıkça kendi dilini ve kültürünü dayatmıştır. Bu durum da bölgedeki diğer benzer kültür ve dile sahip uygarlıkların önünü kapamış ve onları Roma'nın bir parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla diplomasinin gelişimi baltalanmıştır. [10]

Bütün bu nedenlere rağmen Roma'nın, bugünkü Dış İşleri Bakanlığı Antlaşma Şubesi denilebilecek olan "Fetialler Koleji" [11] ile antlaşmaların saklanıp, diplomatik arşivlerin korunmasında büyük katkıları olmuştur.

---

[8] Ziai Bigdeli, a.g.e., s.59.

[9] Tagavi, Fatemeh, Diplomatik İlişkiler Tarihi ve Kuruluşları(تاریخ مناسبات دیپلماتیک), Selbi Yayınevi, 2. Baskı, İsfahan,1996.s.30.

[10] Tarum , a.g.e., s. 280.

[11] Tagavi, a.g.e., s.109.

Bizans'ta ise diplomasi büyük ustalıkla kullanılmıştır. Roma'nın mirasçısı olarak kabul edilen Bizans, Roma'nın aksine diplomasiyi kurumsal ve üslup boyutlarında geliştirmiştir. Bunun temel nedeni, Bizans'ın, Roma'nın sahip olduğu güce sahip olmaması ve reel-politik koşullarının diplomasinin kullanılmasını yoğun ve zorunlu kılmasıdır. [12]

Burada öncelikle elçilerin niteliğinde bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemde hatip diplomat yerini gözlemci diplomata bırakmıştır. Bunun nedeni ise Bizans'ın komşu ülkelerin zayıf yönlerini, kaynaklarını, amaçlarını, politikalarını öğrenip ona göre politika üretmek istemesidir. Bunun yanında Bizans protokol konusuna da büyük önem vermiştir. Ayrıca, o dönemde ilk defa dış ilişkileri düzenlemek ve yürütmekle yükümlü hükümete bağlı Dış İşleri Şubesi'ni kurarak yabancı ülkeye gönderecekleri elçileri iyi bir eğitime tabi tutmuşlardır. Ayrıca Bizans yukarıda belirtildiği gibi bulunduğu reel-politik koşullardan ötürü diplomasiyi savaştan üstün tutmuş ve diplomasiyi kullanırken bazı yöntemlere başvurmuştur. Bizans, diplomasiyi sadece pazarlık ya da anlaşma yöntemiyle değil aldatma, entrika, suikast gibi yöntemlerle de kullanmıştır. [13]

Eski çağlarda görülen diplomasiyle beraber, 15 . yy. ile birlikte İtalyan şehir devletlerinde birbirleri nezdinde sürekli diplomatik kurullar bulundurmak anlamına gelen "sürekli diplomasi"ye geçiş görülmeye başlanmıştır. Bölgedeki Alp Dağlarını Kuzey İtalya'yı koruması, ulaşım, iletişim ve haberleşmenin sınırlı olmasından dolayı diğer devletlerin ortamı rahatsız etmesinin zor olması, o dönemde Avrupa'da yy. Savaşlarının olması ve Avrupa'nın İtalya ile uğraşamaması ve bu şehir devletleri

[12] Ziai Bigdeli, a.g.e., s.212.

[13] Falsefi, a.g.e., S. 173.

arasında güç dengesinin olması sürekli diplomasinin İtalya'da görülmesinin nedenleri arasında yer almaktadır. N. Pantromoli ilk elçi olarak 1455 yılında Milano Dükü tarafından Cenova'ya atanmıştır. [14]

Yavaş yavaş Alpler'in dışına taşan diplomasi 17 -18 . yy. Avrupa'sında "altın devri"ni yaşamıştır. Bu dönemde diplomaside en etkili devlet gerek devlet adamları gerek kurumlarıyla Fransa olmuştur. Diğer bir taraftan bu dönemde 1648 Westphalia[15] ve 1712 Uthrect'le birlikte diplomaside çok taraflılık yaygınlaşmış ve dolayısıyla protokol sorunu daha önemli bir yer edinmiştir.

Avrupalı devletler arasında sıklıkla yaşanan savaşlar ve bunların ardından düzenlenen konferanslarda, devletleri temsil eden diplomasi temsilcilerinin öncelik sırası, önemli bir sorun haline gelmiştir. Bunun yanında, yabancı devletlerde görev yapan mukim büyükelçilerin, resmî törenlerde, kendi aralarındaki öncelik sıraları da çözüm getirilemeyen bir husus olmuştur. [16]

Avrupa'yı yeniden yapılandırmak amacıyla toplanan Viyana Kongresi'nde, diplomasi temsilcilerinin öncelik sırası, gündem konularından birisini oluşturmuştur. Bu konuda öncelikle devletleri ve dolayısıyla onları temsil eden diplomasi temsilcilerini sıraya koyma düşüncesi üzerinde durulmuştur. Devletlerin sıraya tabi tutulmasının uygulamadaki imkansızlığı anlaşılınca, diplomasi temsilcilerinin sınıflandırılması gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda, Viyana Anlaşması'nın eklerinden biri olan Viyana Tüzüğü, 19 Mart 1815 tarihinde, Avusturya, Prusya, Rusya, İngiltere, Fransa, İspanya, İsveç ve Portekiz tarafından imzalanmıştır.

1815 Viyana Tüzüğü'ne göre, diplomasi temsilcileri üç sınıfa ayrılmaktadır;

[14] Tarum, a.g.e., s. 297.

[15] Alsan, Zeki Mesud, Devletler Hukuk Dersleri, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınevi, Ankara, 1947, s.260.

[16] Ergüven, a.g.e., s. 30.

(i) Büyükelçiler, legalar ve nonslar

(ii) Hükümdarların nezdinde gönderilen orta elçiler ve diğer temsilciler

(iii) Dışişleri bakanı nezdinde gönderilen maslahatgüzarlar

Böylece bu kongre bir temel olşturarak, modern diploması sürecinin başlangıç noktası haline gelmiştir.[17]

1.2. 1815 Viyana Kongresinden Günümüze Kadar Olan Dönem

1815 Viyana Tüzüğü'nün düzenlenmesinden üç yıl sonra, 21 Kasım 1818'de, Avusturya, İngiltere, Fransa, Prusya ve Rusya tarafından, Aix – la – Chapelle Protokolü imzalanmıştır. Söz konusu Protokol, orta elçi ve maslahatgüzar sınıfları arasına mukim elçi sınıfını dâhil eden düzenlemeyi içermektedir. Böylece diplomasi temsilcisi sınıfları;

(i) Büyükelçiler, legalar ve nonslar,

(ii) Hükümdarların nezdinde gönderilen orta elçiler ve diğer temsilciler ,

(iii) Mukim elçiler,

(iv)Dışişleri bakanı nezdinde gönderilen maslahatgüzarlar ,

şeklini almıştır.[18]

1815 Viyana Tüzüğü ve 1818 Aix – la – Chapelle Protokolü, diplomasi ilişkilerine dair ilk kapsamlı kodlaştırma çalışmaları oldukları için önem taşımaktadırlar. Bu özellikleri nedeniyle, modern diplomasinin başlangıcını oluşturan gelişmeler olarak değerlendirilebilirler.

Modern diplomasinin gelişim sürecinde bir kodlaştırma olmasa da, Wilson

[17] Ergüven, a.g.e., s. 31.

[18] Ergüven, a.g.e., s. 31.

ilkelerinin de önemli bir yeri vardır. I. Dünya Savaşı'nın ardından, ABD Başkanı Woodrow Wilson, 8 Ocak 1918 tarihinde, On Dört İlkesini açıklamıştı. Bu ilkelerin konumuz açısından önemi, diplomasi uygulaması açısından yüzyıllarca kabul görmüş olan gizlilik prensibinin yerine, açıklık ilkesini getirmiş olmasıdır. Uygulamada hemen kabul görmese de, bazı düzenlemelerle desteklenmesinin de yardımıyla açıklık ilkesi günümüzde genel kabul görmüş ve uygulamaya yansımıştır.

Modern diplomasi sürecinde önem taşıyan bir diğer kodlaştırma ise, 1928 yılında toplanan Altıncı Panamerikan Konferansı'nda gerçekleşmiştir. Diplomasi temsilcilerinin ayrıcalıkları, görevleri ve yetkileri konularının, meydana gelen gelişmeler göz önüne alındığında, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı niteliği taşıdıkları tartışmasız bir hususdur. Söz konusu konuların bu niteliğine rağmen, uygulamada en çok sorun Latin Amerika Devletleri arasında yaşanmıştır.

Bu kıtada birçok devletin bulunması ve bu devletlerde sıkça yaşanılan siyasî değişimler, özellikle diplomatik ayrıcalıklar konusunda uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu hususlar göz önüne alındığında, diplomasi temsilcileri ile ilgili bir kodlaştırma zorunlu hale gelmiştir. Bu doğrultuda, Altıncı Panamerikan Konferansı'nda, 20 Şubat 1928'de, diplomasi temsilcilerine ait Havana Sözleşmesi kabul edilmiştir. Söz konusu sözleşme, içerdiği hükümler bakımından genel bir kodlaştırma özelliği göstermekte, sadece Amerikalı Devletler değil tüm devletler için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Aynı konferansta kabul edilen Havana Konsolosluk Mukavelesi, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı özelliği taşımayan ve tarih boyunca ikili anlaşmalarla düzenlenen konsolosluk hukuku ile ilgili önemli bir kodlaştırmadır.[19]

[19] Akipek,Ömer İlhan, Devletler Hukuku İkinci Kitap, İstiklâl Matbaacılık, Ankara, 1964, s. 111.

Bu sürecin ardından diplomasi ilişkileri ile ilgili genel bir kodlaştırmanın gerçekleştirilmesi ihtiyacı ortaya çıktı.[20] Bu bağlamda uluslararası hukuk komisyonunun 1949 yılındaki ilk toplantısında, diplomasi ilişkileri, kodlaştırma için seçilen 14 konulu geçici listeye girmiştir. BM Genel Kurulu'nun 5 Aralık 1952 tarih ve 658 sayılı kararı ile diplomasi ilişkilerinin gecikmeden kodlaştırma için ele alınması kararlaştırılmıştır.[21]

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun çalışmaları sonucu ortaya koyduğu tasarının, BM Genel Kurulu'nun 1960 tarihli ve 1450 sayılı Kararıyla, uluslararası bir konferansta görüşülmesi karara bağlanmıştır. Viyana'da, 2 Mart – 14 Nisan 1961 tarihleri arasında gerçekleştirilen diplomatik ilişki ve muaflıklar hakkında BM Konferansı'nın sonunda, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun tasarısı üzerinde bazı değişikliklere gidilerek 1961VDİHS'si imzalanmıştır. Sözleşme, yirmi ikinci onaylama ve katılma belgesinin BM Genel Sekreteri'ne tevdi edildiği tarihi izleyen otuzuncu gün olan 24 Nisan 1964'te yürürlüğe girmiştir.

2. Diplomatik Misyonun Genel Yapısı

2.1. Genel Olarak

1961 VDİHS'sine göre Misyon kadrosunun üyeleri, misyonun diplomatik kadrosunun, idarî ve teknik kadrosunun ve hizmet kadrosunun üyeleridir.

Diplomatik kadronun üyeleri, misyon kadrosunun diplomatik rütbe taşıyan üyeleridir. Diplomasi kadrosunun başında, misyon şefi gelmektedir. Misyon, bir devletin diğerine yolladığı ve temsil görevini yerine getiren temsilcilerden oluşan

[20] Ergüven, a.g.e., s. 35.

[21] Kharezmi, Şehin, 3. Dalga(موج سوم), Neşreno Yayınevi, Tahran, 1991, s.541.

heyettir. Uygulamada bu sınıfa, büyükelçi, elçi – müsteşar, müsteşar, başkâtip, ikinci kâtip, üçüncü kâtip ve ataşe gibi görevliler dâhil edilmektedir. Misyon diplomatik kadrosu ayrıntılı bir şekilde Misyon Diplomatik Temsilcileri başlığı altında incelenecektir.

Bunun ardından ise, idarî ve teknik kadronun üyeleri gelmektedir. Bu kişiler, misyonun idarî ve teknik hizmetinde çalışan kişilerdir.[22] Misyon bünyesinde görev yapan kişiler ile ilgili bir başka kavram ise, hizmet kadrosu üyeleridir. Bunlar misyonun iç hizmetinde bulunan üyelerdir.[23] Aşçı, bahçıvan, bekçi, kavas, şoför, hizmetçi gibi görevliler, uygulamada bu grup bünyesinde hizmet vermektedir. [24]Son olarak değinilmesi gereken özel hizmetçiler, herhangi bir misyon üyesinin ev hizmetinde çalışan ve gönderen devlet hizmetinde olmayan kişilerden oluşmaktadır.[25]

Uygulamada, hizmet pasaportu taşıyan memurlar, sekreterler, doktorlar, din adamları, idarî memurlar, koruma görevlileri, telsiz operatörleri ve ulaştırma teknisyenleri gibi görevlilerin bu gruba dâhil edildiği görülmektedir.[26]

Buraya kadar diplomatik misyonu genel yapı itibariyle incelemeye çalıştık. Fakat diplomatik ilişkilerde, misyon diplomatik kadrosunun daha önemli bir konumda bulunduğu için, bu konuyu ayrıntılı olarak irdeleyeceğiz.

[22] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/f.

[23] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/g.

[24] Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap, 2. Baskı, Turhan Kitabevi , Ankara,1999, s.77.

[25] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/h.

[26] Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap, s.76.

2.2. Misyonun Diplomatik Temsilcileri

a. Tanım

Diplomasi temsilcilerinin başında, misyon şefi gelmektedir. Misyon, bir devletin diğerine yolladığı ve temsil görevini yerine getiren temsilcilerden oluşan heyettir.[27]

Misyon diplomatik temsilcileri, iki gruba ayrılmaktadır. Birinci şık misyon şefei ve ikinci şık diğer diplomatlar olarak belirtilmektedir.

Misyon şefi ise, gönderen devlet tarafından bu sıfatla hareket etmek üzere görevlendirilmiş kişidir.[28] Misyon şefleri üç sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar,

(i) Devlet başkanı nezdinde akredite edilen büyükelçiler veya nonslar,

(ii) Devlet başkanları nezdinde akredite edilen murahhaslar, elçiler ve enternonslar,

(iii) Dışişleri bakanları nezdine akredite edilen maslahatgüzarlardan, oluşmaktadır.[29]

Bu maddenin devam eden fıkrasında, düzenlenen misyon şefi sınıfları arasında sadece öncelik sırası ve adabı muaşeret kuralları bakımından fark ortaya çıkabileceği düzenlenmiştir.[30] Modern diplomasi de dâhil olmak üzere, diplomasi tarihinin birçok döneminde, uyuşmazlıkların öncelik sırası üzerinden ortaya çıkması, bu hükmün yetersizliğini ortaya koymaktadır.[31]

---

[27] Girgin, Kemal, Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi, Ankara, 1975, s. 320.

[28] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/a.

[29] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 14/1.

[30] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 14/2.

[31] Ergüven, a.g.e., s. 53.

Misyon şeflerinin tayin edileceği sınıf, devletler arasında varılan mutabakatla tesbit olunur.[32] Misyon şefleri, kendi sınıfları dâhilinde, görevlerine başlayıp tarih ve saatine göre öncelik taşırlar. Bir misyon şefinin itimatnamesinde sınıfını değiştirmeksizin yapılan tadiller önceliğini etkilemez.[33]

Misyon şefinin görevi münhal olduğu, veya misyon şefi görevlerini yerine getiremediği takdirde, bir geçici Maslahatgüzar (Charge d'affaires ad interim) geçici olarak misyon şefi görevlerini yapacaktır. Geçici Maslahatgüzarın adı, ya misyon şefi tarafından, veya bunun mümkün olmaması halinde gönderen devletin Dışişleri Bakanlığı tarafından, kabul eden devletin dışişleri bakanlığına veya mutabık kalınacak başka bir Bakanlığa bildirilir.[34]

Misyonda görevli öteki diplomatik personel ise şöyle sıralanmıştır: Elçi (ya da elçi-müsteşar), müsteşar, başkâtip, ikinci kâtip, üçüncü kâtip ve ataşe.

Büyükelçiler, elçiliğin tüm harcamalarını, konsolos ve ataşeler tarafından yazılan haftalık ekonomik, siyasi raporları kontrol etmek, onaylamak ve davetlerde ülkesini temsil etmektir.

Büyük elçiden sonra, gelen müsteşarlar genellikle elçi müsteşar olarak görev yaparlar ve büyükelçi görevde olmadığı zamanlarda büyükelçinin yerine geçici bir süre için görev yaparlar.

Diplomatik temsilciliklerde mevcut olan kâtipler ise, yaptıkları görev süresine göre diplomatik deneyim ve kıdemlerine binaen başkâtip, 2.kâtip ve 3.kâtip olarak sınıflandırılırlar. 1. kâtipler, kâtipler arasında koordinasyonun sağlar.

[32] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 15.

[33] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 16.

[34] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 19.

Diplomatik temsilcilikte en alt kademede bulunan görev ateşedir. Diplomatik heyeti, bazen uzmanlık talep eden görevlerle karşı karşıya gelmektedir. Bu nedenle de bazı uzman ataşeleri göreve alabilir. Örneğin; ticaret ataşesi, eğitim ataşesi, askeri ataşe vs... Bu ataşeler kendi devletlerinin ilgili bakanlıklarına bağlıdırlar ve onlar tarafından göreve atanırlar. Bu uzman ataşeler atandıkları ülkelerdeki faaliyetleri hakkında bağlı oldukları bakanlıklara rapor sundukları gibi , temsil olundukları diplomatik temsil şefine ve dışişleri bakanlığına da rapor verme yükümlülükleri vardır.[35]

kordiplomatik (Corps Diplomatique) kavramı ise, bütün diplomasi temsilcilerini ve maiyetlerini ilgilendiren meselelerde müşterek bir şekilde hareket etmelerini sağlamak üzere meydana gelmiş fiilî bir topluluk olan kordiplomatik; protokol gereği, kabul eden devlet nezdinde temsil edilen tüm devletler adına temsil ve tüm diplomatik temsilcilerin haklarının ve ayrıcalıklarının korunması görevlerini yerine getirmektedir.[36] Özellikle kabul eden devlet nezdinde görev yapan diplomasi temsilcilerinin diplomatik ayrıcalıklarının ihlâl edilmesi durumunda, kordiplomatik aracılığıyla teşebbüslerde bulunmaları sıklıkla görülen bir uygulamadır.[37]

Kordiplomatik, tüzel kişiliğe sahip değildir.[38] Kordiplomatiğin yukarıda belirtilen görevleri, o devlet ülkesinde en uzun süreden beri görev yapan yabancı devlet büyükelçisi tarafından, Doyen sıfatıyla yerine getirilir.[39]

[35] Shambayati , Uluslararası Genel Hukuk, s. 177.

[36] Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap, s.79-80.

[37] Alsan, a.g.e., s. 273.

[38] Ergüven, a.g.e., s. 55.

[39] Girgin, a.g.e., s. 267-268.

b. Görevleri

Diplomatik temsilcilerin ilk ve olağan görevi, devletini bulunduğu ülkede temsil etmeleri, görüşmeler ve pazarlıklar yapmak ve bulundukları ülkeden kendi devletlerine raporlar iletmektir. Ayrıca, dışarıda kendi yurttaşlarının haklarını ve mallarını korumak; bilgi toplamak ve hükümetine izlenmesi gereken politika hakkında telkinlerde bulunmak; gerektiğinde politika yapıcısı gibi hareket etmektir.

Bu faaliyetin yerine getirilmesinde, sadece hukuka uygun olan yollara başvurulabilir.[40]Bundan kasıt, tarih boyunca sıkça rastlanılan, diplomasi temsilcilerinin casusluk girişimleri içinde yer almaları durumudur. Diplomasi temsilcilerinin gözlem yoluyla bilgi edinme görevi, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı niteliği taşımaktadır.[41]

Bir diplomatik misyonun görevleri şu başlıklar altında sıralanabilir;

(i) Gönderen devleti kabul eden devlette temsil etmek;

(ii) Kabul eden devlette, uluslararası hukukun müsaade ettiği sınırlar içinde gönderen devletin ve vatandaşlarının çıkarlarını korumak;

(iii) Kabul eden devlet hükümeti ile müzakereler yapmak;

(iv) Bütün yasal imkânlarla kabul eden devletin durumunu ve gelişmelerini tespit etmek ve bunlar hakkında gönderen devlet hükümetine bilgi vermek;

(v) Gönderen devlet ile kabul eden devlet arasında dostane ilişkileri ilerletmek ve ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerini geliştirmek;

[40] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 3/1

[41] Melda, Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayinevi, İzmir, 2000, s. 222.

Diplomatik temsilciliği, konsolosluk görevlerini de yerine getirebilir. Eğer gönderen devletin, kabul eden devlette konsolosluğu olmazsa 1961 VDİHS'nin 3/2[42] ve 26. maddelerine[43] göre diplomatik temsilcilerin bu görevleri yerine getirebilmesi için, kabul eden devlet gerekli çalışma koşullarını sağlamak zorundadır.

c. Göreve Başlama

Diplomatik temsilcilerinin göreve başlaması hususunu uluslararası hukuk süjesi olan devletlerin birbirlerini tanımaları, doğrudan diplomatik ilişkilerin başlamasına yeterli olmamaktadır. Bu konuda 1961 VDİHS'nin 2. M. şu düzenlemeyi içermektedir: "devletler arasında diplomatik ilişkiler ve daimi diplomatik misyonlar kurulması karşılıklı rıza ile olur".[44] Bu durumda devletler genellikle kendi aralarında akdedecekleri bir uluslararası antlaşma veya sözlü mutabakat çerçevesinde iç hukukları gereğince tesis edecekleri kararlarla diplomatik ilişkiler kurmakta veya diplomatik temsilcilikler açmaktadır.

Devletler arasında diplomatik temsilciliğin kurulması karşılıklı olabileceği gibi sadece bir devletin diğer devlet nezdinde bu hakkını (aktif elçilik hakkım*)* tek taraflı olarak kullanmasıyla da mümkündür. Diplomatik temsilcilik açma hakkını kullanmayan, ancak ülkesinde diplomatik temsilcilik açılmasına izin veren devlet de pasif elçilik hakkım kullanmış olmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki karşılıklı rıza ile diplomatik temsilcilik açılmasını kabul eden devletler, prensip olarak hem aktif

[42] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 3/2 .

[43] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 26.

[44] Yazdanyar, Manuçehr, Ulusllararası Hukuk ve Diplomatik İlişkiler (حقوق بين الملل و ديپلماتيک), Tahran Üniversitesi Yayınevi, Tahran, 1999, s. 59.

hem pasif elçilik hakkını birlikte kullanmaktadır.[45]

Diplomatik temsilciliğin açılması sonucunda burada görev yapacak personelin belirlenmesi, atanması ve göreve başlaması gerekmektedir. Bu personelin belirlenmesi ve atanması, gönderen devletin iç hukuk kurallarına bağlı iken, özellikle üst düzey diplomatik personelin göreve başlamasında kabul eden devletin de bir takım yetkiler kullanması söz konusu olmaktadır.

Diplomatik temsilcilikte göreve başlamaya ilişkin diplomatik misyon şefi[46] ile diğer diplomatik temsilcilerine uygulanan usul veya işlemler farklı olabilmektedir. Gönderen devlet, ilgili kabul eden devletlere gerekli bilgileri verdikten ve izinleri/rızalarını aldıktan sonra, yerine göre bir misyon şefini veya

[45] Akhondi, Mohammad, Diplomatik Hukuk(حقوق دیپلماتیک), Jangal yayınevi, Tahran, 2006, s. 77.

[46] Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi 19. M.'ne göre, misyon şefinin görevi münhal/boş olduğu veya misyon şefi görevlerini yerine getiremediği takdirde, bir geçici Maslahatgüzar (Chargé d'Affaires ad intérim) geçici olarak misyon şefi görevlerini yapabilmektedir. Geçici Maslahatgüzarın adı, ya misyon şefi ya da bunun mümkün olamaması halinde gönderen devletin Dışişleri Bakanlığı tarafından, kabul eden devletin Dışişleri Bakanlığı'na veya mutabık kalınacak başka bir Bakanlığa bildirilmektedir. Kabul eden devlette misyonun diplomatik kadrosunun hiç bir üyesi bulunmadığı takdirde, kabul eden devletin rızası ile idari ve teknik kadrosunun bir üyesi, gönderen devlet tarafından misyonun güncel idari işlerini yürütmek üzere tayin edilebilmektedir.

Diğer yandan Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi 14. M.'ne göre, diplomatik misyon şefleri şunlar olmaktadır:

— Devlet Başkanları nezdlnde akredite edilen Büyükelçiler ile muadili rütbedeki diğer misyon şefleri;

— Devlet Başkanları nezdinde akredite edilen Murahhaslar, Elçiler ve Enternonslar;

— Dışişleri Bakanları nezdinde akredite edilen Maslahatgüzarlar. Öncelik sırası ve adabı muaşeret kuralları dışında, misyon şefleri arasında sınıfları nedeniyle bir fark gözetilmemektedir.

Ayrıca Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memuru Statüsünü Haiz Personel İle ilgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmeliğin 5. M.'ne göre Misyon Şefi, diplomatik temsilciliklerin Büyükelçi, Daimi Temsilci, Temsilci, Elçi veya Maslahatgüzar unvanlarından birini taşıyan en üst yöneticisi olmaktadır.

diplomatik kadronun herhangi bir üyesini, birden fazla devlet nezdinde akredite edebilmektedir[47].

Atanan misyon şefinin Büyükelçi olması durumunda, Büyükelçi, Devlet Başkanını veya Cumhurbaşkanını yurt dışında temsil etme yetkisine sahip olması nedeniyle kabul eden devletin Devlet Başkanına veya Cumhurbaşkanına bir itimatname (lettre de creance**)** sunmaktadır. Bu anlamda, atanan misyon şefi, kabul eden devletteki usule göre, ya itimatnamesini takdim ettiği zaman (örneğin Devlet Başkanına veya Cumhurbaşkanına) veya gelişini bildirdiği ve itimatnamesinin aslına uygun bir örneği kabul eden devletin Dışişleri Bakanlığı'na veya mutabık kalınacak başka bir Bakanlığa tevdii edildiği zaman, kabul eden devletteki görevine başlamış sayılmaktadır[48]. İtimatnamelerin veya bunların gerçek suretlerinin takdim sırası, misyon şefinin geliş tarihi ve saatine göre tayin olunmaktadır[49].

Bu konuda önemli husus ise, gönderen devlet kabul eden devletten bu devlete misyon şefi olarak göndermek istediği şahıs için agrement almak zorunluluğundadır. Ancak Kabul eden Devlet, agrement'in reddi halinde gönderen devlete sebep göstermek zorunluluğunda değildir.

Misyon şefleri, kendi sınıfları açısından görevlerine başlama tarihi ve saatine göre öncelik taşımaktadır. Bir misyon şefinin itimatnamesinde sınıfını değiştirmeksizin yapılan tadiller önceliğini etkilememektedir[50]. 1961 VDİHS'nin 18. M.'sine göre misyon şeflerinin kabulü konusunda her devletin uygulayacağı usulün, her sınıf için yeknesak olması öngörülmektedir.

[47] Bk. Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M .4/2 .

[48] Bkz., Diplomatik ilişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 13/1.

[49] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 13./2 .

[50] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 16.

Misyon şefi hariç, gönderen devlet, misyon kadrosunun üyelerini serbestçe tayin eder. Kara, deniz veya hava ataşelerinin tayininde, kabul eden Devlet, bunların adlarının, onayı alınmak üzere önceden bildirilmesini isteyebilir.

Fakat Kabul eden devlet, herhangi bir zaman ve kararının gerekçesini açıklamak zorunluluğunda olmaksızın, gönderen devlet misyon şefinin veya misyon diplomatik kadrosunun herhangi bir üyesinin istenmeyen şahıs (Persona non grata) olduğunu veya misyon kadrosunun herhangi bir başka üyesinin kabule şayan olmadığını bildirebilir. Bu takdirde, gönderen devlet, duruma göre, ilgili şahsı geri çağırır veya misyondaki görevine son verir. Bir şahıs kabul eden devletin ülkesine gelmeden önce de istenmeyen veya kabule şayan olmayan şahıs olarak ilân edilebilir.

d. Görevin Sona Ermesi

Diplomatik temsilcilikte görev yapacak personelin görev sürelerinin sona ermesi de çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bu durum, genel olarak gönderen ve kabul eden devletin görevin sona erdiğini birbirlerine tek taraflı olarak bildirmeleriyle gerçekleşmektedir. Görevin sona ermesi ölüm hali dışında çeşitli şekillerde olabilmektedir.

Konuya yönelik diplomatik personelin ve görevlerinin sona ermesini gönderen ve kabul eden devlet açısından değerlendirmek veya böyle bir ayrıma tâbi tutmak uygun olacaktır. Gönderen devlet açısından diplomatik temsilcilerinin görevlerinin sona ermesi iki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesi ve temsilcilerin mesleki durumu ile ilgili olabilmektedir. [51]

[51] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s. 93.

İki devlet arasında diplomatik ilişkiler geçici ve kesin olmak üzere iki şekilde kesilebilmektedir. Gönderen devlet, kabul eden devlet itibarıyla diplomatik ilişkileri askıya aldığını resmi anlamda beyan ederek veya diplomatik ilişkileri resmen kesmeksizin diplomatik misyonda görev yapan diplomatik misyon şefini veya diğer temsilcileri geri çağırarak geçici mahiyette ilişkilerini kesebilmektedir. Aslında bu tür uygulamalar genellikle iki devlet arasında yaşanan siyasi, ekonomik, sportif, hukuki vb. sorunlar nedeniyle uygulanan bir yaptırım çeşidi olarak da kabul edilmektedir. Bu türden sorunların çözüme kavuşması veya eski durumun yeniden tesis edilmesi ile birlikte diplomatik ilişkiler tekrar önceki seviyeye gelmektedir.

İki devlet arasında savaş veya şiddet derecesine göre silahlı çatışma çıkması durumunda, diplomatik ilişkilerin kesin olarak kesilmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak, her savaş veya silahlı çatışma diplomatik ilişkilerin kesin olarak kesilmesine neden olmayabilmektedir. Bu konuda, devletlerin tutumları, olaya yaklaşım biçimleri gibi hususlar belirleyici olmaktadır. Örneğin İran ile Irak arasında 1980 yılının Eylül ayında başlayan savaş yaklaşık sekiz yıl sürmüş, ancak diplomatik ilişkiler 1987 yılında kesilmiştir.[52]

Diğer yandan gönderen devletin temsilcisinin, emeklilik hakkını kullanmaya ilişkin süreyi doldurması ve emekliliğe ayrılmak için irade bildiriminde bulunması veya yaş haddinden emekliliğe ayrılması halinde görev süresi sona ermektedir. Bu konudaki süreler de her devletin iç hukukuna göre değişebilmektedir.[53]

Ayrıca, gönderen devletin iç hukukuna göre mesleki veya cezai suç işleyen, mesleğinin gerektirdiği güveni vermeyen, mesleki açıdan yetersiz görülen, mesleği

[52] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s. 101.

[53] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 243.

ile bağdaşmayacak şekilde eylemde bulunan veya işlemler tesis eden diplomatik temsilcilerinin görevlerine gönderen devletin son vermesi mümkündür.[54]

Kabul eden devletin iradesiyle de gönderen devletin diplomatik temsilcilerinin veya görevlilerinin görev sürelerinin sona ermesi mümkündür. Bu husus kabul eden devlet ile gönderen devlet arasındaki ilişkilerin ve gönderen devletin temsilcilerinin durumuna göre şekillenmektedir.

Diğer yandan kabul eden devlet, gönderen devletin diplomatik temsilcilerinin makul sayıyı aşmaları halinde, makul sayıya ulaşılması hususunda bazı diplomatik temsilcilerinin (gönderen devlet tarafından) geri çekilmesini isteyebilmektedir. Bu çekilme durumu gerçekleştiğinde, çekilen personelin görev süreleri doğal olarak sona ermektedir.[55]

Diplomatik personelin veya diğer görevlilerin görevlerinin sona ermesinin nedenlerinden bir tanesi de ilgili kişinin ölmesidir. [56]Ölüm halinde, gönderen devlet bu durumu kabul eden devlete prosedür gereği bildirmek durumundadır. Ayrıca, gönderen veya kabul eden devletin ortadan kalkması halinde de diplomatik personelin veya diğer görevlilerin görevleri sona ermektedir.[57]

II. Konsolosluk İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

1. Konsolosluk İlişkilerinin Tarihçesi

Genel bir biçimde konsolosluk bir devletin ülkesinde yerleşmiş, devletinin ticaret çıkarlarını ve yurttaşlarının çıkarlarını yerleştiği devletin resmi makamları

[54] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s.130.

[55] Ziai Bigdeli, a.g.e., s.198.

[56] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 201.

[57] Ziai Bigdeli, a.g.e.,s. 201.

nezdinde korumak yurttaşlarına bu ülkede yardımcı olmak ve birtakım yönetsel ve yargısal görevleri yerine getirmek resmi bir organdır. Konsolosluk görevleri yalnızca yetkili kılındıkları ve daha çok kişileri ilgilendiren konularda devletlerin öteki devletlerde temsil eden ve faaliyet gösteren resmi görevlilerdi. Konsolosluklar, bir devletçe, başka bir devletin ülkesinde, çoğu zaman da limanlarında, ülke devletinin izniyle, kendini atayan devletin ticaret ve gemicilik çıkarlarıyla ilgili görevler yapmak, vatandaşlarının çıkarlarını korumak ve kolaylaştırmak üzere kurulan yurtdışı teşkilatlarıdır.[58]

Konsolosluk konusunda kodlandırma çalışmaları da bulunmaktadır. BM, devletler hukuku Komisyonu, 1960'taki toplantısında, konsolosluk ilişkileri konusunda 1955'te başlamış olduğu çalışmaları bitirmiş, 65 maddelik bir sözleşme tasarısı kabul etmiştir. Bundan sonra, Viyana'da 4 Mart-22 Nisan 1963'te doksan iki devletin katılmasıyla toplanan konferans sonunda, 24 Nisan 1963'te, VKİHS'i imzalanmıştır. Ayrıca, Avrupa Konseyi içindeki çalışmaların sonucu olarak, Paris'te, 11 Aralık 1967'de, Konsolosluk Görevleri Konusunda Avrupa Sözleşmesi imzalanmıştır.[59]

1.1. 1815 Viyana Kongresine Kadar Olan Dönem

Bir kurum olarak konsolosluğun başlangıcı Eski Yunan site devletlerine kadar dayandırılmaktadır. Eski Yunan'da, bugünkü konsolosların görevlerine benzer görev yapan kişilere Prostates ve Proxenos (çoğulu Proxenis) denilirdi. Bunlar, çoğu

[58] Aybay, Rona , Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.64.

[59] Abtehi, Seyyed İbrahim , Diplomatik İlişkiler, İran Dışilişkiler ve Devrim بعد ایران خارجی روابط و روابط بین الملل) (از انقلاب) , Saadat Yayınevi, Tahran, 2004, s. 143.

zaman, oturdukları site devletinden başka bir site devletine bağlı Yunanlılar tarafından seçilir ve hukuksal ve siyasal konularda iki site arasında aracılık ederlerdi. Roma tarihinde de, konsolosluk kurumuna benzer uygulamalara rastlanmaktadır. 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonraki dönemde Bizans İmparatorluğu içinde kurulan yarı-özerk yabancı kolonilerde, yargı yetkisi kullanan özel majistralara "konsül" deniliyordu. 1060 yılında, Venedik'e Bizans'ın başkentine (Konstantinopolis) hem hukuk hem de ceza davalarında Venediklileri yargılama yetkisi bulunan, konsül atama olanağı tanınmıştır.

Haçlı Seferleri'nin konsolosluk kurumunun yaygınlaşmasında çok önemli bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır.[60] Haçlı Seferleri sırasında ve bunu izleyen dönemde ticaret alanında ortaya çıkan gelişmeler, konsolosluk sisteminin de güçlenmesine yol açtı. İtalyan, İspanyol ve Fransız tacirler, Doğu ülkelerinin ticaret merkezlerinde, kendi aralarından birini "konsül" olarak seçiyorlardı. Marsilya, Beyrut'ta konsolos bulundurma yetkisini 1223'te elde etti. Montpel-lier'e 1254'te verilen yetki; Antakya'yı, Doğu Trablus'u (Trablus-Şam) ve Kıbrıs'ı kapsıyordu. 1356'da Rodos da yetki alanına alındı.

15. yüzyılda, ticari uyuşmazlıkların çözümünde, ticaret yaşamının gereklerini bilen deneyimli tacirler, yargıç görevi yapıyorlar ve bunlara "tacir yargıç" *(juges marchands)* deniliyordu. Bunlar arasında konsolos olarak görev yapanlara da "yargıç konsolos" *(juges consuls)* adı veriliyordu. Bu konsolosların görevi, bulundukları

[60] "Konsoloslukların yaygınlaşması Haçlı Seferleri'nin sonucudur. Aslında, Avrupalıların medeni hukuk ve ticaret davalarında, başka ulusların yargıçlarına tabi olmaları ve kendilerinin olmayan yasalara göre yargılanabilmeleri, o dönemde Avrupa ülkelerinde egemen olan yasaların kişiselliği ilkelerine aykırı olurdu. "(Bozkurt) Mahmut Esat, . Bozkurt'un kitabındaki bilgiye göre, bu alıntı şu kaynaktan alınmıştır: Mic-hel Angele; L'origine des Consulats, Revue de droit international.

ülkenin hükümdarınca tanınmış yetkilerin sınırı içinde, koloni üyelerinin kendi aralarında yada bulundukları ülkenin uyruklarıyla koloni üyeleri arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözüme bağlamaktı. Bu konsolosların "yargı yetkisi" kimi zaman ceza işlerini de kapsamına alacak kadar genişlemekteydi

1.2. 1815 Viyana Kongresinden Günümüze Kadar Olan Dönem

Modern devlet kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, 16. yüzyıldan itibaren konsolosluk kurumunun niteliği değişmeye başlamıştır. Konsolos artık, yerel koloni üyelerince seçilen, koloni üyelerinin bir temsilcisi olmaktan çıkmış, koloni üyelerinin uyrukluk bağıyla bağlı oldukları devletçe atanan ve o devletin "temsilcisi" olan bir görevli sıfatını kazanmıştır**.**

Etkileri günümüze kadar uzanan bu dönem, konsolosluk işlevlerinin diplomatik görevlerden kesin olarak ayrıldığı ve konsolosların etkinliklerinin ticaret ve gemicilik alanlarıyla sınırlandığı dönemdir. Bu arada, 17. ve 18. yüzyıllarda yabancı ülkelere düzenli diplomatik misyonların gönderilmesi ve yerleştirilmesi uygulamasının yayılması, kurum olarak konsolosluğun gerilemesine ve önemini yitirmesine de yol açmıştır.

Bunun sonucu olarak, kimi ülkelerde, yabancı konsoloslukların bulunması "istenmez" ve "zararlı" bir durum olarak görülmeye başlanmış ve bu duygular kimi uluslararası antlaşmalara da yansımıştır. Fransa'yla Hollanda arasında yapılan 1697 Ryswick, 1713 Utrecht ve 1739 Versay (Versailles) antlaşmaları, tarafların birbirlerinin ülkesinde konsolosluk bulundurmayacaklarını hükme bağlamıştı.

Ancak, konsolosluk kurumu aleyhindeki bu akım çok yaygınlık kazanmamış ve kısa süreli olmuştur. 18. yy'ın ikinci yarısında ticaret, gemicilik ve sanayi

alanlarında ortaya çıkan hızlı gelişme karşısında, hükümetler konsolosluk kurumuna yeniden önem vermeye başlamışlardır. 1769 yılında Fransa'yla İspanya arasında yapılan Pardo Antlaşması gibi belgelerde konsolosların görevleri, ayrıcalıkları ve bağışıklıklarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu dönem, aynı zamanda, çeşitli tacir ve denizci devletlerin, kendi konsoloslarının görev ve yetkilerine ilişkin yasalar yaptıkları bir dönem olmuştur.[61] Örnek olarak şunları belirtebiliriz:

1781 ve 1833 yıllarında Fransa'da çıkarılan emirnameler *(*ordonnances)

1786 Hollanda konsolosluk düzenlemeleri (régulations*)*

1792 ve 1856 ABD Konsolosluk Hizmetleri Kanunları (Consular Service Act)

1825 İngiltere Konsolosluk Kanunu (Consular Act)

18. yüzyıldan itibaren sanayi alanında ortaya çıkan önemli gelişmeler çerçevesinde hükümetler konsolosluk kurumuna önem vermeye başlamışlar ve bugünkü yapılanmalar ortaya çıkmıştır. BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1949 yılındaki ilk toplântısında, Kodlaştırma için belirlenen on dört konuluk listede konsolosluk ilişkileri başlığı da yer almaktaydı. Konsolosluk ilişkilerinin uluslararası örf ve adet hukuku kuralı özelliğinin sınırlı olması ve esas belirleyici yanının iki taraflı anlaşmalar tarafından oluşturulması, kodlaştırma çalışmalarında zorluklar doğurmuştur.[62]

Uluslararası Hukuk Komisyonu, çalışmalarını, 1955 yılında görevlendirilen raportörün iki yıl sonra sunduğu rapor üzerinden yürütmüştür. Bu çalışmalar sonucunda BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1961 tarihli ve 1685 sayılı Kararı üzerine, 4 – 22 Nisan 1963 tarihleri arasında, Viyana'da düzenlenen konferans

[61] Abtehi, a.g.e., s. 67.

[62] Ergüven, a.g.e., s. 34.

sonucunda, 1963VKİHS'si imzalanmıştır. Sözleşme, yirmi ikinci onay veya katılma belgesinin BM genel sekreteri'ne tevdi edildiği tarihi izleyen otuzuncu gün olan 19 Mart 1967'de yürürlüğe girmiştir. [63]

2. Konsolosluk Memurların Genel Yapısı

2.1. Genel Olarak

Konsolosluk işlerini yürütmekle görevli konsolosluk personeli 3 sınıfa ayrılmaktadır:

(i) Konsolosluk memurları

(ii) İdari ve teknik işleri yürütmekle görevli görevliler

(iii) hizmet personeli[64]

1963 VKİHS'ne göre, Konsolosluk Mensupları deyiminden, konsolosluk memurları, konsolosluk hizmetlileri ve hizmet personelidir.

Konsolosluk Memuru, Konsolosluk şefi dâhil olmak üzere, Konsolosluk görevlerini yerine getirmek üzere, bu sıfatla görevlendirilmiş herhangi bir kişidir. Konsolosluk şefi, bu sıfatla hareket etmekle görevlendirilen kişidir. Bu kısmı bir sonraki başlık altında inceleyeceğiz.

Konsolosluk Hizmetlisi ise, bir konsolosluğun idari veya teknik hizmetlerinde istihdam edilen herhangi bir kişidir. Hizmet Personeli Mensubu ise, bir konsolosluğun iç hizmetlerinde görevlendirilen herhangi bir kişidir.1963 VKİHS'sine göre Konsolos memurları,

(i) Meslekten konsolosluk memurları

[63] Ergüven, a.g.e., s. 34.

[64] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/1,g.

(ii) Fahri konsolosluk memurları,[65]olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Sözleşmede öncelikle meslekten konsolosluk memurlarına ilişkin düzenlemelere yer vermiş[66] daha ilerdeki maddelerde de fahri konsolosluk memurlarına ilişkin hükümleri belirtmiştir.[67]

Fahri konsolosluk memurları adından da anlaşılacağı gibi, bu görevi herhangi bir ödeme karşılığı yapmayan kişileri belirtmektedir. Fahri konsolosluk memurları genellikle kabul eden devlet ülkesinde oturan kişilerdir. Fahri konsolosluk memurlarının en temel özelliği gönderen devletin kamu görevlisi olmaya, serbest çalışan kişiler olmasıdır.

Fahri konsolosluk memurları kabul eden devletin yurttaşları arasından olabileceği gibi gönderen devletin kabul eden devlette otura yurttaşları da olabilmektedir.

Buraya kadar konsolosluk memurlarını genel yapı itibariyle incelemeye çalıştık. Fakat konsolosluk ilişkilerde, konsolosluk memurlarının daha önemli bir konumda bulunduğu için, bu konuyu ayrıntılı bir şekilde irdeleyeceğiz.

2.2. Konsolosluk Memurları

a. Tanımı

1963 VKİHS'ne göre, konsoloslukta görevli bütün kişileri kapsayan en genel deyim "Konsolosluk Memuru'dur (consular officer, fonctionnaire consulaire). Konsolosluk memuru deyimi, konsolosluk şefi dâhil olmak üzere, konsolosluk

[65] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/2.

[66] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 28. ve 57.

[67] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 58. ve 68.

görevlerini yerine getirmek üzere bu sıfatla yetkilendirilmiş bütün kişileri kapsar.[68]

Konsolosluk şefi deyiminden, bu sıfatla hareket etmekle görevlendirilen kişi anlaşılır. Konsolosluk şefleri dört sınıfa ayrılır. Söyle ki:

(i) Başkonsoloslar

(ii) Konsoloslar

(iii) Muavin Konsoloslar

(iv) Konsolosluk Ajanları

Konsolosluk şefleri gönderen devlet tarafından atanır ve görevlerine başlaması kabul eden Devletin kabulü ile olur. Bu sözleşmenin hükümleri saklı kalmak üzere, konsolosluk şefinin atanması ve kabulü formaliteleri gönderen devletin ve kabul eden devletin kendi kanun düzenleme ve teamülleriyle tespit olunur.

Konsolosluk şefleri, her sınıfta, buyrutlunun verildiği tarihe göre sıra alırlar. Kabul eden Devlet, her zaman, gönderen devlete, bir konsolosluk memurunun istenmeyen kişi olduğunu veya konsolosluk personelinin başka herhangi bir mensubunun kabul edilmediğini bildirebilir.

1963 VKİHS'sine göre gönderen devlet konsolosluk personelini istediği şekilde atar. Gönderen devlet, konsolosluk şefinden başka bütün konsolosluk memurlarının ad ve soyadlarını, kategorisini ve sınıfını kabul eden devlet arzu ettiği takdirde 23. Maddenin 3. fıkrasının kabul eden devlete tanıdığı hakları kullanabilmesini teminen, bu devlete yeter bir süre önceden bildirir.

Gönderen devlet kendi kanun ve düzenlemeleri gerektiriyorsa, kabul eden devletten konsolosluk şefi olmayan bir konsolosluk memuruna da buyrultu verilmesini talep edebilir. Kabul eden devlet, kendi kanun ve düzenlemeleri

[68] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 1/4.

gerektiriyorsa, konsolosluk şefi olmayan bir konsolosluk memuruna buyrultu verebilir.

"Konsolosluk hizmetlisi" terimi, bir konsolosluğun idari veya teknik hizmetlerinde istihdam edilen herhangi bir kişi için kullanılmaktadır. Hizmet personeli mensubu, bir konsolosluğun iç hizmetlerinde görevlendirilen herhangi bir kişi olmaktadır. Konsolosluk mensupları terimi, konsolosluk memurları, konsolosluk hizmetlileri ve hizmet personelini kapsamaktadır. Konsolosluk personeli mensubu, konsolosluk şefi dışındaki konsolosluk memurları, konsolosluk hizmetleri ve hizmet personeli için kullanılmaktadır. "Özel personel" teriminden, münhasıran konsolosluk mensuplarından birinin özel hizmetinde istihdam edilen kişi anlaşılmaktadır.

b. Görevleri

1963 VKİHS'nin 5. M.[69] konsolosluk görevleri kabul eden devletin yasaklamamak koşulları şunlardır;

(i) Devletler hukukunca kabul edilen sınırlar çerçevesinde gönderen devletin ve bu devletin uyruğu bulunan gerçek ve tüzel kişilerin çıkarlarını kabul eden devlette korumak;

(ii) Bu sözleşme hükümleri çerçevesinde, gönderen devlet ile kabul eden devlet arasında ticari, ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerin gelişmesini kolaylaştırmak ve onlar arasındaki dostluk ilişkilerini teşvik etmek;

(iii) Kabul eden devletin ticari, ekonomik, kültürel ve bilimsel, hayat şartları ve gelişmeleri hakkında, her türlü kanuni yollarla bilgi edinmek ve bu hususlarda gönderen devlet hükümetine rapor ve ilgili kişilere bilgi vermek,

[69] Bkz . Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 5.

(iv) Gönderen devlet uyruklarına pasaport ve seyahat belgeleri ve keza bu devlete gitmeyi arzu eden kişilere vize ve gerekli belgeler vermek;

(v) Gönderen devletin uyruğu bulunan gerçek ve tüzel kişilere yardım etmek,

(vi) Noter ve kişi halleri memuru sıfatıyla hareket etmek ve benzeri görevleri ve kabul eden devletin kanun ve düzenlemelerine aykırı olmadığı ölçüde bazı idari mahiyetteki görevleri yapmak;

(vii) Kabul eden devletin kanun ve düzenlemeleri uyarınca, gönderen devletin uyruğu bulunan gerçek ve tüzel kişilerin bu devlette mirasla ilgili çıkarlarını korumak;

(viii) Özellikle haklarında bir velayet veya kayyımlık söz konusu olduğunda gönderen devletin uyruğu bulunan küçük ve gayri mümeyyizlerin çıkarlarını kabul eden devletin kanun ve düzenlemeleriyle saptanmış sınırlar çerçevesinde korumak;

(ix) Kabul eden devlette yürürlükte bulunan uygulama ve usuller saklı kalmak üzere, gönderen devlet uyrukları kabul eden devlette bulunmadıkları veya tamamen başka bir nedenle zamanında hak ve çıkarlarını koruyamayacak durumda oldukları takdirde, bu uyrukların hak ve çıkarlarının korunması amacıyla, kabul eden devlet kanun ve düzenlemeleri uyarınca, geçici tedbirlerin alınmasını talep etmek için söz konusu uyrukları kabul eden devlet mahkemeleri veya başka makamlar önünde temsil etmek veya uygun şekilde temsil edilmelerini sağlamak üzere tertibat almak;

(x) Yürürlükteki uluslararası anlaşmalar uyarınca, veya böyle anlaşmalar bulunmadığı takdirde kabul eden devletin kanun ve düzenlemelerine uygun olacak şekilde, adli ve gayri adli evrakı ulaştırmak veya istinabeleri yerine getirmek;

(xi) Gönderen devletin uyrukluğunu taşıyan deniz ve nehir gemileri ile bu devlette kayıtlı uçaklar üzerinde ve keza bunların mürettebatı üzerinde gönderen devletin kanun ve düzenlemelerinde öngörülen kontrol ve teftiş haklarını kullanmak;

(xii) Bu maddenin (11) bendinde söz konusu gemi, vapur ve uçaklarla, bunların mürettebatına yardım etmek ve bu gemi ve vapurların seyahati ile ilgili beyanları kabul etmek, geminin kâğıtlarını incelemek ve vize etmek ve kabul eden devlet makamlarının yetkilerine halel getirmeksizin yolculuk sırasında vuku bulan olaylar hakkında soruşturma yapmak ve gönderen devletin kanun ve düzenlemelerinin verdiği yetki ölçüsünde kaptan, gemi zabitanı ve tayfalar arasında her çeşit anlaşmazlıkları çözümlemek;

(xiii) Gönderen devlet tarafından bir konsolosluğa verilen ve kabul eden devlet kanun ve düzenlemelerinin yasaklamadığı veya bu devletin karşı çıkmadığı veya gönderen devletle kabul eden devlet arasında yürürlükte bulunan uluslararası anlaşmalarda belirtilen bütün diğer görevleri yapmak.[70]

Bir konsolosluk memuru özel durumlarda , kabul eden devletin rızasıyla, konsolosluk görev çevresi dışında da görevlerini yerine getirebilmektedir.[71] Gönderen devlet ilgili devletlere bildirdikten sonra bu devletlerden birinden açıkça itiraz gelmediği taktirde ,bir devletin ülkesinde kurulu bir konsolosluğu diğer bir devletin ülkesinde de konsolosluk görevlerini yapması hususunda görevlendirebilmektedir. [72]

Gönderen devletin bir konsolosluğu ,kabul eden devlete usulüne uygun olarak bildirdikten sonra ve bu devlet tarafından itiraz gelmediği taktirde , kabul

[70] Bkz .Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 5.

[71] Bkz .Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 6.

[72] Bkz .Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 7.

eden devletin ülkesinde üçüncü bir devlet adına konsolosluk görevlerini yerine getirebilmektedir.[73]

c. Göreve Başlaması

İki devlet arasında konsolosluk ilişkilerinin kurulması için tarafların rızaları gerekmektedir. Taraflar bu rızalarını diplomatik ilişkilerinin kurulması vesilesiyle verebilecekleri gibi, özel olarak konsolosluk ilişkileri kurmak üzere de verebilirler. Diplomatik ilişkilerinin kurulması sırasında, aksi belirtilmemişse, konsolosluk ilişkilerinin de kurulması kabul edilmiş olmaktadır.[74]

Buna karşılık diplomatik ilişkilerinin kesilmesi otomatik olarak konsolosluk ilişkilerinin sona erdirmemektedir, Bu belirtilmedikçe konsolosluk ilişkileri sürmektedir. İki devlet arasında konsolosluk ilişkilerinin kurulması genellikle bir antlaşma ile kararlaştırılmaktadır. Bu antlaşma münhasır olarak, kurulacak konsoloslukların yerini, sınıfın, görev çerçevesini belirtmemişse, uygulamada tarafların bu noktaları çoğunlukla bir mektup değişimi ile saptadıkları izlenmektedir. Konsolosluk şefinin atanmasında gönderen devlet atayacağı elemanı saptadıktan sonra bir atama belgesi ya benzeri bir belge ile diplomatik yolla kabul eden devlete göndermektedir.[75]

Başka bir değişle Konsolosların atanma işlemleri gerçekleştiği zaman diplomatik temsilcilikte olduğu gibi karşı taraftan izin alma yöntemine başvurulur.[76] Konsolos olarak atanacak şahsın bilgileri eğer o ülkede atayan devletin diplomatik

[73] Bkz . Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 8.

[74] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 2/2 .

[75] Akhondi , Diplomatik İlişkiler, s.304.

[76] Tarum , s. 377.

temsilciliği varsa bu diplomatik temsilcilik aracılığıyla atanacak ülkenin dışişleri bakanlığına iletilir. Belli bir araştırma prosedürü uygulandıktan sonra o şahsın atanmasına ilişkin izin belgesi verilir.[77]

Konsolosun atanmasıyla ilgili bilgiler dışişleri bakanlığına bildirildiği sırada o şahsın kimliği ve görev yapacağı bölgenin tespit olunduğu güven mektubuna eşit bir düzeyde olan bir belge de dışişleri bakanlığına sunulur. Konsolosun göreve başlaması süresi olarak izin belgesinin alınması gösterilmektedir.

konsolosluk şefleri gönderen devlet tarafından atanır ve görevlerine başlaması kabul eden devletin kabulü ile olur. Konsolosluk şefi, gönderen devlet tarafından, her bir atama için düzenlenen ve sıfatını tasdik eden ve genel bir kural olarak adını, soyadını, kategorisini ve sınıfı ile konsolosluk görev çerçevesini ve konsolosluğun bulunduğu yeri gösteren atama belgesi şeklinde bir belge ile veya buna benzer belge ile teçhiz edilir.

Gönderen Devlet, atama belgesini veya buna benzer belgeyi konsolosluk şefinin ülkesi üzerinde görevlerini yerine getireceği Devletin Hükümetine diplomatik yolla veya uygun görülecek başka herhangi bir yolla intikal ettirir.

Gönderen devlet, kabul eden devlet kabul ettiği takdirde, atama belgesinin veya buna benzer belgenin yerine 11. Maddenin 1.fikrasinda öngörülen bilgileri kapsayan bir yazılı bildirimi ikame edebilir.

Konsolosluk şefi, görevine, kabul eden devletin, şekli ne olursa olsun, buyrultu diye isimlendirilen bir müsaadesiyle başlar. buyrultu vermeyi reddeden devlet, red sebeplerini gönderen devlete bildirmek zorunda değildir. konsolosluk şefi buyrultuyu almadan önce görevine başlayamaz. Buyrultu verilinceye kadar, konsolosluk şefinin

[77] Tagavi, s. 358.

geçici olarak görevine başlaması kabul edilebilir. Bu durumda bu sözleşmenin hükümleri uygulanır.

Konsolosluk şefinin geçici de olsa görevine başlaması kabul edilir edilmez, kabul eden devlet, keyfiyeti konsolosluk görev çerçevesindeki yetkili makamlara hemen bildirmekle yükümlüdür. Kabul eden devlet, ayrıca, konsolosluk şefinin yüklendiği görevleri yerine getirebilmesi ve bu sözleşme hükümlerinde öngörülen muameleden yararlanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasına dikkat etmekle de yükümlüdür.[78]

d. Görevin Sona Ermesi

Konsolosluk personelinin görevlerinin sona ermesi, her nedenle olursa olsun şu durumlarda gerçekleştirmektedirler. [79]

(i) Gönderilen devletin kabul eden devlette bu yönde yazılı bir bildirim göndermesi

(ii) Kabul eden devletin geri alması

(iii) Kabul eden devletin istenmeyen kişi ilan etmesi

(iv) Savaş durumunda ve konsolosluk ilişkilerinin kesilmesi

Bir konsolosluk mensubunun görevi özellikle, konsolosluk mensubunun görevinin sona ermesi konusunda gönderen devletin kabul eden devlete yapacağı yazılı bildirim, buyurultunun geri alınması ve söz konusu kişinin artık konsolosluk personelinden sayılmadığına ilişkin kabul eden devletin, gönderen devlete yapacağı yazılı bir bildirim ile sona ermektedir.[80]

---

[78] Teyyebi, Alireza, Uluslararsı Düzen ve Kudret Dengeleri(نظم بين الملل و توزان قوا), Cengel Yayınevi, 5.Baskı,Tahran, 1980, s. 84.

[79] Falsefi, a.g.e., s. 363.

[80] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 25.

Kabul eden devlet hatta silahlı bir çatışma halinde olsa bile, görevlerin sona erdiği takdirde, konsolosluk ve kabul eden devlet uyruğu olmayan özel personel mensuplarına ve bunlar hangi uyrukta bulunurlarsa bulunsunlar kendileriyle beraber yaşayan aileleri efradına yolculuğa hazırlanmaları ve kısa zamanda ülkeyi terk etmekleri için gerekli zamanı ve kolaylıkları bahsetmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MİSYON VE KONSOLOSLUĞUN AYRICALIKLARI

I. Misyonların Ayrıcalıkları

1. Dokunulmazlıklar

Devletler nezdinde sürekli olarak görevlendirilen diplomasi temsilcileri prensip olarak ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanmaktadır. Uluslararası hukuk açısından diplomasi temsilciliği ile diplomasi temsilciliğinde görev yapan kişilerin dokunulmazlıkları ve ayrıcalıklarını iki ayrı kategoride ele almak uygun olacaktır.

Diplomasi Temsilciliği Açısından

- Elçilik Binasının ve Araçlarının Dokunulmazlığı
- Elçilik Arşivlerinin Dokunulmazlığı
- Elçiliğin Haberleşme Özgürlüğü
- Elçiliğin Vergi Ayrıcalığı
- Elçiliğin Gümrük Ayrıcalığı

Diplomasi Temsilcileri ve Görevlileri Açısından ise

- Kişi Dokunulmazlığı
- Yargı Dokunulmazlığı veya Bağışıklığı
- Konut, Belge ve Eşya Dokunulmazlığı
- Vergi ve Gümrük Ayrıcalığı[81]

Bu başlıktan sonra diplomatik temsilcilerinin dokunulmazlıklarına ve bağışıklıklarına detaylı bir şekilde değineceğiz.

[81] Tarum, a.g.e., s. 76.

1.1. Diplomatik Temsilcilerin Kişi Dokunulmazlığı

Diplomatik misyonda görev alan diplomatik personel kişisel/şahsi dokunulmazlıktan yararlanmaktadır. Kişisel dokunulmazlıktan anlaşılması gereken, diplomatik personelin üstünün zorla aranmaması, gözaltına alınmaması, tutuklanmaması gibi hususlar olmaktadır. Kabul eden devlet, kişisel dokunulmazlık kapsamında, bir yandan bu eylemlerin diplomatik personele yönelik gerçekleştirilmesini önleme yükümlülüğü altında bulunurken, diğer yandan da bunların şahsına, özgürlüğüne ve onuruna yönelik her türlü saldırıyı önlemek konusunda da gerekli tedbirleri almak zorundadır[82].

Ayrıca, diplomatik personelin beraberinde oturan aile üyeleri, diplomatik misyonda görevli bulunan idari ve teknik personelin ve beraberinde ikamet eden aile üyeleri de kabul eden devletin vatandaşı değillerse şahsi dokunulmazlıktan yararlanmaktadır[83].

Diplomatik personelin bahsetmiş olduğumuz bu şahsi dokunulmazlığına yönelik iki kuraldışı durumun olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu konuda öğretide tartışma olmakla birlikte, özellikle meşru müdafaa halinde kullanılacak zor kullanma yöntemleri birinci kuraldışı durumu oluşturmaktadır. Bu durumda, suçüstü halinde, suç oluşturan fiili önlemek, suçun tekrarına yer vermemek ve delilleri toplamak veya delillerin karartılmasını engellemek gayesiyle kabul eden devletin kolluk kuvvetleri tarafından gönderen devletin diplomatik misyonunda görevli bulunan kişilerin kısa süreliğine gözaltına almaları mümkün olabilmektedir. Uygulamada, özellikle uyuşturucu kaçakçılığı, casusluk gibi suç fiilini işleyen ve suçüstü yapılan

[82] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 29.

[83] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 37/1 ve 2.

diplomatik personelin gözaltına alınması ve tutuklanması şeklindeki örnek olaylara da rastlanabilmektedir[84]. Ayrıca, iç mevzuatla belirlenmiş limiti aşacak şekilde alkollü veya uyuşturucu madde alarak trafikte araç kullanan ve yakalanan diplomatik personel için de kısa süreli gözaltı metoduna başvurulduğu durumlar da olabilmektedir. Ancak, bu durumların özellikle devletler arasındaki uygulamalarda tartışmaları da beraberinde getirdiğini de vurgulamak gerekmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi ikinci kuraldışı durum, diplomatik personelin aile mensuplarının, idari ve teknik kadronun, beraberinde oturan aile üyelerinin kabul eden devletin vatandaşı olmamaları gerekmektedir. Bu durumda bu kişiler kişisel dokunulmazlıktan yararlanamamaktadır. Ayrıca, idari ve teknik kadronun ve beraberinde oturan aile mensuplarının kabul eden devlette daimi olarak ikamet etmeleri veya ikametgâh sahibi olmaları halinde de kişisel dokunulmazlıktan yararlanmaları 1961 VDİHS'nin 37. M.'sinin 2. Prg.'ı gereğince söz konusu olmamaktadır.

1.2. Misyon Binalarının Dokunulmazlığı

Diplomatik misyonun binaları teriminden anlaşılması gereken, diplomatik misyon şefi de dâhil olmak üzere ve mülkiyete bakılmaksızın, misyonun amaçlan için kullanılan binalar veya bina bölmeleri ve bunlarla irtibatlı arazi olmaktadır.

1961 VDİHS'nin 22. M. gereğince diplomatik misyon binaları dokunulmazlığı haizdir. Kabul eden devletin yetkililerinin misyon şefinin rızası olmadıkça, bu binalara çeşitli nedenlerle (icra, tutuklama gibi) girmeleri söz konusu değildir. Ayrıca, kabul eden devlet, elçilik veya diplomatik misyon binalarını herhangi bir

[84] Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap, s. 94.

tecavüz veya zarara (her türlü saldırı, zorla girme, zarar verme, yağmalama vb.) karşı korumak ve misyonun huzurunun herhangi bir şekilde bozulmasını veya itibarının zedelenmesini önlemek üzere her türlü önlemi almak şeklinde bir yükümlülüğü de bulunmaktadır. [85]

Diğer yandan diplomatik misyon binalarının içindeki (bahçedeki eşyalar da dâhil olmak üzere) eşyalar ve diğer malların, elçiliğin nakil araçları el konmadan, hacizden veya icradan bağışık olmaktadır. Kabul eden devlet gerekli önlemleri almasına rağmen, gönderen devletin elçilik binalarının veya araçlarının zarar görmesi halinde, kabul eden devletin uluslararası sorumluluğunun ileri sürülemeyeceği genel olarak kabul edilmektedir. Böyle olmakla birlikte, eğer kabul eden devlet, suçluları yakalama konusunda özen göstermezse, yakalananları usulüne uygun olarak yargılanmasını sağlamazsa, yargılama sonucunda tesis edilen hükmün infazını sağlamazsa, kendisine yönelik uluslararası sorumluluk doğabilmektedir. [86]

Diplomatik misyona ait binalar, diplomatik misyonun belirtilen görevleri veya diğer genel mahiyetteki uluslararası hukuk normları veya gönderen ve kabul eden devletler arasında yürürlükte olan özel uluslararası antlaşmalar/anlaşmalar ile uyumlu olacak şekilde kullanılmaları gerekmektedir[87].

1.3. Misyonun Haberleşme Dokunulmazlığı

1961 VDİHS'nin 27. M.'si, diplomatik misyonun haberleşme özgürlüğüne sahip olduğunu ve bu özgürlüğün korunması konusunda da kabul eden devletin

[85] Reçber, Kamuran, Diplomasi ve konsolosluk Hukuku,1.Baskı, Dora Yayınları, Bursa , 2011, s. 54.

[86] Shambayati , Uluslararası Genel Hukuk, s. 202.

[87] Bkz., Diplomatik ilişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 41/3.

yükümlülüğü bulunduğunu düzenlemektedir. Bu anlamda kabul eden devlet, gönderen devletin diplomatik misyonunun her türlü resmi amaç için serbestçe haberleşmesine izin vermekte ve bunu korumaktadır. Gönderen devletin hükümeti ve diplomatik misyonu nerede bulunursa bulunsun, diğer diplomatik misyonları ve konsoloslukları ile haberleşme esnasında, diplomatik kuryeler ve kodlu veya şifreli mesajlar dâhil olmak üzere, uygun bütün haberleşme araçlarını (telefon, posta, tele faks, telgraf, elektronik posta vb.) kullanabilmektedir. Böyle olmakla birlikte, diplomatik misyon, telsiz alıcısını ve vericisini ancak kabul eden devletin rızası/onayı ile kurabilmekte ve kullanabilmektedir.[88]

Haberleşme özgürlüğü kapsamında diplomatik misyonun/elçiliğin resmi yazışmalarının kabul eden devlet tarafından ihlal edilmemesi gerekmektedir. Resmi yazışmadan kastedilen diplomatik misyona ve görevlerine ait her türlü yazışma olmaktadır. Bu konuda, diplomatik misyon görev alanına ilişkin yazışmaları hangi yöntemle yaparsa yapsın (elektronik posta vb.), bu yazışmaların deşifre edilmemesi kabul eden devletin yükümlülüğündedir. [89]

Diplomatik misyon veya gönderen devlet, haberleşme özgürlüğü çerçevesinde diplomatik kurye yöntemine başvuruyorsa, bu yöntemde diplomatik çanta/valiz veya görevli gerçek kişileri kullanabilmektedir. Diplomatik çanta veya valizden anlaşılması gereken, haberleşme özgürlüğüne istinaden her türlü paket veya taşıma kabı olmaktadır. Diplomatik çantayı oluşturan paketlerin bu niteliğini gösterir harici/dış işaretler taşıması gerekmektedir. Bu paketler, sadece diplomatik belgeleri/evrakı veya resmi amaçlar için kullanılan maddeleri veya nesneleri içermek

[88] Yazdanyar, a.g.e., s. 59.

[89] Sadr, Cavad, Diplomatik ve Konsolosluk Hukuku(حقوق دیپلماتیک و کنسولی), 3.Baskı, Tahran Üniversitesi Yayınevi, 2011, s. 438.

zorundadır. Böyle olmakla birlikte, diplomatik çantaların kimi durumlarda yasal prosedüre uygun olmayan biçimlerde kullanılması (alkol, uyuşturucu, silah, döviz, hatta insan kaçakçılığı) durumuna da rastlanılmaktadır. Bu durumda da diplomatik çantaların kabul eden devletin otoriteleri tarafından kontrol amaçlı açılıp açılmayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. 1961 VDİHS'nin 27. M.'sinin 4. Prg.'ı, diplomatik çantaların prensip olarak kabul eden veya transit geçilen devletin yetkili kişileri veya otoriteleri tarafından açılamayacağını ve alıkonulamayacağını düzenlemektedir. Ancak, diplomatik çantaların illegal amaçlar için kullanıldığına dair büyük kuşkuların olması durumunda, uygulamada kabul eden devletin yetkilileri bu çantaların gönderen devletin yetkilileri huzurunda açılmasını istemekte, eğer olumlu cevap alamazlarsa bu çantaları geri göndermektedirler. Fakat tekrarlamak gerekir ki, 1961 VDİHS'nin 27. M.'sinin 4. Prg.'ı bu konuda keskin bir düzenleme getirerek hiçbir şekilde bu çantaların kabul eden devletin yetkilileri tarafından tek taraflı olarak açılamayacağını öngörmektedir. Kuşku halinde, diplomatik çantaların kontrol edilmesinde uygulanan yöntemlerden birisi X ışınları yöntemidir. [90] Bu yöntemde diplomatik çanta veya çantaların açılmasına ve alıkonulmasına gerek bulunmamaktadır. Ancak, uygulamada bu yöntemin kabul edilebilirliğine ilişkin bir düşünce oluşmakla birlikte, bu konuda teamül anlamında tam bir uyuşmanın sağlandığını söylemek de güçtür. 1961 VDİHS'nin ilgili düzenlemelerinde X ışınlarıyla denetlemeye ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. X ışınları ile

[90] Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 1961 yılında benimsendiği düşünüldüğüde, bu tarihte X ışınlar ile denetleme yapılması hususunda teknolojık gelişmelerin yeterlı olmadığı ve bu nedenle bu yöntemin sözleşmeye konulmadığı da savunulabilir.

denetleme yapılmasına karşı çıkan bir devlete ait diplomatik çantaların kabul eden devlet tarafından geri gönderilmesi de mümkün olmaktadır.[91]

Diplomatik kurye için gönderen devlet resmi bir belge düzenlemektedir. Bu resmi belgede kuryenin statüsü ve diplomatik çantayı oluşturan paketlerin sayısı belirtilmektedir. Diplomatik kurye, görevlerinin yerine getirilmesinde kabul eden devlet tarafından korunmakta, kişisel dokunulmazlıktan yararlanmakta ve hiçbir şekilde gözaltına alınmamakta veya tutuklanmamaktadır. [92]

2.Bağışıklıklar

2.1.Diplomatik Temsilcilerin Yargı/ Bağışıklığı

1961 VDİHS'nin 31. M. gereğince diplomatik personel kabul eden devletin ülkesinde yargı bağışıklığından yararlanmaktadır. Bu anlamda, diplomatik personelin ceza davaları itibarıyla yargı bağışıklığı veya dokunulmazlığı tam olmaktadır. Bu durumda diplomatik personel, ceza kovuşturmasına ve yargılamasına tâbi tutulamamakta ve tanıklık yapma zorunluluğu bulunmamaktadır. [93]

Kabul eden devletin yargısından bağışıklık diplomatik personeli/ajanı, gönderen devletin yargısından bağışık kılmamaktadır[78]. Kabul eden devlette suç işleyen veya suç işlediğine dair güçlü deliller bulunan diplomatik personelin yargı bağışıklığının olması nedeniyle, kabul eden devlet, gönderen devletten bu personelini çekmesini veya geri çağırmasını isteyebilmektedir. Bu çağrıya uyulmadığı takdirde, kabul eden devlet ilgili diplomatik personeli istenmeyen kişi (persona non grata) ilan edebilmektedir. Bu durumda, bahsi geçen personel yirmi dört saat ile kırk sekiz saat

[91] Falsefi, a.g.e., s. 93.

[92] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s. 93.

[93] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s. 101.

içerisinde kabul eden devletin ülkesini terk etmek zorundadır. Aksi takdirde kendisine yönelik yargı bağışıklığının kalkması nedeniyle, gözaltına alınması, tutuklanması, yargılanması ve hakkında verilen hükmün infazı mümkün olabilmektedir. Eğer, gönderen devlet ilgili diplomatik personeli geri çağırırsa veya persona non grata süreci sonucunda diplomatik personel ülkesine geri dönerse, yukarıda belirttiğimiz gibi gönderen devletin ülkesinde işlemiş olduğu suçlar nedeniyle kendi ülkesinde yargılanması söz konusu olabilecektir. [94]

Diplomatik personel hukuk ve yönetsel davalar açısından da ilkesel olarak yargı bağışıklığına sahip olmaktadır. Bu yargı bağışıklığı maliye, sosyal hukuk ve iş hukuku davalarını da kapsamaktadır. Ancak bu yargı bağışıklığının tam olmadığını, diplomatik personelin görevi kapsamındaki hususları kapsadığını belirtmek gerekmektedir. Diplomatik personel şu durumlarda yargı bağışıklığından yararlana-mamaktadır: [95]

— Kabul eden devletin ülkesinde bulunan özel bir taşınmazla ilgili bir ayni hak davasında (gönderen devlet adına ve misyon amaçları için kullanılmak üzere diplomatik ajanın tasarrufunda bulunmaması kaydıyla);

— Diplomatik personelin gönderen devlet adına değil de bir özel kişi olarak vasiyeti tenfiz memuru, mirasın idarecisi, mirasçı veya vasiyet olunan kişi sıfatıyla ilgili bulunduğu mirasa ilişkin bir davada;

— Diplomatik personelin kabul eden devlet dâhilinde resmi görevleri dışında icra ettiği herhangi bir mesleki veya ticari faaliyet ile ilgili bir davada[96].

[94] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 243.

[95] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s.130.

[96] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 31/1.

Bahsetmiş olduğumuz bu durumlar veya davalar haricinde bir diplomatik ajan hakkında hiçbir icra önlemi alınamamaktadır. Söz konusu durumlarda dahi ajanın şahsının veya konutunun dokunulmazlığı ihlal edilememektedir[97].

1961 VDİHS'nin 42. M.'sine göre diplomatik personelin ve aile mensuplarının resmi görevinin dışında herhangi bir mesleki veya ticari faaliyette bulunmamaları gerekmektedir. Ancak, bu tür faaliyetlerin yapılması halinde ve bu faaliyetlerle ilgili olarak yargı bağışıklığından yararlanmak mümkün olmamaktadır[98].

Diplomatik personelin dışında, diplomatik temsilciliklerde görevli idari ve teknik personelin yargı bağışıklığından yararlanabilmesi için kabul eden devletin uyruğunda olmaması ve sürekli ikametgâhının da bu devletin ülkesinde bulunmaması gerekmektedir. Bu anlamda idari ve teknik personel, kabul eden devletteki cezai, hukuki ve yönetsel davalara ilişkin yargı bağışıklığından yararlanmaktadır. Bahsi geçen bu bağışıklık ceza davaları için tam olurken, hukuk ve yönetsel davalara ilişkin ise idari ve teknik personelin göreviyle ilgili işlem ve eylemler için söz konusudur[99].

Diplomatik temsilciliklerde görev yapan hizmet personelinin yargı bağışıklığından yararlanabilmesi, kabul eden devletin uyruğunda bulunmaması ve sürekli ikametgâhının bu devletin ülkesinde olmaması koşuluna bağlanmıştır. Bu durumda, hizmet personeli sadece göreviyle ilgili eylemler ve işlemler için cezai, hukuki ve yönetsel davalar itibarıyla yargı bağışıklığına sahip olmaktadır[100].

---

[97] Bkz., Diplomatik ilişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 31/3.

[98] Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap, s. 97.

[99] Bkz., Diplomatik ilişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 37/2.

[100] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 37/3.

Yukarıda belirttiğimiz gibi 1961 VDİHS'nin 37. M.'sinin 4. Prg.'ı gereğince, diplomatik personelin özel hizmetçileri prensip olarak yargı bağışıklığından yararlanmamaktadır. Ancak kabul eden devletin kendilerine yargı bağışıklığı tanındığı ölçüde bu haktan yararlanmaları söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte, kabul eden devlet, bu gibi şahıslar üzerindeki yargı yetkisini misyonun görevlerini sekteye uğratmayacak şekilde kullanması gerekmektedir. [101]

Diplomatik personelin aile mensupları, kabul eden devletin vatandaşı değillerse diplomatik personel gibi yargı bağışıklığından yararlanmaktadır[102]. İdari ve teknik personelin aile mensuplarının yargı bağışıklığından yararlanabilmeleri için öncelikle kabul eden devletin vatandaşı olmamaları ve daimi ikametgâhlarının da bu devletin ülkesinde bulunmamaları gerekmektedir. 1961 VDİHS'nin 37. M.'sinin 2. Prg.'ı gereğince idari ve teknik personelin kendisi hukuk ve yönetsel davalarda ancak göreviyle ilgili olmak şartıyla yargı bağışıklığından yararlanırken, aile mensuplarının bu tür görevlerinin olmaması nedeniyle bunlar sadece ceza davaları açısından yargı bağışıklığına sahip olmaktadır.

Diplomatik, idari ve teknik personelin ve aile mensuplarının yargı bağışıklığı gönderen devlet tarafından kaldırılabilmektedir. Bu türden bir bağışıklığın kaldırılması söz konusu olduğunda, bunun daima açıkça yapılması gerekmektedir. Bu durumda diplomatik personelin ve diğer görevlilerin kişisel rızalarıyla yargı bağışıklığı kalkmamakta-dır. Diğer yandan bir diplomatik personel veya diğer görevliler tarafından yargı yoluna başvurulması, onun esas dava ile doğrudan

[101] Vastani, Ahmet, Elcezire Sözleşmesine Bir Bakış(نگاهی به قرارداد الجزایر), İran Dışişiler Bakanlığı Yayınevi, Tahran, 1995, s.311.

[102] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 37/1.

doğruya ilgili herhangi bir mukabil iddia karşısında yargı bağışıklığı ileri sürmesine engel teşkil etmektedir. Diğer bir ifadeyle, diplomasi temsilcisinin veya görevlisinin kabul eden devletin mahkemesinde dava açması halinde, bu dava konusuna ilişkin olarak açılacak karşı davalarda ilgili diplomasi temsilcisinin veya görevlinin yargı bağışıklığını ileri sürmesi hakkı kalkmaktadır.

Hukuk ve yönetsel davalar bakımından yargı bağışıklığının kaldırılması, dava sonucunda verilen hükmün icrası açısından da yargı bağışıklığının kaldırıldığı anlamına gelmemektedir. Dava sonucunda verilen hükmün icrası için de ayrıca bir bağışıklığın kaldırılması kararı gerekli olmaktadır.[103]

Diğer yandan belirtmek gerekir ki 1961 VDİHS'nin 38. M.'si, kabul eden devletin vatandaşı olan veya bu devletin ülkesinde daimi ikametgâhı olan gönderen devletin diplomatik personeline ilişkin olarak da özel bir düzenleme içermektedir. Bu maddeye göre, kabul eden devlet tarafından ek ayrıcalık ve bağışıklık tanınmadığı takdirde, bu devletin vatandaşı olan veya bu devletin ülkesinde daimi ikametgâhı bulunan bir diplomatik ajan, sadece görevlerinin yerine getirilmesi esnasında yapılan resmi işlemler veya gerçekleştirilen eylemler açısından yargı bağışıklığından veya dokunulmazlığından yararlanmaktadır.[104] Kabul eden devletin vatandaşı olan veya bu devletin ülkesinde daimi ikametgâhı bulunan diplomatik misyonun diğer üyeleri ve özel hizmetçiler, ayrıcalık ve bağışıklıklardan ancak kabul eden devlet tarafından tanınan ölçüde yararlanmaktadır. Bununla beraber, kabul eden devlet bu gibi şahıslar

[103] Ziai Bigdeli, a.g.e., s.198.

[104] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 201.

üzerindeki yargı yetkisini misyonun görevlerinin yerine getirilmesine engel olmayacak tarzda kullanmalıdır. [105]

2.2.Diplomatik Temsilcilerin Vergi /Gümrük Bağışıklığı

1961 VDİHS'nin 23. M. gereğince gönderen devletin diplomatik misyonu, yerine getirilen belirli hizmetlerin bedeli olan ödemelerin dışında (örneğin binanın aydınlatılması, temizliği vb. hususlar için yapılan ödemeler), ister malik, ister kiracı olsun misyon binaları bakımından bütün milli, bölgesel (federal yapılı devletlerde federe devletlerin uyguladığı vergiler) veya yerel (belediyelerin tatbik ettiği vergiler) vergi ve resimlerden bağışıktır. Bahsi geçen vergiden bağışıklık, gönderen devlet veya misyon şefi ile akit yapan şahısların bu akit gereğince kabul eden devletin iç mevzuatına göre ödemeleri gereken vergi ve resimlere uygulanmamaktadır.

Diğer yandan resmi görevlerinin ifası sırasında diplomatik misyon tarafından tahsil olunan harç ve ücretler, her türlü vergi ve resimden bağışık olmaktadır.

1961 VDİHS'nin 36/1 M.'sinde öngörüldüğü gibi, kabul eden devlet, iç mevzuatına uygun olarak, diplomatik misyonun resmi kullanımına ait maddelerin girişine izin vermekte ve depolama, taşıma ve benzeri hizmetlere ait ücretler dışında, bu maddeleri bütün gümrük vergilerinden, resimlerinden ve ilgili ücretlerden bağışık tutmaktadır.

[105] Ziai Bigdeli, a.g.e.,s. 201.

II. Konsoloslukların Ayrıcalıkları

1. Dokunulmazlıklar

Kabul eden devlet, konsolosluğun görevlerinin yerine getirilmesi amacıyla bütün kolaylıkları bahşetmektedir.Bu ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan yararlanan her kişinin, ayrıcalıklarına ve bağışıklıklarına halel gelmemek üzere, kabul eden devletin iç hukukuna saygı göstermesi ve iç işlerine karışmaması gerekmektedir[106].

Kabul eden devlet, konsolosluk mensuplarına ayrıcalık ve bağışıklıkları tatbik ederken devletler arasında ayırım yapmama yükümlülüğündedir. Bu konuda devletlerin karşılıklı olarak birbirlerine tanıdığı ayrıcalık ve bağışıklık durumu veya durumları prensip olarak ayırım mahiyetinde değerlendirilmemektedir[107].

1.1.Konsolosluk Memurlarının Kişi Dokunulmazlığı

Konsolosluk memurlarının gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları ancak, ağır bir suç halinde ve yetkili adli makamın kararı ile olmaktadır. Bahsettiğimiz bu durum saklı kalmak kaydıyla, kesinleşmiş adli bir kararın uygulanması dışında, konsolosluk memurları hapsedilememekte ve herhangi bir şekilde kişisel hürriyetleri kısıtlanmaya tâbi tutulamamaktadır. Aleyhine cezai bir dava ikame edilen konsolosluk memuru yetkili makamların önüne çıkmak zorundadır. Bununla beraber, dava, konsolosluk memurunun resmi durumu gereğince kendisine gösterilmesi gereken saygıyla ve ağır suç işleme ve adli makamın kararı hali hariç olmak üzere, konsolosluk işlemlerinin yerine getirilmesini en az etkileyecek biçimde yürütülmelidir. Ağır suç işleme ve adli makamın kararı hallerinde, bir konsolosluk memurunun gözaltına alınması

[106] Bkz., Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 55.

[107] Bkz., Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 55.

kaçınılmaz olduğu takdirde, aleyhine ikame edilecek davanın en kısa zamanda açılması gerekmektedir. [108]

Bir konsolosluk personeli mensubunun gözaltına alınması, tutuklanması veya cezai bir kovuşturmaya tâbi tutulması halinde, kabul eden devlet, durumdan konsolosluk şefini en kısa zamanda haberdar etmekle yükümlüdür. Eğer konsolosluk şefinin kendisi bu tedbirlerden birine muhatap tutulmuş ise, kabul eden devlet bundan gönderen devleti diplomatik yoldan haberdar etmesi gerekmektedir. [109]

1.2. Konsolosluk Binaların Dokunulmazlığı

1963 VKİHS'ne göre konsolosluk binaları deyiminden anlaşılması gereken, maliki/sahibi kim olursa olsun, münhasıran konsolosluk amaçları için kullanılan binalar veya bina kısımları, müştemilatı ve bunların üzerinde bulundukları arsalar olmaktadır.

Kabul eden devlet iç hukuku itibarıyla ülkesinde konsolosluğa gerekli binaları, gönderen devletin iktisap etmesini kolaylaştırmalı veya binaların temini konusunda başka bir şekilde gönderen devlete yardımda bulunması gerekmektedir. Kabul eden devlet, gerektiğinde konsolosluk mensuplarına uygun mesken temini hususunda konsolosluğa yardımcı olmaktadır. [110]

Prensip olarak konsolosluklara tahsis edilmiş veya bunlar tarafından kullanılan binalar dokunulmazlığa sahiptir. Kabul eden devlet makamları, konsolosluk şefinin, onun tarafından tayin edilmiş kimsenin veya gönderen devletin diplomatik temsilcilik şefinin izni/oluru dışında, konsolosluk binalarının münhasıran

[108] Akhondi , Diplomatik İlişkiler, s.304.

[109] Tagavi, s. 358.

[110] Akhondi, Diplomatik Hukuk, s.311.

konsolosluk işleri için kullanılan kısmına girememektedir. Böyle olmakla birlikte, acil koruma önlemleri alınmasını gerektiren yangın veya diğer felaketler halinde konsolosluk şefinin zımni/üstü örtülü izninin alındığı varsayılmaktadır. Bu bahsettiğimiz hususlar saklı kalmak kaydıyla, kabul eden devletin, konsolosluk binalarına izinsiz girilmesine veya binaların tahrip edilmesine ve konsolosluğun huzurunun bozulmasına ve konsolosluğun onurunun kırılmasına engel olmak amacıyla gerekli her türlü önlemi almak gibi özel yükümlülüğü vardır. Konsolosluk binaları, mobilyaları, konsolosluk malları ve ulaşım araçları ulusal savunma veya kamu yararı amaçlarıyla hiç bir çeşit el koymaya konu olmamaktadır. Bu amaçlarla istimlâk yapılması gerekli ise, konsolosluk görevlerinin yerine getirilmesinin sekteye uğramaması amacıyla önlemler alınmakta ve gönderen devlete peşin, adil ve yeterli bir tazminat ödenmektedir. [111]

Kabul eden devlet, bir fahri konsolosluk memuru tarafından yönetilen bir konsolosluğa ait binaları korumak ve bu binaların işgal edilmesine veya hasara uğratılmasına ve konsolosluğun sükûnunun bozulmasına veya onuruna halel gelmesine engel olmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olmaktadır.

Konsolosluk binaları, mutlak şekilde konsolosluk görevlerinin yerine getirilmesi için kullanılması gerekmektedir. Ancak, konsolosluğun bulunduğu binaların bir kısmında, başka teşekküllerin, büroların veya acentelerin kurulması da mümkün olabilmektedir. Ancak, şu şartla ki bu bürolara tahsis edilmiş binaların konsolosluk tarafından kullanılanlardan ayrı olması gerekmektedir. Bu durumda anılan büro lar, konsolosluk binalarının ayrılmaz parçası sayılmamaktadır.

[111] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 598.

Konsolosluğa ait binaların yanı sıra konsolosluk arşiv ve belgeleri nerede bulunurlarsa bulunsunlar her zaman dokunulmazlığa sahiptir[112].

1.3.Konsoloslukların Haberleşme Dokunulmazlığı

Ulusal güvenlik nedeniyle girmesi yasaklanmış veya bir düzene bağlanmış bölgelerle ilgili mevzuat saklı kalmak üzere, kabul eden devlet, ülkesi üzerinde konsolosluğun bütün mensuplarına yer değiştirme ve seyahat etme serbestliği tanımaktadır[113].

Kabul eden devlet, konsolosluğun her türlü resmi amaçlarla yaptığı haberleşme serbestliğine izin vermekte ve bunu korumaktadır. Konsolosluklar nerede bulunursa bulunsunlar, hükümetleriyle iletişim kurarken veya haberleşirken, konsolosluk kuryelerini, konsolosluk torbasını ve kripto veya şifre olmak üzere uygun göreceği her türlü haberleşme aracını kullanabilmektedir. [114] Böyle olmakla beraber konsolosluk, ancak kabul eden devletin izni ile telsiz cihazı kurabilmekte ve kullanabilmektedir. Konsolosluğun resmi haberleşmesine dokunulamamaktadır. "Resmi haberleşme" deyimi, kural dışı durumlar saklı kalmak kaydıyla konsoloslukla ve konsolosluk görevleri ile ilgili her türlü bilgi alışverişini ve istihbaratı kapsamaktadır.

Kabul eden devlet tarafından konsolosluk torbası açılmamakta ve bu torbaya el konulamamaktadır. Böyle olmakla birlikte, kabul eden devletin yetkili makamları, torbanın resmi yazışmalar, belgeler ve eşyalardan başka şeyler içerdikleri hususunda

---

[112] Bkz., Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 33.

[113] Bkz., Konsolosluk ilişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 34.

[114] Ziai Bigdeli , a.g.e., s. 358.

ciddi nedenlere veya gerekçelere sahip oldukları takdirde, bu makamlar torbanın kendi önlerinde gönderen devletin yetkili bir temsilcisi tarafından açılmasını isteyebilmektedir. Eğer gönderen devletin makamları talebi reddederlerse torba çıkış yerine geri çevrilmektedir. [115]

Konsolosluk torbasını oluşturan paketler niteliklerini belirten dış işaret veya belirtileri taşımaları ve sadece resmi yazışmalar ve münhasıran resmi kullanmaya yönelmiş belge veya eşyaları içermeleri gerekmektedir.

Gönderen devlet adına ve konsolosluk kuryesi olarak çalışan kişi, kimliğini belirten ve konsolosluk torbasını oluşturan paketlerin sayısını gösteren resmi bir belgeye sahip olması ve bu belgeyi üzerinde taşıması gerekmektedir. Kuryenin aynı zamanda kabul eden devletin vatandaşı olması veya bu devletin ülkesinde sürekli ikamet etmesi veya ikametgâh sahibi olması halinde, bu şahsın kurye olabilmesi için kabul eden devletin izni gerekli olmaktadır. Kurye, görevlerini yerine getirirken kabul eden devlet tarafından korunmakta, kişi dokunulmazlığından yararlanmakta ve hiç bir şekilde tutuklanmamakta ve gözaltına alınmamaktadır. [116]

Gönderen devlet ve konsoloslukları özel konsolosluk kuryeleri tayin edebilmektedir. Bu kurye taşıdığı torbayı muhatabına teslim eder etmez, yararlandığı ayrıcalıkları ve bağışıklıkları son bulmaktadır. Konsolosluk torbası izin verilmiş bir giriş noktasına gelecek bir ticari geminin veya uçağın kaptanına verilebilmektedir. Bu kaptan torbayı teşkil eden paketlerin sayısını gösteren resmi bir belgeye sahip olması veya bu belgeyi taşıması gerekmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki kaptan konsolosluğun bir kuryesi sayılmamaktadır. Konsolosluk, yetkili mahalli makamlarla

[115] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 389.

[116] Shambayati, Diplomatik İran ve Dünya, s.167.

varılacak mutabakatla, mensuplarından birini, torbayı doğrudan doğruya ve serbestçe gemi veya uçak kaptanından teslim almak üzere gönderebilmektedir. [117]

2.Bağışıklıklar

2.1.Yargı Bağışıklığı

Konsolosluk memurları ve konsolosluk hizmetlileri, resmi görevlerinin yerine getirilmesi sırasında işledikleri fiillerden dolayı kabul eden devletin adli ve idari makamlarının yargısına tâbi olmamaktadır. Böyle olmakla birlikte bu yargı bağışıklığı, bir konsolosluk memurunun veya bir konsolosluk hizmetlisinin açıkça veya zımnen/üstü örtülü gönderen devletin vekili sıfatıyla akdetmediği bir mukaveleden doğan veya kabul eden devlet ülkesinde bir aracının (taşıtın), bir geminin veya bir hava taşıtının neden olduğu zarar yüzünden üçüncü bir kişi tarafından açılan hukuk davalarına uygulanmamaktadır. [118]

Konsolosluk mensubu adli ve idari davalar sırasında tanıklık yapmaya çağrılabilmektedir. Konsolosluk hizmetlileri ve hizmet personeli mensubu, gönderen devletin iç hukuku hakkında bilirkişi olma durumu hariç olmak üzere, tanıklık yapmayı prensip olarak reddetmemeleri gerekmektedir. Ancak, bir konsolosluk memuru tanıklık yapmayı reddettiği takdirde, ona hiçbir zorlayıcı önlem veya başka yaptırım uygulanamaz. Tanıklığı talep eden makam, konsolosluk memurunun görevlerinin yerine getirilmesini sekteye uğratmaktan kaçınması önemli olmaktadır. Bu makam, mümkün olduğu takdirde her defasında, konsolosluk memurunun tanıklıkla ilgili ifadesini memurun ikametgâhında veya konsoloslukta alabilmekte

[117] Teyyebi, a.g.e., s. 284.

[118] Sadr, a.g.e., s. 466.

veya konsolosluk memurunun yazılı beyanını kabul edebilmektedir. Bir konsolosluğun mensubu görevlerinin yerine getirilmesiyle ilgili olaylar hakkında tanıklık yapmak veya bununla ilgili resmi yazışma ve belgeleri göstermek zorunda değildir. Konsolosluk mensubu, gönderen devletin ulusal mevzuatı hakkında bilirkişi olarak tanıklık yapmayı reddetme hakkına da sahip olmaktadır. [119]

2.2.Konsolosluğun Vergi /Gümrük Bağışıklığı

1963 VKİHS'nin 32. M.'sine göre, gönderen devlet veya bu devlet hesabına hareket eden her kişinin maliki veya kiracısı olduğu konsolosluk binaları ile meslekten konsolosluk şefinin ikametgâhı, yapılan özel hizmetler karşılığı bedeller dışındaki, ulusal, bölgesel veya belediyeye ait tüm vergi ve her nevi harçtan muaf olmaktadır. Bu vergi ve harçlar, kabul eden devletin iç hukukuna göre, gönderen devletle veya bu devlet hesabına hareket eden kişi ile mukavele yapılan kişiye ait olduğu takdirde, bahsettiğimiz bu bağışıklık söz konusu vergi ve harçlara uygulanmamaktadır. [120]

1963 VKİHS'nin 32. M.'sine benzer hatta neredeyse aynı düzenleme bu Sözleşmenin 60. M.'sinde yer almaktadır. Bahsi geçen 60. M.'ye göre, gönderen devletin maliki veya kiracısı olduğu ve bir fahri konsolosluk memuru tarafından yönetilen bir konsolosluğa ait binaları, yapılan özel hizmetler karşılığında almanlar dışında her türlü ulusal, bölgesel veya belediyeye ait vergi ve resimlerden bağışık olmaktadır. Bu bağışıklık, kabul eden devletin iç hukuk düzenlemeleri uyarınca gönderen devlet ile

[119] Kharezmi, a.g.e., s. 234.

[120] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 456.

bir mukavele akdeden kişi tarafından ödenmesi gereken vergi ve resimlere uygulanmamaktadır.

Konsolosluk, gönderen devletin iç hukukunun konsolosluk işlemleri için öngördüğü resim ve harçları kabul eden devletin ülkesinde tahsil edebilmektedir. Bu resimlere ve harçlara ilişkin tahsil edilen meblağlar ile bunlara ilişkin makbuzlar kabul eden devletin ülkesinde her türlü vergi ve harçtan muaftır.

Konsolosluğun gümrük ayrıcalığına yönelik 1963 VKİHS'nde herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, uluslararası teamül kuralları dikkate alındığında devletler ikili antlaşmalarda öngördükleri mütekabiliyet koşuluyla (karşılıklılık) ve ulusal mevzuatı aracılığıyla konsolosluklara ilişkin gümrük ayrıcalığını birbirlerine tanıyabilmektedir.

III. Genel Değerlendirme

1961 VDİHS ve 1963 VKİHS'i hükümlerine göre, bağışıklık ve ayrıcalıklar arasında ayrım tam yapılmalıdır. Buna göre dokunulmazlıklar, görevlerin kolaylıkla yerine getirilebilmesi için bağışıklıklardan daha önemlidir. Dokunulmazlıklar olmadan diplomatik temsilcilerin görevlerini gerçekleştirmeleri çok zordur ve hatta bazı durumlarda mümkün olmayabilir. Halbuki bağışıklıklar bir görevi iyi yerine getirebilmek için verilmektedir. Ancak, bu ayrımlara rağmen, diplomatik ve konsolosluk bağışıklık ve ayrıcalıkları, görev kapsamında olduğundan dolayı kabul edilmiştir.

1961 VDİHS'si ve 1963 VKİHS'sini göz önünde bulundurduğumuzda, önemli başka bir husus dikkat çekmektedir. Şöyleki diplomatik ve konsolosluk

dokunulmazlık ve ayrıcalıkların karşılaştırdığımızda, aralarına fahiş ayrımlar görünmektedir. [121]

Gerçi uluslararası hukuk komisyonu konsolosluk memurlarının, özellikle de bağışıklıklar kısmında diplomatik temsilcilerine yaklaştırılmasına çalışmış, Ama dokunulmazlıkları konusunda büyük farklılıklar hala bulunmaktadır.

Bu ayırma ilişkin, diplomatik misyonlar ve personelleri, konsolosluk personellerine göre daha üstün bir durumda yer almaktadır. diplomatik ve konsolosluk memurların durumunun karşılaştırılması bunu göstermektedir.

Diplomatik ve konsolosluk dokunulmazlığı ve ayrıcalığı arasında kısa bir karşılaştırma, aşağıdaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle uluslararası hukukta misyon diplomatik temsilcilere tanınan dokunulmazlıklar ve bağışıklıklar mutlaktır, halbuki konsolosluk memurlarına tanınan bu ayrıcalıklar kısıtlı ve nisbidir. Bu nedenle bu farklıkların en önemli kısımlarına değinmekte fayda var.

Misyon diplomatik temsilcileri, kişi dokunulmazlığından, mutlak bir şekilde yararlanmaktadırlar. Yani diplomatik personelin üstünün zorla aranmaması, gözaltına alınmaması, tutuklanmaması gerekmektedir. Ancak konsolosluk memurlarının gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları, ağır bir suç halinde ve yetkili adli makamın kararı ile mümkündür.

Bina dokunulmazlığı açısından, konsolosluk misyon binaları ile bağlantılı olarak ‘münhasır’ kelimesi kullanılmıştır. Ancak diplomatik temsilcilerin binalarında böyle bir koşull bulunmamaktadır. Konsolosluk binalarına giriş yapmak, sadece özel olarak konsolosluk görevlerinin yerine getirildiği kısımlarda

[121] Tagavi, a.g.e., s. 469.

yasaklanmış. Yani konsolosluk binalarında, gönderilen devletin, başka bölümleri varsa, bina dokunulmazlığı kapsamında dâhil olmamaktadır. Diplomatik binalarına giriş, sadece büyükelçi rızasına tabiiken, konsolosluk binalari hakkında kosolosluk şefi dışında, büyükelçi veya hükümet tarafından atanan bir kişi konsolosluk binalarına giriş izni verme hakkına sahiptir.

Yargı ayrıcalığı açısından, diplomatik temsilcilerin tanıklık etmekten müaftırlar. Ayrıca idari tedbirler ve ceza bağışıklığından mutlak şekilde yararlanmaktadırlar. Oysa konsolosluk memurlarının dokunulmazlığı yukarıdaki konularda nisbidir. Çünkü konsolosluk memurları ciddi suçlarda tutuklanmaları mümkün, ve hatta bazı durumlarda onlardan tanıklık istenilebilir. Konsolosluk memurlarının hukuki ve sivil davalarda dokunulmazlıkları ise sadece görevlerinin yürütülmesine ilişkin veya bu uygulamalara bağlantılı olduğunda tanımlanmaktadır.

Konsoloslukların resmi yazışma ve iletişimleri dokunulamaz. konsolosluk çantası ise diplomatik çantasi aksine, nisbi dokunulmazlık hakkına sahiptır. kabul eden devletin yetki makamları, konsolosluk çantasında gayrı resmi eşyalar veya belgelerin bulundoğuna dâhil ciddi deliller elde ettikleri durumlarda, çantanın açılmasını isteyebilirler.[122]

[122] Bkz., Konsolosluk İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 45/3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTADOĞU ÜLKELERİNDE

YAŞANAN DOKUNULMAZLIK İHLALLERİ

I. Genel Olarak

Ortadoğu, Akdeniz'den Pakistan'a kadar uzanır ve Arap Yarımadası'nı da kapsar. Orta doğu kavramı Avrupa merkeziyetçi yaklaşıma dayanır ve Britanyalıların 19. Yüzyılda kullanmaya başladıkları bir kavramdır.Bu tanıma göre Orta Doğu ülkeleri Suriye, Irak, Katar, Kıbrıs, Ürdün, İsrail, Lübnan, İran, Filistin, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Kuveyt, Bahreyn, Yemen, Mısır, Afganistan, Pakistan, Tunus, Cezayir, Libya, Sudan, Fas'tır.

Yıllardır Ortadoğu genelinde, kaos yaşanıyor. Bu durum Ortadoğu'nun mozaik yapısına, enerji kaynaklarına ve büyük güçlerin rekabetine dayanmaktadır. Bu geniş bölgede özellikle Afganistan'da, ABD ve Sovyetler Birliği'nin askeri şekilde müdahale ettiği ülkelerde, süresiz bir kaosa başlamıştır.Ayrıca etniksel, mezhepsel ve ideolojik çatişmalar, devrimler ve askeri darbeler Ortadoğu genelinde hep küçük yada büyük çalkantılara neden olmuştur. Önce Filistin, Lübnan, Afganistan, İran, Irak ve Kuveyt, 11 Eylül 2001 den sonra Afganistan ,İrak , Pakistan ve Arap Baharı'nın ardından Tunus, Libya,Mısır, Suriye, Yemen ve Bahreyn ise hala kaos veya iç savaş içindedirler.

Ortadoğu'da bu kaos ortamının yanısıra zaman zaman bazı yabancı temsilcilikleri hedef alan küçük çaplı ve yahut kanlı saldırılara da tanıklık edebiliyoruz. Bu saldırılar genelde müslüman kişiler ve örgütlerce batılı ve özellikle ABD büyükelçiliklerine karşı düzenleniyor. Geçen yıllarda birçok Ortadoğu

ülkelerinde batılı misyon binaları, aşırı grupların hedef tahtasında oturmuştur. Bu gruplar genelde batının ve özellikle ABD'nin Ortadoğu politikasını eleştirerek, Beyaz Saray'in Ortadoğu ülkelerindeki askeri, siyasi ve ekonomik müdahaleleriyle birlikte ABD'nin İsrail'e filistin davası aleyhidne, büyük destekler sağladığına karşın, şiddet eylemlerine geçip, uluslararası hukuku görmezden gelerek, bu ülkenin temsilciliklerine saldırıda bulunmuşlardır.

Yaklaşık Son 30 yıl içinde ABD temsilcilikleri sadece Ortadoğu'da çok önemli iki saldırıyla karşı karşıya gelmiştir.1979 yılında ABD Tahran büyükelçiliği İranlı Devrimciler Tarafından 444 günlük bir süre ile işgal edilmiştir ve 53 diplomat ve personeli rehine alnımıştır. Bu olay UAD'na kadar uzanarak uluslararası camiada büyük bir siyasi, hukuki ve hatta küçük çaplı askeri bir harekete neden olmuştur. Ayrıca 2011 yılında da ABD büyükelçiliği Libya'da silahlı gruplar tarafından saldırıya maruz kalmış ve büyükelçi ile birlikte bir kaç amerikalı katledilmiştir. Bu iki olayın önemine göre, aşağıdaki başlıklarda Tahran Rehineler Krizi'ne ve Libya Olayı'na ayrıntılı bir şeklide değineceğiz.

II. İran Örneği

1. Diplomatik ve Konsolosluk İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi Ve Yapısı

İran'da diplomasi temsilcileri ve görevlilerine ilişkin 1961VDİHS'nin ilgili hükümlerinin geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Zira İran bu sözleşmeye taraf olmuştur.Söz konusu sözleşmeler 6 Hazİran 1964'da İran tarafından onaylanmış ve 13 Ekim 1964 Y. da yürürlüğe girmiştir.[123]İran'da ilk olarak kacar döneminde

[123] Safdari, Mohammad, Uluslararası Genel Hukuk (حقوق بين الملل عمومى), Tahran Üniversitesi Yayın evi, 1983,s.21.

diplomatik temsilciliklere ilişkin bir tüzük yayaınlanmış ancak bu tüzük ikinci pahlevi dönemine dek, 3 kere değişilmiştir.

İran iç hukukunda yer alan en son 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen diplomatik temsilciliklerde çalışan personel, idari ve siyasi çalışanlar olarak iki gruba ayrılmıştır.[124]

Bu karara göre büyükelçilikte siyasi personel şöyle sıralanmıştır:

(i) Sefir(büyükelçi),

(ii) Rayzen Avval (birinci müsteşar),

(iii) Rayzen Dovvom(ikinci müsteşar),

(iv) Rayzen Sevvom(üçüncü müsteşar),

(v) Debir Avval(birinci katip),

(vi) Debir Dovvom(ikinci katip),

(vii) Debir Sevvom(üçüncü katip),

(viii) Vabesteha(ataşeler)[125]

Ayıca İran Dışişleri kurallarına göre, iki devlet arasındaki ilişkiler bir alt seviyye düşerse, büyükelçinin görevlerini kardar (maslahatgüzar) üstlenecektir. Bu karara göre büyükelçiliklerde ikinci grubta ise idari ve teknik memurlar ve hizmteçiler yer almaktadır. Böylece diplomatik misyonunda görev yapan ve hizmet pasaportuna sahip memurlar, teknesiyenler, hekimler, din adamları gibi şahıslar idari

[124] Safdari, a.g.e., s. 35.

[125] Safdari, a.g.e., s. 36.

ve teknik personeli teşkil etmektedir. Ancak hizmet personeli ise aşçı, bahçivan, bekçi, şoför, hizmetçi gibi hizmetli elemanlardan oluşmaktadır.[126]

Ayrıca İran'da 1963 VKİHS'si 6 Ocak 1974 da onaylanmış ve 23 Şubat 1974 da yürülüğe koymuştur. İran Dışişleri Bakanlığının resmi sitesinde belirtildiği gibi, Tahran hükümeti 1963VKİHS'ini Kabul etmiş ve bu konvansiyonun 5. M.'sindeki öngörülen görev tanımını uygulamaya koymuştur.[127]İran'ın iç hukukunda konsolosluk kadrosu üyeleri, en son 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararının 22. M. göre şöyle belirtilmiştir:

(i) Başkonsolos

(ii) Muavin Konsolos

(iii) 1. Derece Konsolos

(iv) 2. Derece Konsolos

(v) 3. Derece Konsolos

(vi) Yar Konsolos

(vii) Konsolosluk Ajanları[128]

[126] Safdari, a.g.e., s. 36.

[127] http://www.mfa.gov.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=24624

[128] http://www.yahyaee.com/tashrifat/2011/10/post-26.html

2. Diplomatların ve Konsolosların Genel Anlamda Ayrıcalıkları

2.1. Diplomatik Ayrıcalıkları

İran Meclisi görevli bulunan diplomatik misyon mensuplarının 1961 VDİHS'sinde öngörülen ayrıcalıklara tabi olmakla birlikte, kendi iç hukukuna yönelik bazı özellikleri de korumaktadır. İran iç hukukuna göre, diplomatik temsilcilerin kişisel dokunulmazlığına ilişkin, 1964 yılında, 1961 VDİHS'ini bu kısmını aynen onaylamış ve yürülüğe sokmuştur.İran Medeni Hukuku'nun 3. Maddesine göre İran'ın (kara, deniz, hava) sınırlarında bulunan görevlendirilmiş yabancı devlet temsilcileri, suç işledikleri takdirde, kişsel dokunulmazlıktan yararlanabiliyor. Olasılı durumlarla ilgili yargıtay zabıtaları, bir dosya hazırlayarak İran Dışişleri Bakanlığına gönderecektir.[129]

Örnegin 14 mart 2013 tarihinde bir Suudi Arabistan Diplomati Tahran'nin Minicity semtinde trafik kazası yaparak bir sürücünün ölümüne ve bir yayanın yaralanmasına neden olmuştur. Bu olay İran medyasında geniş yankı buldu ve Suudi Diplomat'ın İran kanunlarına göre cezalandırılması istendi. Ancak İran Yargıtay'ı tarafından diplomatik misyon mensuplarının kişisel dokunulmazlıkları dikkata alınarak, olay ile ilgili sadece adli bir dosya hazırlanıp İran Dışişleri Bakanlığı'na sunulmuştur. İran Dışişleri Bakanlığı da nezdindeki dosyayı Tahran Suudi Arabistan Büyükelçiliğine göndermiştir. Böylece Suudi diplomat, İran sınırlarını terk ederek Suudi Arabistan'a dönmuş ve olayın adli süreci kendi ülkesinde devam etmiştir.[130]

[129] Ziai Bigdeli, a.g.e., s. 398.

[130] http://www.afkarnews.ir/vdccseqip2bqxs8.ala2.html

İran Meclisi diplomatik misyon binalarının dokunulmazlığına ilişkin de 1961 VDİHS'ini aynen onaylamıştır ve bu sözleşmede bina dokunulmazlığıyla ilgili yükümlülükleri kabullenmiştir.[131]

Bu doğrultuda, 18 Haziran 1980 tarihinde diplomatik kargolar ve kuryeler kanuna göre, yabancı devletlerin İran'daki diplomatlarının bütün siyasi kargoları ve kuryeleri, dokunulmazdır. Yabancı devletlerde yapılan antlaşma veya anlaşmalara dayanarak kurulmuş veya kurulacak telsiz tesisleri, bu antlaşma ve anlaşmalardaki varsa özel hükümlere tabi olmaktadır. Yabancı devletlerin İran'daki diplomatik temsilciliklerine, münhasıran mensup bulundukları hükümet merkezleriyle haberleşme yapmak üzere, mütekabiliyet esasına bağlı olarak Bakanlar Kurulu kararı ile telsiz, verici-alıcı cihazı kurma ruhsatı ve kullanma izni verilebilmektedir.[132]

Diplomatik personelin yargı bağışıklığına ilişkin düzenlemeleri bakanlar kurulunun 1969 tarihli kararına göre İran'ın (kara, deniz, hava) sınırlarında bulunan görevlendirilmiş yabancı devlet temsilcileri, yargı dokunulmazlıktan yararlanabiliyor.[133]

18 Haziran 1980 tarihindeki Gümrük Kanunu gereğince, karşılıklık esasına göre ithal edilen ve serbest dolaşımı tabi tutulan diplomatik eşya, gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır. Ancak bu kanun, İran gümrük memurunun şüphelendiği takdirde, diplomatik kargo yada eşyanın İran Dışişleri bakanlığına gönderilmesini ve İran ve ilgili yabanci devlet temsilcisi gözetiminde açılması

[131] Safdari, a.g.e., s. 75.

[132] Safdari, a.g.e., s. 77.

[133] Safdari, a.g.e., s. 87.

öngörülmüştür. Ayrıca İran iç hukukuna göre diplomatik personel ulusal ve bölgesel vergilerden muaf olmaktadır.[134]

2.2. Konsolosluk Ayrıcalıkları

İran'da konsolosluk ayrıcalıkları, esasen 1963 VKİHS'ne dayanarak, ayrıca ikili anlaşmalara göre de düzenlenmektedir.[135]

Bu kapsamda 1963 VKİHS'si çerçevesinde birtakım ayrıcalıklar bulunmaktadır. İran iç hukukunda öngörülen ayrıcalıklar

-Konsolosluk binalarının dokunulmazlığı

-Konsolosluk arşivlerinin ve belgelerinin dokunulmazlığı

-Haberleşme serbestliği

-Seyahat özgürlüğü

-Konsolosluk memurlarının kişi dokunulmazlığı

-Yargı bağışıklığı

-Vergi ayrıcalıkları'dır.

Ancak ikili anlaşmalar göre düzenlenen konsolosluk ayrıcalıkları bazen var olan ikili anlaşmalardan daha kısıtlı ve yada daha geniş olabilr. Örneğin İran-Irak arasındaki konsolosluk ilişkileri 1981-1989 yıllarında savaş nedeniyle çok kısıtlandı ve 1963 VKİHS'sindeki öngörülen ayrıcalıkların büyük bir kısmı göz ardı edildi.

[134] Ziai Bigdeli, a.g.e.,s. 204.

[135] Ziai Bigdeli, a.g.e.,s. 205.

3.Tahran Rehineleri Olayı

İran İslam Devrimi, 1979 yılında İran'ın Muhammed Rıza Pehlevi liderliğindeki bir anayasal monarşiden, Ayetullah Ruhullah Humeyni yönetiminde İslam hukuku ve Şiî mezhebi görüşlerini esas alan şeriat cumhuriyeti kurulmasına neden olmuştur.

Devrimin nedenleri arasında Şah yönetiminin halk arasında popüler olmaması ve son zamanlarda Şah'ın özellikle ABD'li yetkililerle fazlaca içli dışlı olması sayılabilir.[136]

1979 yılına doğru Tahran başta olmak üzere çoğu kentlerde ayaklanmalar başlaması ve ülkenin mevcut siyası düzeni tedricen felç durumuna gelmişti. Şah çeşitli aksiyonlarla protestocuları memnun etmeye çalıştı ancak başaramadı. Nihayetinde 1979'da protestolar çığırından çıktı ve 16 Ocakta Şah Kahire'ye gitti.

1 Şubat 1979'da İran'a milyonların katıldığı bir karşılamayla 15 yıllık sürgünden dönen Humeyni, 10 gün sonra en üst dini ve siyasi liderlik konumuna getirildi ve ömür boyu devletin zirvesinde kaldı ve böylelikle İran'da İslami Cumhuriyet dönemi başladı.

İran yönetiminin devrimle birlikte şekillenmeye başlayan yeni dış politikası kuşkusuz en fazla ABD'yi olumsuz etkilemiştir. Amerika bölgedeki en önemli stratejik ve politik partnerini kaybetmekle kalmamış, Şah dönemindeki güçlü İran-Amerika ilişkilerine paralel olarak zirvede olan ekonomik ilişkiler birden tersine dönmüştür. Amerika'nın bu ülkede milyar dolarlarla ifade edilebilecek yatırımları mevcuttu. Şah yönetiminin petrol gelirleri de Amerikan silah endüstrisi için önemli bir kaynaktı. [137]

[136] http://www.e-tarih.org/soguksavas

[137] Ergüven, a.g.e., s.107.

Devrimcilerin yarım asırlık İran-ABD ilişkilerine karşı olumsuz tutumları, ABD'nin firarda olan Şah'a sağladığı desteği ve ayrıca Beyaz Saray'ın Ortadoğu'da ve özellikle İsrail-Arap çatışmalarındaki sabıkası, tedricen bazı siyasi grupları ABD çıkarlarına ve başta İran'daki misyon binalarına karşı saldırıya geçmelerini bir yarışma haline getirdi.

ABD Yönetimi Ekim 1979'da, tedavisi için Meksika'da bulunan Şah'ın, geçişine izin vererek, tedavisini ABD'de sürdürmesini sağlamayı tasarlıyordu. Ancak iki ülke ilişkileri arasında var olan gerilim ve 4 Kasım 1979 günü meydana gelen Büyükelçilik baskını, tasarlanan iznin Şah'a verilmesi durumunda istenmeyen gelişmelerin yaşanabileceği endişesini yarattı. ABD bu endişeyi, İran'dan yeterli güvenlik önlemlerinin alınacağına dair güvence talep etmekle aşmayı planladı. [138]

21 Ekim 1979 günü, İran Başbakanı Dr. Bazargan, İran Dışişleri Bakanı Dr. Yazdi ve ABD Tahran Maslahatgüzarı katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda İran, Şah'ın ABD'ye kabulü konusunda bilgilendirilmiş ve Tahran'da meydana gelebilecek olası toplumsal tepkiden duyulan endişe dile getirilmiştir. 22 Ekim 1979 tarihinde ise, İran Dışişleri Bakanı, gerekli önlemlerin alınacağına dair güvenceyi ABD'ye iletmiştir.[139]Aynı gün Şah, ABD'ye kabul edilmiştir. 1 Kasım günü ABD Tahran Büyükelçiliği önünde gerçekleştirilen ve beş bin kişinin katıldığı gösteri, İran kolluk kuvvetlerinin aldığı önlemler sayesinde herhangi bir saldırı eylemine dönüşmeden sona ermiştir.[140]

---

[138] Milani, Mohsen, İslami Devrim: Pehlevi'den İslami Cumhuriyete Kadar(**انقلاب اسلامی، از سلطنت پهلوی تا جمهوری اسلامی**), Çevirmen: Mujtaba Attarzadeh, Gameno Yayınevi, Tahran, 2008. s.309.

[139] Tarum, a.g.e., s.71.

[140] Milani, a.g.e., s. 310.

4 Kasım sabahı, üç bin kişinin katıldığı ABD Tahran Büyükelçiliği yakınında düzenlenen protesto eylemi esnasında, sayıları yüzü bulan silahlı bir grup, büyükelçiliğe saldırıda bulunmuştur. Bahçeye açılan kapıdan kolayca giren grup, Büyükelçiliğin en alt katında bulunan arşiv dairesinden binaya girişi sağlamış ve birkaç saat içerisinde tüm binaların kontrolünü ele geçirmiştir. Söz konusu grup kendilerine İmam'ın Politikası Taraftarı Müslüman Öğrenciler adını vermiştir. Öncelikli olarak Şah'ın İran'a iadesini ve devrim sonrasında Amerika tarafından dondurulan İran'ın mal varlıklarının serbest bırakılmasını isteyen öğrenciler, bu istekleri yerine getirilinceye kadar rehineleri serbest bırakmayacaklarını açıklamışlardır.[141]

Yapılan bu saldırı sırasında Büyükelçilikte bulunan tüm diplomatik personel ve ABD vatandaşları tutsak edilmiştir. Bunların yanında, saldırının gerçekleştiği sırada Tahran'ın başka bölgelerinde ele geçirilen diplomatik personel ve ABD vatandaşları bu tutsaklar arasına getirilmiştir.[142] Saldırı sonrasında belirlenen rehine sayısı 73 olmuştur. Bu rehinelerden on üçü, Afrikalı Amerikalı ve kadın oldukları gerekçesiyle 18 ve 20 Kasım tarihleri arasında serbest bırakılarak ABD'ye iade edilmişlerdir.[143] Geriye kalan rehinelerden yirmi sekizi misyonun diplomatik kadro üyesi, yirmi üçü idarî ve teknik kadro üyesi ve ikisi ise herhangi bir diplomatik kadroda yer almayan ABD vatandaşları olarak belirlenmiştir.[144] Saldırı esnasında İran Dışişleri Bakanlığı'nda bulunan ABD Tahran Maslahatgüzarı ve iki

[141] Milani, a.g.e., s. 310.

[142] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 17.

[143] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 21.

[144] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 22.

diplomasi temsilcinin durumu ise birbiri ardına gelen çelişkili açıklamalara neden olmuştur. 7 Kasım günü İran Dışişleri Bakanı'nın açıklamasında söz konusu kişilerin güvenliğinin İran'ın sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir.[145]

Ancak söz konusu saldırılar, ABD'nin Tahran Büyükelçiliği ile sınırlı kalmamıştır. 5 Kasım sabahı, ABD Tebriz ve Şiraz Konsoloslukları saldırıya uğramış; ancak 14 Şubat tarihinde meydana gelen saldırıların ardından boşaltılan Konsolosluklarda herhangi bir rehin alma olayı bu nedenle yaşanmamıştır. 5 Kasım gününde Konsolosluklara yönelik gerçekleşen eylemlerde İran kolluk kuvvetleri bir kez daha gerekli önlemleri almamıştır.[146] Aynı tarihte İngiltere Tahran Büyükelçiliği'ne bir saldırı gerçekleşmiş, ancak işgalciler kısa süre içerisinde Büyükelçilikten çıkarılmıştır. Bundan bir gün sonra, Irak Kermanşah Konsolosluğu'na düzenlenen saldırı, Humeyni'nin talimatı doğrultusunda herhangi bir can kaybı veya maddî zarar yaşanmadan sona erdirilmiştir. 1 Ocak 1980 tarihinde ise, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Tahran Büyükelçiliği'ne karşı gerçekleştirilen saldırı, İran kolluk kuvvetlerinin gerekli önlemleri alması üzerine kısa süre içerisinde son bulmuştur.[147]

Eylemcilerin bu girişimleri 1961 VDİHS'inde yabancı misyonun güvenliği ilkesine aykırı olmasına rağmen Humeyni'den destek görmüş, Ayetullah Humeyni bu olayı da kendi hesaplarını gerçekleştirmede başarıyla kullanmıştır. [148]

[145] Milani, a.g.e., s. 310.

[146] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 19.

[147] Ergüven, a.g.e., s. 311.

[148] Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914 – 1995, Alkım Yayınevı, İstanbul, 2007, s. 759 –760.

6 Kasım tarihinde rehin alınanların ajan olduklarının ele geçirilen evraklardan tespit edildiği haberleri kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Bu ortamda rehinelerin koşulsuz salıverilmesi isteği kabul edilmeyen Bazargan ise istifasını açıklamıştır. Bazargan'ın istifası, hükümetin başı olan bir kişinin etkili olamaması, başka güçlerin varlığını ve etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Daha önce de Dışişleri Bakanı Dr. Kerim Sanjabi'nin istifası esnasında sarfettiği; 'Hükümet dışında başka hükümetlerin bulunuşuna dikkat çekmek için istifa ettim'sözleri de bunu doğrular niteliktedir.[149]

1 Aralık tarihinde ise, yeni Dışişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamada, söz konusu kişilerin İran Dışişleri Bakanlığı'nı terk etmeleri gerektiği, güvenlikleri ile ilgili sorumluluğun İran'a ait olmayacağı vurgulanmıştır. Bu açıklamadan üç gün sonra, bu üç kişinin Dışişleri Bakanlığı'nda kaldıkları sürece güvenliklerinin sağlanacağı, ancak burayı terk ettikleri andan itibaren İran yasalarına tâbi olacakları açıklanmıştır. Bu hususta yapılan son açıklamada ise, konu hakkında Humeyni'nin kararının bekleneceği belirtilmiştir.[150]

Büyükelçilik baskını ve rehine krizine karşılık ABD'nin tepkisi iki aşamada incelenebilir. İlk aşamada ABD, uluslararası hukuk kapsamında kalan girişimlerde bulunmuştur. Bunun nedenini ABD'nin uluslararası hukuk normlarına bağlılığı ile yorumlamak, gerçeklikten uzak bir yaklaşım olacaktır. ABD'nin bu tercihini, ilk yorumun aksine, Ortadoğu üzerindeki çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, öncelikle Amerikan Bankalarında yer alan İran

[149] Ergüven, a.g.e., s. 108.

[150] Houghton, David,US Foreign Policy and the Iran Hostage Crisis, Cambridge University Press, 2001.s.142

varlıklarının hareketi donduruldu; 9 Kasım tarihinde sorun Güvenlik Konseyi'ne ve 25 Kasım günü Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunuldu. 29 Kasım'da ise ABD, uyuşmazlığı tek taraflı dilekçe ile Uluslararası Adalet Divanı'na taşıdı. Aynı gün, geçici koruma önlemi kararı talebinde de bulundu. 7 Nisan 1980 tarihinde İran ile ilişkilerini kesti. 17 Nisan'da ABD vatandaşlarının İran'a gitmesi yasaklandı. 22 Nisan'da ise, ABD'nin talebi üzerine Avrupa Ekonomik Topluluğu, gıda maddeleri ve tıbbî malzeme hariç ambargo uygulamasını başlattı.[151]

Bu girişimlerin, Iran'ın, Şah'ın iadesi ve Amerikan bankalarında bulunan varlıklarının serbest bırakılması yolundaki ısrarı nedeniyle sonuç vermemesi üzerine ABD, uyuşmazlık her ne kadar Divan'ın önünde olsa da, kuvvet kullanma yolunu seçti ve bu doğrultuda Kartal Pençesi Operasyonu başlattı.

Kartal Pençesi Operasyonu, (Operation Eagle Claw ya da Operation Evening Light), Nisan 1980'de ABD ordusunun, ABD'nin İran büyükelçiliğinde rehin tutulan 52 vatandaşını kurtarmak için düzenlediği askeri harekat. Harekata katılan Rh-53D Sea Stallion tipi helikopterlerden üçünün yoğun kum fırtınası nedeniyle hasar görmesi ve diğerlerinin de geri dönmek zorunda kalması nedeniyle iptal edildi. Operasyon'un merkezi olan uçak gemisi USS Nimitz (CVN-68)'e dönüşe hazırlanılırken yakıt ikmali esnasında yaşanan kaza nedeniyle bir C-130 Hercules uçağı ve bir amerikan helikopterinin infilak etmesi sonucu 8 askerin ölümüne ve 2 helikopterin İran topraklarında bırakılması sonucu başarısız olmuştur.[152]

[151] Milani, a.g.e., s. 313.

[152] Houghton, a.g.e., s. 187.

Bir kurtarma harekatı olan Kartal Pençesi Operasyonu iki ayaklı olarak planlanmıştı. Harekatın ilk safhasında ABD kuvvetleri Tabas şehri yakınlarındaki çöllük alanda iniş pisti olarak kullanılacak bir geçici mevkii kazanacaklardı. Desert One olarak adlandırılan bu geçici mevkide Hint Okyanusunda bulunan uçakgemisi USS Nimitz' den havalanan C-130E Combat Talon I tipi kargo ve C-130 Hercules yakıt ikmal uçağı ve sekiz tane mayın tarayıcı helikopter konuşlanacaktı. Desert One'a ulaşıldığında C-130'lardaki personel, ekipman ve yakıt kurtarma operasyonunu yapacak olan helikopterlere yüklenecekti. Aynı gece helikopterler Tahran yakınlarındaki Desert Two denilen kurtarma operasyonunun gerçekleşeceği ikinci alana ineceklerdi. Ertesi gece kurtarma timi CIA ajanları tarafından rehinelerin tutulduğu ABD Büyükelçiliğine götürülecekti. Rehinelerin başlarında bulunanlar etkisiz hale getirildikten sonra rehinelerle beraber helikopterlerin onları beklediği futbol stadyumuna gideceklerdi.

3.1. ABD‘nin Divanda Dava Açması ve Divan’ın Yetkisi

ABD ile İran, BM üyesi olduklarından dolayı, Uluslararası Adalet Divan’ına tarafdırlar. Bu nedenle, Divan önünde taraf olabilme ve dava açabilme yetkisine sahiptirler. Bunun yanında söz konusu Devletler, Divan’ın zorunlu yargı yetkisini yürürlükte olan, 1961 VDİHS ve 1963 VKİHS’i, uyuşmazlıkların zorunlu çözümünü düzenleyen bu sözleşmelerin Ek Protokolleri ile Dostluk, Ekonomik İlişkiler ve Konsolosluk Hakları Anlaşması (Dostluk Anlaşması) ile kabul etmişlerdir. 1961 VDİHS’i, 14 Nisan 1961 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Haziran 1964’te ise yürürlüğe girmiştir. İran, söz konusu Sözleşmeyi 27 Mayıs 1961 tarihinde imzalamış ve 3

Şubat 1965'te onaylamıştır. [153]ABD ise, 29 Haziran 1961 yılında imzaladığı Sözleşmeyi, 13 Kasım 1972'de onaylamıştır. [154]Bu durum, Uyuşmazlıkların Zorunlu Çözümüne İlişkin Ek Protokol (Ek Protokol) için herhangi bir farklılık taşımamaktadır.

4 Kasım 1979'da İran'da meydana gelen ABD Tahran Büyükelçiliği baskını ve akabinde gerçeklesen olaylar, birçok hükümet tarafından protesto edilmiştir. ABD bu olayı, 9 Kasım 1979'da Güvenlik Konseyi önüne getirmiş ve 29 Kasım'da tek taraflı dilekçeyle Divan önüne taşımasına karşın İran, bütün bu aşamalarda bulunmayı reddetmiştir.[155]

Divan'a göre, bu olaylar ve yaşanan süreç karşısında Ek Protokol madde 1 hükmünde düzenlenen sözleşmenin uygulanması ve yorumlanması ile ilgili bir uyuşmazlığın olduğu açıktır. [156]

Bu doğrultuda Divan, uyuşmazlık tarafı devletlerin sorunu, hakemlik mahkemesi veya uzlaştırma komisyonu aracılığıyla çözüme kavuşturma konusunda bir anlaşmaya varmadıklarını, aksine İran'ın uyuşmazlık ile ilgili ABD ile görüşmeyi kabul etmemiştir. Bunun sonucu olarak, ABD'nin Ek Protokol madde 1 hükmü kapsamında Divan'ın zorunlu yargı yetkisine başvurması ilgili düzenlemelere tamamen uygundur.

Divan, yargı yetkisi konusunda, 1955 tarihli ABD ve İran arasında imzalanan Dostluk Anlaşması'nı gündeme getirmiştir. Buna göre, madde 2/4 hükmünün

---

[153] Ergüven, a.g.e., s. 113.

[154] Ergüven, a.g.e., s. 113.

[155] Akhondi, Mohammad, ABD Temsilcilerin Rehin Alinmasi (بحران گروگانگیری دیپلماتهای آمریکایی), Sabz Yayınevi , Tahran, 1996,s . 541.

[156] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 47.

içerdiği, taraf devlet vatandaşlarının diğer devlet sınırları içerisinde sürekli koruma ve güvenlik altında olacağı, ifadesinin, rehineler arasında bulunan ve diplomatik ayrıcalıklara sahip olmayan iki ABD vatandaşının durumu konusunda önem taşıdığı belirtilmiştir. [157]

ABD, bu kişiler ile ilgili iddialarını, misyon binasının dokunulmazlığı ile açıklanmıştır. Divan, Geçici Koruma Önlemi Kararı'nda, yargı yetkisi konusunda Dostluk Anlaşması hükümlerine dayanmayı gereksiz görmüş, uyuşmazlığa ilişkin olarak verdiği kararda, iki ABD vatandaşının hukukî statüsünü bu Anlaşma hükümleriyle açıklamıştır.[158]

Bu Dostluk Anlaşması, Divan'ın zorunlu yargı yetkisi hakkında da hüküm içermektedir. Buna göre, taraf devletler arasında, diplomatik yollarla çözülemeyen, Anlaşma'nın uygulanması veya yorumlanması ile ilgili olan uyuşmazlıklar, taraf Devletler diğer barışçı çözüm yolları konusunda anlaşamadıkları sürece, Uluslararası Adalet Divanı'na sunulabilir. [159]

Divan, vermiş olduğu Kararda, söz konusu devletler arasında imzalanan bu Dostluk Anlaşması'nın zorunlu yargı yetkisini düzenleyen hükümlerinde öngörülen sistemin, Ek Protokol hükümlerinde olan benzerliğine değinmiştir.

Divan'a göre, yargı yetkisi zorunlu olarak düzenlenirken, anlaşma tarafı devletlerin uyuşmazlığı barışçı yollarla çözme konusunda anlaşmaları Divan'ın yargı yetkisi için bir önkoşul olarak değil, yedek hüküm olarak düzenlenmiştir. Divan iki

---

[157] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 50.

[158] Ergüven, a.g.e., s. 114.

[159] Dostluk Anlasması, madde 21/2; Anlasma'nın resmî olmayan metni için bkz.http://www.parstimes.com/law/iran_us_treaty.html

taraflı imzalanan bu Dostluk Anlaşmalarında tek taraflı olarak Divan'a başvurma yetkisine değinmiştir.[160]

Anlaşma hükmüne bakıldığında, Divan'a tek taraflı başvurunun düzenlenmediği görülmektedir.[161] Madde hükmünde tarafların barışçı çözüm yollarına başvurabilecekleri ve anlaşamamaları halinde Divan önüne gelebileceklerini belirtmiştir.

Taraf devletlerin barışçı çözüm yolları ile aralarındaki sorunu çözememeleri halinde, bu sorunu karşılıklı anlaşma neticesinde Divan önüne getirmeleri mantıken mümkün değildir. Bu nedenle madde hükmünde Divan'a tek taraflı başvurma yetkisinin düzenlenmediğini ileri sürmek Divan'ın yargı yetkisine kaldırmak anlamına gelir. Bu durumda Divan'ın yorumuna, gerekçesi farklı olmak kaydıyla katılmak mümkündür.[162]

İran, gerek diplomatik ve Konsolosluk İlişkileri Hakkında 1961 VDİHS'i ve Ek Protokollerinin, gerekse 1955 tarihli Dostluk Anlaşması'nın yürürlükte olmadığına ve Divan'a yargı yetkisi tanımadığına ilişkin herhangi bir itirazda bulunmamıştır. [163]

Bunun yanında, Uluslararası Adalet Divanı'na, 9 Aralık 1979 ve 16 Mart 1980 tarihlerinde İran Dışişleri Bakanı imzalı iki adet mektup gönderilmiştir. Söz konusu mektuplarda, İran'ın ileri sürdüğü hususlar iki temel noktada özetlenebilir. Bunlardan birincisi, Divan önüne gelen uyuşmazlık konusu olayların, ABD – İran

[160] Ergüven, a.g.e., s. 113.

[161] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 52.

[162] Ergüven, a.g.e., s. 114.

[163] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 54.

politik ilişkilerinin tümü göz önüne alındığında "marjinal" ve "tüm problemlerin içerisinde ikincil bir durum" niteliği taşıdıkları şeklindedir. [164]

Divan, ABD Büyükelçiliği'nin işgali ve diplomatik ayrıcalık sahibi kişilerin rehin tutulmasının marjinal veya ikincil olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını, bu durumun uluslararası örf ve adet hukuku normlarına aykırılık teşkil ettiği gibi, 457 sayılı Güvenlik Konseyi Kararında belirtildiği üzere, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ciddi bir durum niteliği taşıdığını da belirtmiştir. [165]

İran'ın ileri sürdüğü ikinci husus; uyuşmazlık konusu olayların esas itibariyle ve direkt olarak İran'ın ulusal egemenliği içerisinde yer aldığı yönündedir. Bu konuda Divan, söz konusu olayların uluslararası hukuk normlarına aykırılık teşkil ettiğinin ve uluslararası anlaşmaların yorumlanması veya uygulanması ile ilgili bir sorun niteliği taşıdığının açık olduğunu belirtmiş ve bu nedenle söz konusu durumun, Divan'ın zorunlu yargı yetkisine dâhil bulunduğunun altını çizmiştir.[166]

İran, Divan önündeki hiçbir aşamada yer almamıştır. Yukarıda anlatılan mektuplar daha çok politik açıklamalar olup, İran'ın yargılama sürecine katıldığı şeklinde yorumlara neden oluşturmaktan uzaktır. ABD Tahran Büyükelçiliği baskını ve rehine krizi konusunda kendisini yetkili gören Divan, ABD'nin iddialarının hukuken ve fiilen sağlam esaslara dayandığına karar vermiştir. Bu kararın nedeni, dava sırasında da devam etmekte olan Büyükelçilik işgali nedeniyle buraya girişin imkânsız olması ve bu durumun yarattığı bilgi eksikliğidir.

Divan bu konuda, ABD'nin başvurusunda yer verdiği, altı hafta rehin tutulduktan sonra serbest bırakılan on üç rehineden altısının yeminli ifadesine,

[164] Ergüven, a.g.e., s. 118.

[165] United States of America v. Iran (Order of Provisional Measures), para. 23.

[166] United States of America v. Iran (Order of Provisional Measures), para. 25.

televizyon ve radyo yayınları ile gazetelerde yer alan açıklamalara dayanarak tespitte bulunmuştur. Buna göre, Statü madde 53 hükmünde düzenlendiği üzere, ABD'nin ileri sürdüğü savların filli olarak sağlam esaslara dayandığı gerekçesiyle yargılamaya statü gereği devam etmiştir. [167]

3.2.ABD 'nın Geçici karar İstemesi

Büyükelçilik baskını ve rehine krizine ilişkin uyuşmazlığı 29 Kasım 1979 tarihinde tek taraflı olarak Divan'ın önüne taşıyan ABD, aynı tarihte Divan'dan Geçici Koruma Önlemi Kararı talebinde bulunmuştur. Buna göre;

– İran, ABD vatandaşlarından oluşan tüm rehineleri derhal serbest bırakmalı ve bu kişilerin ülkeyi en kısa sürede ve uygun koşullarda terk etmelerini sağlamalıdır;

– İran, derhal ABD Büyükelçiliği ile Konsoloslukları binalarını boşaltmalı ve binaların kontrolünü ABD'ye iade etmelidir;

– İran, ABD Büyükelçiliği ve Konsolosluğu ile ilgili tüm kişilerin, elçilik ile konsolosluk binalarında koruma altında bulunduklarını ve İran sınırları içerisinde görevlerini sürdürebilmek amacıyla seyahat dokunulmazlığına sahip olduklarını garanti altına almalıdır;

– İran, ABD Büyükelçiliği ve Konsolosluğu ile ilgili hiçbir kimseyi yargılama sürecine dâhil etmemeli, süreci tamamlama yönünde her türlü eylemden kaçınmalıdır,

[167] Ergüven, a.g.e., s. 114.

– İran, ABD'nin, Divan'ın Esas Hakkında vereceği Karara yönelik haklarını zarara uğratacak ve rehinelerin hayatları ile güvenliklerini tehlikeye atacak eylemlerde bulunmayacağını garanti etmelidir; [168]

Başka bir deyişle, ABD'nin bu talebine karşılık, Divan'ın 15 Aralık 1979 tarihli Kararında;

– İran, ABD Büyükelçiliği ve Konsolosluğu binalarının derhal ABD'ye teslimi ile iki devlet arasında yürürlükte olan Anlaşmalar ile uluslararası genel hukuk ilkeleri uyarınca, ilgili kişilerin dokunulmazlıklarını ve korunmalarını garanti etmelidir;

– İran, ABD Büyükelçiliği'nde, İran Dışişleri Bakanlığı'nda veya herhangi bir yerde rehin tutulan ABD vatandaşlarını hiçbir istisna olmadan derhal serbest bırakmayı ve bu kişilere iki devlet arasında yürürlükte olan Anlaşmalar ile uluslararası hukuk genel ilkeleri uyarınca tam koruma sağlamayı garanti etmelidir;

– İran, bu andan itibaren ABD'nin diplomatik personeli ile konsolosluk görevlilerine, iki devlet arasında yürürlükte olan Anlaşmalar ile uluslararası genel hukuk ilkeleri uyarınca sahip oldukları dokunulmazlık ve bağışıklıkları sağlamalıdır;

ABD ve İran, gerilimi artıracak hiçbir eylemde bulunmamalı ve bu yönde hiçbir eyleme başvurulmayacağını veya uyuşmazlığın çözümünün daha zor bir hale dönüştürülmeyeceğini garanti etmelidirler;[169]hükümlerine yer vermiştir.[170]

[168] United States of America v. Iran (Order of Provisional Measures), para. 2.

[169] United States of America v. Iran (Order of Provisional Measures), para. 47.

[170] Ergüven, a.g.e., s. 122.

4 Aralık 1979 tarihinde, Birleşmiş Milletler Antlaşması madde 99 hükmü gereğince Genel Sekreter'in girişimi üzerine alınan 457 sayılı Kararda; Güvenlik Konseyi,

– İran'ı, rehin tutulmakta olan ABD Tahran Büyükelçiliği diplomatik personelini serbest bırakmaya, güvenliklerini sağlamaya ve ülkeyi güvenli bir şekilde terk etmelerine izin vermeye davet eder.

– İran ve ABD'yi, aralarındaki uyuşmazlık konularını barışçı yollarla çözmek için, karşılıklı anlaşma doğrultusunda ve BM'nin amaçlarına uygun olarak gereken adımları atmaya davet eder.

– İran ve ABD'yi, mevcut koşullarda azami dikkatle hareket etmeye tevsik eder.

– BM Genel Sekreteri'nden ilgili uyuşmazlığın çözümü için gerekli bütün tedbirlerin alınması yolundaki hizmetlerini sunmasını talep eder.

– Güvenlik Konseyi'nin söz konusu uyuşmazlık ile sürekli ilgili kalacağına ve BM Genel Sekreteri'nin çözüme ilişkin çabalarını acilen rapor olarak sunmasına karar verir.[171]

[171] 4 Aralık 1979 tarihinde alınan 457 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı metni için bkz. http://www.un.org/Docs/scres/1979/scres79.htm

3.3. Divan Kararı

Divan, 24 Mayıs 1980 tarihli Kararında;

- İran, Divan'ın Kararında belirttiği eylemleri nedeniyle, yürürlükte olan uluslararası anlaşmalar ve uluslararası hukuk genel ilkeleri gereğince ABD'ye karşı olan yükümlülüklerini ihlâl etmiştir.
- Söz konusu bu yükümlülüklerin ihlâli, İran'ın ABD'ye karşı uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluğunu doğurur.
- İran, 4 Kasım 1979 ve devamında meydana gelen olaylardan dolayı ortaya çıkan durumu düzeltmek için gerekli bütün adımları atmalıdır. Bunun için: (a) rehin tutulmakta olan diplomatik temsilcilerini, konsolosluk görevlilerini, maslahatgüzarları derhal serbest bırakmalı ve bu kişiler için üçüncü devletin uhdesini sağlamalıdır (b) yukarıda belirtilen kişilerin İran'ı terk etmesi için gerekli imkânların varlığını garanti etmelidir. c) ABD Tahran Büyükelçiliği'nin, arşivlerinin ve binalarının nezaretinin üçüncü bir devletin uhdesine tevdiini sağlamalıdır.
- ABD diplomatik temsilcileri ve konsolosluk görevlilerinden hiç kimse adlî takibata maruz bırakılamaz ve tanıklık yapmaya zorlanamaz.
- İran, ABD'ye karşı 4 Kasım 1979 ve devamında meydana gelen olaylar nedeniyle gerçeklesen zararı tazmin etmek yükümlülüğü altındadır.
- Uyuşmazlık tarafı devletlerin söz konusu tazminat miktarı ve şekli konusunda anlaşamamaları durumunda, Di0van tazminat miktarının belirlenmesi için gerekli olan usule başvuracaktır,[172] hükümlerine yer vermiştir.[173]

[172] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 95.

[173] Ergüven, a.g.e., s. 123.

Esas Hakkındaki Kararda yer alan ilk hüküm, İran'ın ABD'ye karşı olan ve yürürlükte olan anlaşmalar ile uluslararası genel hukuk ilkelerinden kaynaklanan yükümlülüklerini ihlâl ettiğini ifade etmektedir. Bu hususun belirlenmesinin ardından diğer konular karara bağlanmıştır. Bu nedenle İran'ın ihlâl ettiği ileri sürülen hukukî yükümlülüklere kısaca değinmek yerinde olacaktır.[174]

Bunlardan ilki kişi dokunulmazlığı ilkesidir. Buna göre, bu kişilerin tutuklama veya gözaltına alınma gibi zorlayıcı tedbirlerin konusunu oluşturmamalarının yanında, şahıslarına, özgürlüklerine ve onurlarına yönelik saldırıların önlenmesi için uygun tüm önlemler alınmak durumundadır. Bu dokunulmazlık kapsamında diplomatik temsilci görevlerini ifa etmektedir. Bu kapsamda diplomatik temsilciler; kabul eden devletin siyasî, idarî, askerî, iktisadî, kültürel ve dini hayatını takip ederek hükûmetine raporlar göndermek durumundadır.[175]

Bu görevi yerine getirirken, kabul eden devletin iç işlerine doğrudan veya dolaylı hiçbir şekilde müdahalede bulunmamaları gereklidir. Bu hususa aykırı hareket ederek kabul eden devletin iç güvenliği aleyhinde faaliyetlerde bulunan diplomatik temsilcileri, ülke dışına çıkarılmak üzere kısa süreliğine gözaltına alınabilir. Bu durumda ilk başvurulması gereken diplomatik temsilciyi persona non grata (istenmeyen kişi) ilân etmek olmalıdır.[176] Ağır ihlâllerin varlığında ve durumun gerektirdiği hallerde kısa süreli gözaltına başvurulabilir. Bu durumun devletlerarası ilişkilerde birçok örneği bulunmaktadır. 4 Kasım 1979 ve devamında gelişen olaylar hakkında Humeyni tarafından yapılan açıklamalarda, ABD Tahran Büyükelçiliği "casusluk ve komplo merkezi" olarak nitelenirken, rehin tutulan diplomatik

[174] Ergüven, a.g.e., s. 124.

[175] Ergüven, a.g.e., s. 124.

[176] Ergüven, a.g.e., s. 124.

temsilcileri ise "uluslararası diplomatik saygıyı hak etmedikleri" şeklinde yakıştırmalara maruz kalmışlardır.[177]

Yukarıda açıklanan ve örnekleri verilen kısa süreliğine gözaltına alınabilme durumu, sınırlı koşullara bağlıdır ve gerçekleştirilen bir saldırının ardından rehin tutulan diplomatik temsilcilerinin içinde bulunduğu durum ile hiçbir şekilde örtüşmemektedir. İran'ın, 4 Kasım 1979'da ve devamında meydana gelen olaylarda diplomatik temsilcilerinin haiz olduğu kişi dokunulmazlığı ilkesini ihlâl ettiği, tartışmasız bir hususdur.[178]

İkinci sırada değinilmesi gereken ihlâl, bina dokunulmazlığına ilişkindir. Misyon binasının dokunulmazlığı, madde hükmünde de belirtildiği üzere, misyon şefinin rızası olmadan kabul eden devlet, memurlarının herhangi bir sebeple binaya girmemelerini ifade eder. Bunun yanında, kabul eden devlet meydana gelecek her türlü tecavüz ve müdahaleye karşı koruma sağlama yükümlülüğü altındadır. 14 Şubat 1979'da meydana gelen saldırıların ardından, ABD Tahran Büyükelçiliği'nin bundan sonra gerçekleşecek gösterilerde de hedef seçileceği açık bir hal almıştır. [179]

Bu gelişmenin ardından İran, Büyükelçiliği korumak üzere elli altı asker ve radikal grupların önderlik ettiği bir grup eylemciyi görevlendirmiştir. Ancak, ilerleyen günlerde, bu kişilerin hepsi başka yerlerde görevlendirilmiş ve Büyükelçilik korumasız kalmıştır.[180] Bu gelişmeler göz önüne alındığında, kabul eden devletin, gönderen devlet misyon binalarını tecavüz ve zarara karşı koruma yükümlülüğünün

[177] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 73.

[178] Ergüven, a.g.e., s. 124.

[179] Ergüven, a.g.e., s. 125.

[180] Victor L. Tomseth , "Crisis After Crisis: Embassy Tehran, 1979", Embassies Under Siege, (Joseph G. Sullıvan, ed.), Brassey's, Washington – London, 1995, s.43.

yerine getirilmediği açıktır. Bunun yanında, söz konusu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak, haberleşme dokunulmazlığının tamamen ihlâl edildiği tartışmasız bir hususdur.[181]

Divan'ın Esas Hakkındaki Kararında, yürürlükte olan Anlaşma hükümleri ile uluslararası hukuk genel ilkelerinin ihlâli belirtildikten sonra, bu nedenle İran'ın sorumluluğunun söz konusu olduğu ve ABD'ye tazminat borcu altında bulunduğu ifade edilmiştir. Esas Hakkında Karar verildiği anda, söz konusu ihlâller devam etmekte olduğu için tazminat miktarı belirlenememiş; devletler kendi aralarında anlaşamadıkları takdirde Divan'ın tazminat miktarını belirleyeceği hükme bağlanmıştır. [182]

Divan, diplomatik ayrıcalıkların küçük gruplar tarafından ihlâl edilmesinin karşılaşılan bir durum olduğunu, ancak söz konusu bu dâvanın öneminin ihlâlin bizzat kabul eden devlet tarafından gerçekleştirilmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. 4 Kasım 1979 günü meydana gelen saldırıda gerekli önlemleri almayan İran'ın, devam eden süreçte yaptığı açıklamalarla ilgili eylemi tanıdığı ve bu durumu ABD ile olan ilişkilerinde pazarlık konusu yaptığı Kararda ifade edilmiştir. Belirtilen bu nedenlerle İran'ın, ABD'ye karşı uluslararası sorumluluğunun doğduğu karara bağlanmıştır.[183] Bu noktada Divan'ın Kararında yer vermediği, ancak üzerinde durulması gereken bir başka hususa değinmek yerinde olacaktır.[184]

---

[181] Ergüven, a.g.e., s. 125.

[182] Ergüven, a.g.e., s. 126.

[183] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 92; Humeyni, kendisi ile yapılan bir röportajda rehinelerin durumu ile ilgili yöneltilen soruya karşılık şu cevabı vermiştir: "Uluslararası anlaşmalar diplomatik personel adı altında casusları diğer ülkelere göndermeyi düzenliyor mu? Ulusumuzun yapmış olduğu,

ABD'nin 24 ve 25 Nisan 1980 tarihlerinde gerçekleştirdiği, ancak başarısızlıkla sonuçlanan operasyon, Divan'ın esas hakkında verdiği Kararda, ABD'nin ileri sürdüğü hususlar arasında yer almadığı gerekçesiyle gündeme gelmemiştir. Söz konusu operasyonun hukukî niteliğine dair tartışmalar Kararda yer almazken, hangi sebeple olursa olsun uluslararası ilişkilerde yargısal sürece olan saygıyı zayıflattığı hususu belirtilmekle yetinilmiştir.[185]

Hâkim Morozov karşı oy yazısında, söz konusu operasyonun hukukî niteliği konusuna değinmiş ve meşru savunmanın şartlarından olan silahlı saldırının, 4 Kasım 1979 günü ve devamında meydana gelen olaylarda mevcut bulunmadığı belirtmiştir.[186] Bunun yanında Geçici Koruma Önlemi Kararında yer alan, ABD ile İran'ın gerilimin artmasına neden olacak eylemlerden kaçınmaları yolundaki hususun varlığını hatırlatan Morozov, bu nedenlerle ABD'nin sahip olduğu ahlaki ve hukukî haklarını kaybettiğini ileri sürmüştür. [187]Söz konusu operasyon ile ilgili tartışma konusu yapılması gereken hususun meşru savunma olmaması gerekmektedir.[188]

Bu gelişmenin Divan'ın Esas Hakkındaki Kararında ne ölçüde yer alması gerektiği, tartışmanın temel noktası olmalıdır. Kısaca değinmek gerekirse; Güvenlik Konseyi'nin iki Kararının ve Divan'ın Geçici Koruma Önlemi Kararının bulunduğu bir konuda kuvvet kullanma, daha ilk bakışta meşru savunma sınırları içerisinde yer

---

bir avuç casusu ele geçirmek ve onları İran hukuk sistemine teslim etmek olmuştur." Brian J. McCOY, "The International Court of Justice – United States v. Iran" J. Int'l L. & Pol'y, C. 9, S. 277, 1980, s. 280.

[184] Ergüven, a.g.e., s. 126.

[185] United States of America v. Iran (Judgement of 24 May 1980), para. 93 – 94.

[186] Dissenting Opinion of Judge Morozov, para. 8, http://www.icj cij.org/docket/files/64/6297.pdf

[187] Dissenting Opinion of Judge Morozov, para. 5, http://www.icj cij.org/docket/files/64/6297.pdf

[188] Ergüven, a.g.e., s. 126.

almamaktadır. [189]ABD'nin belirtilen eylemi sonucunda, ahlaki ve hukukî haklarını kaybettiğini ileri sürmek hukukî bir yorum olmaktan uzaktır. Söz konusu operasyonun esas hakkında Karara yansıması gereken kısmı, uluslararası sorumluluk ile ilgili olmalıdır. [190]

Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu iki Kararda ve Divan'ın Geçici Koruma Önlemi Kararında, ABD ile İran'ın uyuşmazlığın çözümünü zorlaştıracak ve var olan gerilimi artıracak eylemlerden kaçınması gerektiği hususu yer alırken, ABD'nin kuvvet kullanma yoluna başvurması, İran'ın sorumluluğunun ve tazminat borcunun varlığını düzenleyen Kararda mutlaka göz önüne alınması gereken bir hususdur. ABD'nin başvurusunda bu hususun yer almaması yeterli bir açıklama niteliği taşımamaktadır. İlgili konu, ABD'nin başvurusunda yer almayabilir; ancak Divan'ın aldığı Geçici Koruma Önlemi Kararına aykırılık teşkil etmektedir.[191]

Divan'ın kendi aldığı Karara aykırılık teşkil eden bir eylemi, Esas hakkındaki Karara etki etmediği şeklinde yorumlaması, yargı yetkisi açısından son derece eksik bir yaklaşım teşkil etmektedir. Güvenlik Konseyi Kararlarının, Geçici Koruma Önlemi Kararı almaya engel teşkil etmediğinin belirlendiği bu dâvada, Divan önüne gelen bir başka büyük fırsatı adeta elinin tersiyle itmiştir. [192]

İçerisinde eksiklikler bulunmasına rağmen, Divan'ın, ABD'nin Tahran'daki diplomatik temsilcileri ve konsolosluk görevlileri dâvası hakkında verdiği esas

[189] Ayrıntılı bilgi için bkz. Başaren, Sertaç Hami, Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s. 103 – 145; Ve Keskin, Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınevi, Ankara, 1998, s. 43 – 63.

[190] Ergüven, a.g.e., s. 126.

[191] Ergüven, a.g.e., s. 126.

[192] Ergüven, a.g.e., s. 127.

hakkındaki karar, birçok açıdan önem taşımaktadır. Söz konusu karar, her ne kadar tartışmasız bir husus olsa da, diplomatik ayrıcalıklara ilişkin kuralların uluslararası örf ve adet hukuku kuralı niteliğini taşıdığının altını çizmiştir. Böylece devletlerin, bu konuya ilişkin kodlaştırma çalışmaları sonunda ortaya çıkan 1961 VDİHS'ine taraf olmadıkları durumlarda dahi, diplomatik ayrıcalıklara ilişkin kurallara uyulmasının gereklilik taşıdığı belirlenmiş olmaktadır. Bir diğer önemli özellik ise, diplomatik ayrıcalıkların tesisi ve korunması açısından taraf devletlere getirilen yükümlülüklerin ihlâli halinde, uluslararası sorumluluğunun gündeme gelecek olmasının altının çizilmesidir.[193]

Her ne kadar Kararda, gönderen devlete ait yükümlülükler üzerinde durulmamış olsa da, aynı durumun bunlar için de geçerli olacağı tartışmasız bir hususdur. Söz konusu Karar ile ilgili üzerinde durulması gereken son husus, Dâvanın ve ona ilişkin olan Kararın, diplomasi uygulaması için önemidir. Devletler arasındaki ilişkilerde sıklıkla uyuşmazlıkların yaşanmasına neden olan konulardan biri olan diplomatik ayrıcalıkların, uluslararası yargıda konu edilmesi, ilerleyen zamanlarda yaşanılacak uyuşmazlıklarda yol gösterici nitelik taşımaktadır. Bu şekilde, genellikle diplomatik ilişkilerin kesilmesi ile sonuçlanan uyuşmazlıklar, Dâvaya ilişkin Esas Hakkındaki Kararda belirtilen hususlar göz önüne alınarak çözülebilecek duruma gelmiştir.[194]

[193] Ergüven, a.g.e., s. 127.

[194] Ergüven, a.g.e., s. 127.

3.4. Cezayir Hakem Mahkemesinin Kurulması

İran–ABD rehine krizi 19 Ocak 1981 tarihinde taraflarca Cezayir Bildirilerinin kabulünden sonra, sona erdi ve rehineler serbest bırakıldı. Cezayir Bildirisi uyarınca ABD'nin İran'a karşı aldığı yaptırım kararlarının bir çoğu, silah satışları hariç, kaldırıldı. Bu bildiriler Cezayir Hükümeti'nin arabuluculuğuyla elde edilmiştir ve iki farklı bildiriyi içermektedir.[195]

Birinci Bildiri ABD rehinlerinin İran tarafından bırakılmasını öngörülürken İkinci Bildiri ise İran–ABD arasında bir Hakem Mahkemesi'nin kurulmasıdır. İran–ABD iddiaları hakem mahkemesini kuran çözüm bildirisi, Hakem Mahkemesi'ne başvurulacak geniş bir hukuk yelpazesi sunmuştur. Hepsi de farklı hukuk sistemlerinden gelen hakemlerin, belirli davalarda kara verebilmek için geniş takdir yetkileri olmuştur. İddiaların pek çoğu yada kısmen taraflar arasında sözleşmelere dayanmaktadır. eğer taraflar arasında her hangi bir sözleşme yoksa veya mevcut sözleşme hükümleri yetersiz ise mahkemenin uluslararası hukuk ve ticaret hukuku başvurulması kararlaştırılmıştır.

Mahkeme bu hukuk kurallarından birini seçmek konusunda özgürdür. Kısaca mahkemenin temel yükümlülüğü, hukuk temeline dayalı karar vermektir. Bu maddenin Mahkeme'ye yüklediği yükümlülükler nedeniyle, ABD'ye göre Mahkeme'nin ex aequa et bono 'ya göre karar verme yetkisi bulunmamaktadır. [196]
Takdir yetkisi olmasına rağmen Mahkeme, belirli hususlarda tutarlı olmaya özen göstermiştir. Örneğin Mahkeme, denetlemeye ilişkin yetkinin kaynağı olarak iç hukuk sistemleri de başvurmak yerine, taraflar arasında sözleşmeler, hukukun ve

[195] Babahaci, İraj, Carter'in Kötü Rüyası, ABD Rehine Krizi (کابوس کارتر؛ مروری بر حادثه ۱۳ آبان), Shargh Gazetesi,Tahran, 7 Kasim 2004.

[196] Özturanlı, Beyza, Devletlerarası Hakemlik, yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara ,2014, s. 284.

uluslararası hukukun genel ilkelerinden çıkan ve ulusal hukuk dışında kalan ilkelere başvurmuştur. Hatta kimi zaman iç hukuka başvurmamak için İCC ve UNCITRAL yaklaşımlarının temelinde yatan uygulanacak hukukun taraflarca seçimi ilkesini görmezden gelmiştir.

Mahkeme'ye göre görülmekte olan davalarda uygulanacak hukuk saptamaması, görevinin kapsamı ile çelişecektir. Bu çerçevede Mahkeme, Çözüm Bildirisi'nin öngördüğü şekilde, ticari örf ve adeti, sözleşme hükümlerini ve değişen durumları göz önünde tutarak, antlaşmaları, teamül hukuku kurallarını, hukukun genel ilkelerini ve iç hukuk kurallarını yorumlamayı yada bunlara başvurmayı gerekli bulabilecektir.[197]

İran- ABD iddiaları Hakem Mahkeme'si önündeki iki devlet arasındaki davalarda, Mahkemenin temel başvuru kaynağı uluslararası kamu hukuku ve uluslar arası özel hukuk olmuş, Mahkeme, bu süreci kamu hukuku ilkelerine göre yönetmiştir.

Uluslararası kamu hukuku Mahkeme'nin, hem devletlerarası uyuşmazlıklarda hem de devletlerin vatandaşlarının, karşı hükümetlerden taleplerine ilişkin olan, borçlardan sözleşmelerden millileştirmelerden veya mülkiyet haklarını etkileyen diğer tedbirlerden kaynaklanan davalarda yargı yetkisinin de kaynağını teşkil etmektedir.

Kamulaştırmaya ilişkin davalarda Mahkeme, iki devlet arasındaki Dostluk Antlaşması'nın yatırımların korunmasına ilişkin hükümlerinin statüsünü ve niteliğini farklı şekilde değerlendirmiştir.

[197] Özturanlı, a.g.e., s. 285.

Örneğin 1980 tarihli United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran davasında UAD, ayni antlaşmanın iki devlet arasında Kasım 1979 tarihi itibariyle yürürlükten kalktığına karar vermişken, Hakem Mahkemesi antlaşmanın, 1978-1980 yılları arasındaki olayla üzerindeki etkili olmayacağına karar vermiştir.

Hakem Mahkemesi pek çok kamulaştırma davasında Dostluk Antlaşması'nın statüsü hakkında karar vermek yerine, uluslararası teamül hukukuna atıf yaparak, teamül kurallarının, millileştirme durumunda tam tazmini gerektirdiğine karar vermiştir. [198]

4. Tahran'da İngiltere Misyon Binalarına Saldırı

29 Kasım 2011 tarihinde İngiltere'nin batılı ülkelerle birlikte, İran'ın nükleer çalışmalarına karşı yeni yaptırım kararlarına kızan yüzlerce öğrenci, İran'ın başkenti Tahran'da İngiliz Büyükelçiliği'ni bastı, bayrak yaktı, 6 kişiyi rehin aldı. İki saatin sonunda polis binayı kontrol altına almayı başardı, ancak öğrenciler bu sefer de İngiliz Büyükelçisi'nin konutunu hedef aldı. [199]

Elçilik binasını basan öğrenciler, bina içinde ve dışında molotofkokteyli ile elçilik personeline saldırdı. Personel ise binanın arka kapısından kaçmaya çalıştı. Yaklaşık 6 saat süren her iki gösteri polisin göz yaşartıcı gaz ile yaptığı müdahalenin ardından sona erdi. Büyükelçilik ve Büyükelçiliğe ait konutların bulunduğu alanlar İran polisi tarafından korumayı alındı ve rehineler de bırakıldı. [200]

Olayı kınayan İngiltere Dışişleri Bakanlığı, uluslararası hukuku anımsatarak, "Olayın kontrol altına alınmasını, büyükelçiliğimiz ile çalışanlarının

[198] Özturanlı, a.g.e., s. 285.

[199] http://ajvan.blogfa.com/post-109.aspx

[200] http://ajvan.blogfa.com/post-109.aspx

güvenliğini sağlamasını bekliyoruz" açıklamasında bulundu. Ayrıca İngiltere, İran'da yaşayan tüm vatandaşlarına "evlerinde kalmaları" çağrısı da yaptı. İran Dışişleri Bakanlığından saldırı sonrasında yapılan açıklamada ise olaydan üzüntü duyulduğu ve İngiliz Diplomatların hayati güvencelerinin sağlanacağı belirtildi.

BM Güvenlik Konseyi de saldırıyı şiddetle kınadı. Konsey üyesi ülkelerce yapılan açıklamada, "diplomatik ve konsolosluk mekanlarının dokunulmazlığı prensibi hatırlatılarak, hükümetlerin, bu misyonların korunması için uygun olan tüm önlemleri almaları gerektiği" belirtildi, Ancak burada misyon diplomatik temsilcilere tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıkların ihlal edildiğinin de altı çizildi.[201]

Bu olayda da Tahran Rehine Krizi gibi misyon temsilciliklerin kişi, bina, bayrak ve konut dokunulmazlığı ihlal edildi. Ancak bu sefer İran Dışişleri Bakanlığı 1979 ABD büyükelçiliğinin işgali konusunda gösterdiği tutumun aksine, olaylardan kendi üzüntüsünü belirtti. Ayrıca İran polisi bir kaç saat içerisinde öğrencilerin saldırısını önledi ve İngiltere misyon binalarını koruma altına aldı.[202]

1961 VDİHS'ne göre misyon binalarının ve bina içindekilerin dokunulmazlığı ihlal edilmiştir. 1961 VDİHS'ne göre misyon ve misyon şefi, gönderen devletin bayrağını ve armasını misyon binalarında ve misyon şefinin nakil vasıtalarında kullanabilmektedir.

1961 VDİHS'ne göre Bina dokunulmazlığında, kabul eden devlet makamlarının, misyon binalarına karşı herhangi bir saldırıyı önleme ve bu doğrultuda misyonun huzurunu ve itibarını korumakla yükümlü olmaları ile ilgilidir.

[201] http://www.radiofarda.com/content/o2_britian_embassy_tehran_attack/24406076.html

[202] http://www.asriran.com/fa/news/336587

Söz konusu bu yükümlülük, madde hükmünde "özel görev" olarak nitelendirilerek, diplomatik ilişkileri bakımından sahip olduğu önemin altı çizilmiştir. [203]

Diğer yandan diplomatik misyon binalarının içindeki (bahçedeki eşyalar da dâhil olmak üzere) eşyalar ve diğer malların, elçiliğin nakil araçları el konmadan, hacizden veya icradan bağışık olmaktadır. Kabul eden devlet gerekli önlemleri almasına rağmen, gönderen devletin elçilik binalarının veya araçlarının zarar görmesi halinde, kabul eden devletin uluslararası sorumluluğunun ileri sürülemeyeceği genel olarak kabul edilmektedir. Böyle olmakla birlikte, eğer kabul eden devlet, suçluları yakalama konusunda özen göstermezse, yakalananları usulüne uygun olarak yargılanmasını sağlamazsa, yargılama sonucunda tesis edilen hükmün infazını sağlamazsa, kendisine yönelik uluslararası sorumluluk doğabilmektedir. [204]

III. Libya'da ABD Konsolosluk Saldırısı

2012 yılında ABD'de yayınlanan Innocence of Muslims adlı film üzerine müslüman ülkelerde ABD'ye karşı birçok protesto ve saldırılar yaşandı. Saldırılar, 2012 yılında ABD'de çekilen ve Eylül 2012'de yayınlanan, içeriği İslamiyet'e ve Hz. Muhammed'e hakaretler eden film, üzerine olaylar başlamıştır.[205]

Dünyadaki birçok Müslüman ülkede protestolar yaşanmıştır. ABD bayrakları yakılmış, ve konsolosluklara saldırılar düzenlenmiştir. fakat 11 Eylül 2012'de Amerika'nın Libya büyükelçisi Christopher Stevens'in de aralarında bulunduğu dört

[203] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 22.

[204] Shambayati, Bamshad, Diplomatik İran ve Dünya (دیپلماتیک ایران و دنیا), Behnam Yayınevi,Tahran ,1993,s.155.

[205] Al arabiya News, "U.S. ambassador to Libya killed after consulate in Benghazi nstormed Wednesday", 12 September 2012, http://english.alarabiya.net/articles/2012/09/12/237577.html

büyükelçilik görevlisi, Bingazi'deki Amerikan konsolosluğuna öfkeli bir silahlı kalabalık tarafından düzenlenen saldırıda öldürüldü. Stevens'ın kısa bir ziyaret için Bingazi'de bulunduğunu söylenmişti.

Libya Güvenlik Komitesi Sözcüsü Abdülmünim el-Huri yaptığı açıklamada, konsolosluğa saldırıdan silahlı grupla Libya ordusu arasında şiddetli çatışma yaşandığını ifade etti. Ayrıca Libyalı yetkililer yaptıkları açıklamada, ABD büyükelçisi Stevens ve diğer üç çalışanın, Stevens'ın aracına roket isabet etmesi sonucu öldüğünü belirtmişlerdi. [206]

Bingazi olaylarından hemen sonra, Libya Başbakanı Abdürrahim El Keib, bir basın toplantısı düzenleyerek ABD'den özür diledi. "Tüm dünyayı bu tür saldırılara karşı mücadelede işbirliğine çağırıyorum" diyen El Keib, bu olayın Libya'da demokratik düzenin gelişimine zarar veremeyeceğini, yaşananların Libya halkından asla destek görmediğini ifade etti."[207]

Beyaz Saray Bingazi'deki diplomatik temsilciliğe düzenlenen saldırıyı sert bir dille kınadı. ABD Hükümeti başka dini inanışları aşağılama çabalarını reddederken, aynı şekilde kamu görevlilerinin hayatına mal olan bu tarz anlamsız şiddet olaylarına da karşı olduğunu belirtti.[208]

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton de şu şekilde konuşmuştur; "Bu film, iğrenç ve kınanmayı hak eden bir filmdir. Bize göre, bu video iğrenç ve kınanmayı

---

[206] http://news.xinhuanet.com/english/world/2012-09/12/c_131843968.htm

[207]http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/12668/Egypt/Politics-/Courtrevokes-Egyptiannationality-of-Copt-living-.aspx; http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/52569/Egypt/0/UPDATE Egypt-protesters-torch-US-embassy-flag,-de.aspx

[208] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/52569/Egypt/0/UPDATE–Egypt-protesters-torch-US-embassy-flag,-de.aspx

hak ediyor. Ancak bu videoya şiddetle karşılık vermenin hiçbir haklı gerekçesi yoktur. Meydana gelen şiddeti, en güçlü ifadelerle kınıyoruz."[209]Ayrıca ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamadaysa öldürülen diğer büyükelçilik görevlilerinin kimliğini şöyle açıklandı: Sean Smith, Tyrone S. Woods ve Glen Doherty.[210]

1961 VDİHS'ine göre Bingazi saldırısında kişi ve bina dokunulmazlığı ihlal edilmiştir. Diplomatik misyonda görev alan diplomatik personel kişisel/şahsi dokunulmazlıktan yararlanmaktadır. Kişisel dokunulmazlıktan anlaşılması gereken, diplomatik personelin üstünün zorla aranmaması, gözaltına alınmaması, tutuklanmaması gibi hususlar olmaktadır. Kabul eden devlet, kişisel dokunulmazlık kapsamında, bir yandan bu eylemlerin diplomatik personele yönelik gerçekleştirilmesini önleme yükümlülüğü altında bulunurken, diğer yandan da bunların şahsına, özgürlüğüne ve onuruna yönelik her türlü saldırıyı önlemek konusunda da gerekli tedbirleri almak zorundadır[211].

1961 VDİHS'nin 22. M. gereğince diplomatik misyon binaları dokunulmazlığı haizdir. Kabul eden devletin yetkililerinin misyon şefinin rızası olmadıkça, bu binalara çeşitli nedenlerle (icra, tutuklama gibi) girmeleri söz konusu değildir. Ayrıca, kabul eden devlet, elçilik veya diplomatik misyon binalarını herhangi bir tecavüz veya zarara (her türlü saldırı, zorla girme, zarar verme, yağmalama vb.) karşı korumak ve misyonun huzurunun herhangi bir şekilde

[209] http://www.masrawy.com/news/Egypt/Politics/2012/September/15/5353905.asx

[210] http://www.independentsentinel.com/chris-stevens-glen-doherty-sean-smith-tyrone-s-woods-r-i-p/

[211] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 29.

bozulmasını veya itibarının zedelenmesini önlemek üzere her türlü önlemi almak şeklinde bir yükümlülüğü de bulunmaktadır.[212]

IV. Genel Değerlendirme

İncelediğimiz ihlâllerin ileri sürdüğü hukukî yükümlülüklere kısaca değinmek yerinde olacaktır. Bunlardan ilki kişi dokunulmazlığı ilkesidir. Buna göre, bu kişilerin tutuklama veya gözaltına alınma gibi zorlayıcı tedbirlerin konusunu oluşturmamalarının yanında, şahıslarına, özgürlüklerine ve onurlarına yönelik saldırıların önlenmesi için uygun tüm önlemler alınmak durumundadır. Bu dokunulmazlık kapsamında diplomatik temsilci görevlerini ifa etmektedir.

Bu görevi yerine getirirken, kabul eden devletin iç işlerine doğrudan veya dolaylı hiçbir şekilde müdahalede bulunmamaları gereklidir. Bu hususa aykırı hareket ederek kabul eden devletin iç güvenliği aleyhinde faaliyetlerde bulunan diplomatik temsilcileri, ülke dışına çıkarılabilir. Başka önemli ihlâl ise, bina dokunulmazlığına ilişkindir. Misyon binasının dokunulmazlığı, sözleşmede yer aldığı gibi, misyon şefinin rızası olmadan kabul eden devlet, memurlarının herhangi bir sebeple binaya girilemez.

[212] Bkz., Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi M. 22.

SONUÇ

Uluslararası hukukun ulusal düzeyde etkililiği ulusal hukuk düzenlemelerinin uluslararası hukuka uygun olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, devletin ülkesinde bulunan yabancı diplomasi ve konsolosluk personeline özellikle 1961 ve 1963 Viyana Sözleşmeleri hükümleri uyarınca sağlanan dokunulmazlık ve ayrıcalıkların amacına uygun şekilde hiçbir engelle karşılaşmaksızın uygulanmasına imkân sağlaması gerekmektedir. Bu yüzden, uluslararası diplomatik ilişkilerin karşılıklı güven içinde yürütülmesi ve geliştirilmesi için her egemen devletin ulusal hukuk düzenlemeleriyle yargı yetkisi alanında uluslararası hukukun öngördüğü diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin hükümlere etkinlik sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Uluslararası kamu düzeninin etkinliği, bir taraftan diplomasi ve konsolosluk personelinin ulusal hukuk düzenlemelerine saygı göstermesini gerektirmekte, diğer taraftan da kabul eden devletlerce diplomasi ve konsolosluk personelinin işlevlerini tam olarak yerine getirmelerine imkân ve ortam sağlanmasıyla mümkün olabilir.

Bununla birlikte kimi durumlarda diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları kabul eden devletlerin temel adalet ilkeleriyle söz konusu normlar arasında çatışma olabilmektedir. Bundan öte, dokunulmazlık statüsü diplomasi personelinin hukuk üzerinde bulunması anlamına gelmemelidir. Ayrıca, uluslararası hukukun tanıdığı dokunulmazlık ve ayrıcalıklar evrensel barış ve güvenliğe, uluslararası dostça ilişkilere ve karşılıklı güven ilişkisine zarar verici nitelikte kullanılmamalıdır. Uluslararası kamu düzeninin esasına aykırı düşen ve uluslararası hukukun etkililiğini zayıflatan bu tür uygulamaları önlemek için 50 yılı aşkın bir süre yürürlükte bulunan

1961 VDİHS'sı ve 1963 VKİHS'nin tadil edilmesi ve uluslararası toplum tarafından günümüzde uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Zira, yarım asır öncesinin hemen hemen bütün koşulları ve değerleri günümüzde ya anlamını yitirmiştir veya en azından farklılaşmıştır.

ABD'nin Tahran'daki diplomatik temsilcileri ve konsolosluk görevlileri davası her şeyden önce dört yüz kırk dört gün süren bir krizi konu edinmiştir. Rehinler meselesi ABD'yi güç bir duruma sürüklemiştir. Beyaz Saray, Amerikalı diplomatları kurtarmak için kuvvet kullanma yoluna giderken, bu davranışının ne tür krizlere sebep olacağının farkındaydı. Bununla birlikte, İran'ın büyükelçilik işgali karşısında susup oturmak da ABD gibi bir süper güç için haysiyet kırıcı nitelikteydi. Bu sebeple ABD dolaylı vasıtaları kullanmaya karar vermiş, önce Amerikan bankalarında bulunan İran'ın milyarlarca dolarını dondurmuş, arkasından Pasifik Okyanusundaki Amerikan donanmasından bir kısmını, İran üzerinde bir manevi baskı olmak üzere, Umman denizine çekmiştir. 1980 Ocak ayında Güvenlik Konseyinden İran'ı kınayan bir karar çıkarmak için harekete geçmiştir. 7 Nisan 1980'de İran'la münasebetlerini kesmiş ve 17 Nisan'da Amerikan vatandaşlarının İran'a gitmeleri yasaklanmıştır. ABD'nin isteği üzerine Avrupa Ekonomik Topluluğu (EEC) 22 Nisan'da, gıda maddeleri ile tıbbi malzemeler hariç, İran'a ekonomik yaptırımlar uygulanmasına karar verilmiştir. Fakat bu tedbirlerin hiçbiri İran'ın rehineler meselesindeki tutumunu yumuşatmamıştır. İran, Şah'ın ve ABD'de bulunan parasının kendisine teslimini istemiştir. Bunun üzerine ABD, 24 Nisan'da Umman Denizindeki donanmadan kalkan 8 helikopterle 90 kişilik bir ekibi, rehineleri kurtarmak üzere, İran topraklarında Tahran'dan 400 km. mesafede bir noktaya indirmiştir. Fakat bu kurtarma operasyonu büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu başarısızlık Amerika'nın prestiji için ağır bir darbe olmakla beraber, dünya kamuoyunu da rehineleri kurtarmak için harekete geçirmiştir. Mesela 17-22 Mayıs günlerinde İslamabad'da toplanan 11'inci İslam Konferansı, ABD'nin kurtarma operasyonunu bir askeri saldırı olarak kınamakla beraber, İran'dan da rehineler meselesini halletmesini istemiştir. 18 Mayıs'ta Avrupa Ekonomik Topluluğu, üyelerini İran'a karşı ekonomik yaptırımları sıkı bir şekilde tatbike çağırmıştır. Bununla birlikte, Uluslararası Adalet Divanı da ABD'nin müracaatı üzerine 24 Mayıs'ta İran'dan rehineleri serbest bırakmasını isteyen bir karar almıştır. Bu krizin çözümü aşamasında Divan, hukukî açıdan gereklilik gösteren tüm adımları atmıştır. Her ne kadar İran'ın yargılama sürecine katılmaması ve gerek geçici koruma önlemi kararında gerekse esas hakkındaki kararda düzenlenen hususlar konusunda hiçbir şekilde harekete geçmemesi Divan'ın uyuşmazlığın çözümü konusunda etkisiz kaldığı izlenimini verse de, konuyu tüm boyutlarıyla incelediğimizde bu yorumun eksik olduğunu görmekteyiz.

Tüm bu vahşi geçen çabaların hiçbirinden bir netice çıkmamış, bu safhadan sonra Cezayir'in aracılık faaliyeti başlamıştır. Ceyazir'in aracılığı ile ABD, dondurulmuş olan İran alacaklarının serbest bırakılmasını kabul edince, bir kısmı çeşitli sebeplerle daha önce serbest bırakılmış veya kaçmış olan rehinelerden geriye kalan 52'si 21 Ocak 1981 günü, yani Başkan Reagan'ın Amerika'nın 40'ıncı başkanı olarak göreve başlamasından birkaç dakika sonra, Tahran'dan Amerika'ya doğru havalanmışlardır. Uluslararası politikanın enteresan bir kâbusu böylece sona ermiştir. Diğer bir çarpıcı örnek ise ABD'nin Libya büyükelçisinin hayatını kaybetmesine yol açan olaydır.

Bu hususlar göz önüne alındığında, günümüzde 1961 VDİHS'inde öngörülen diplomatik ayrıcalıkların ve işleyişlerinin, sözleşmede öngörüldüğü şekilde devletler tarafından uygulanması gerekmektedir. Başka bir nokta ise, diplomatik ayrıcalık kavramının değişiklik ihtiyacı içinde olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Aynı zamanda, 1961 VDİHS'inin gözden geçirilmesi ve bu doğrultuda bazı hükümlerin dönemin ihtiyaçları doğrultusunda değiştirilmesi gereklilik arz eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abtehi, Seyyed İbrahim , **Diplomatik İlişkiler, İran Dışilişkiler ve Devrim** (روابط بین الملل و روابط خارجی ایران بعد از انقلاب), Saadat Yayınevi, Tahran , 2004.

Abrahamian, Ervand, **Modern İran Tarihi**, Çeviren: Şendil, Dilek, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Akipek, Ömer İlhan, **Devletler Hukuku İkinci Kitap**, İstiklâl Matbaacılık, Ankara, 1964.

Akipek , Ömer İlhan , **Milletlerarası Adalet Divanı**, AÜHF Yayınevi, Ankara, 1974.

Akhondi, Mohammad , **ABD Temsilcilerin Rehin Alinmasi** (بحران گروگانگیری دیپلماتهای آمریکایی), Sabz Yayınevi , Tahran, 1996 .

Akhondi, Mohammad , **Diplomatik Hukuk** (حقوق دیپلماتیک), Jangal Yayınevi , Tahran , 2006.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914 – 1995,** Alkım Yayınevi, İstanbul ,2007.

Aybay Rona , **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk** , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ,İstanbul ,2009.

Aybay, Rona, **Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınevi, 2006.

Başaren, Sertaç Hami, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s. 103 – 145;

Brownlie, Jan, **Priciples of Public International Law**, Oxford Univesity Press, Oxford, 2002.

Brownlie, Jan , "**Diplomatic Immunity: State Practice under the Vienna Convention on Diplomatic Relations",** Vol.37, 1988.

Brownlie,Jan, **Principles of Public Internaitonal Law**, 4. Edition, Claredon, Oxford, 1995.

Ergüven, Nesıh Sarp, **Ulıslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar**, Ankara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enistütüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara ,2008.

Falsefi, Hedayet , **Uluslararsı Hukuk** (حقوق بين الملل)**,** 4. Baskı, Naşreno Yayınevi , Shiraz , 2001.

Girgin, Kemal, **Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi, Ankara, 1975

Gündüz, Aslan, **"Konsolosluk İliskilerinin Kurulması ve Yürütülmesi"**, Prof. Dr. Fikret Arık'a Armağan, Ankara, 1973.

Gündüz, Aslan, **Yabanci Devletin Yargi Bagisikligi ve Milletlerarasi Hukuk**, Üçdal Nesriyat, Istanbul, 1984.

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Basi, Beta Yayınevi, Ankara , 1998.

Houghton, David,**US Foreign Policy and the İran Hostage Crisis**, Cambridge University Press, 2001.

İnan, Yüksel, **Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi**, AİTİA Yayınevi.,Ankara, 1982.

İskit, Temel**, Diplomatik, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayinevi, İstanbul, Mart 2007.

Keskin, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınevi, Ankara, 1998, s. 43 – 63.

Kharezmi, Şehin , **3. Dalga** (موج سوم), Neşreno Yayınevi,Tahran ,1991.

Lee, Luk.T, **Consular Law and Practice**, second ed, Oxford University Pres, (reprinted 2005) .

Milani, Mohsen, **İslami Devrim: Pehlevi'den İslami Cumhuriyete Kadar**(انقلاب اسلامی، از سلطنت پهلوی تا جمهوری اسلامی)**,** Çevirmen: Mujtaba Attarzadeh, Gameno Yayınevi, Tahran, 2008.

Özturanlı, Beyza, **Devletlerarası Hakemlik**, Ankara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enistütüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2014.

Pazarcı, Hüseyin , **Uluslararası Hukuk Dersleri,** 3. Kitap, 2. Baskı, Turhan Kitabevi , Ankara,1999.

Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri,** 1. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.

Pazarcı, Hüseyin , **Uluslararası Hukuk,** 9. Baskı , Turhan kitabevi, Ankara 2010.

Reçber, Kamuran, **Diplomasi ve konsolosluk Hukuku**,1.Baskı, Dora Yayınları, Bursa , 2011.

Sadr, Cavad, **Diplomatik ve Konsolosluk Hukuku** (حقوق دیپلماتیک و کنسولی), 3.Baskı, Tahran Üniversitesi Yayınevi, 2011.

Safdari, Mohammad**, Uluslararası Genel Hukuk** (حقوق بین الملل عمومی), Tahran Üniversitesi Yayın evi, 1983.

Shambayati, Bamshad, **Diplomatik, İran ve Dünya** (دیپلماتیک ایران و دنیا), Behnam Yayınevi,Tahran,1993 .

Shambayati, Bamshad **, Uluslararası Genel Hukuk** (حقوق بین الملل عمومی),, Behnam Yayınevi, 2. Baskı, Tahran ,2003 .

Sur, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayinevi., İzmir, 2000.

Tagavi, Fatemeh, **Diplomatik İlişkilerin Tarihi ve Kuruluşları** (تاریخ مناسبات دیپلماتیک), Selbi Yayınevi. ,2. Baskı, İsfahan, 1996.

Tarum, Mesud, **Pehlevi Rejimi'nin İnhilali ve Diplomatik Temsilcilerin Rehin Alınması** (سقوط رژیم پهلوی و گروگانگیری دیپلماتها), 2. Baskı , Kavoş Yayınevi, Tahran, 1998.

Teyyebi, Alireza, **Uluslararsı Düzen ve Kudret Dengeleri** (نظم بین الملل و توزان قوا), Cengel Yayınevi, 5.Baskı,Tahran, 1980.

Vastani, Ahmet , **Elcezire Sözleşmesine Bir Bakış** (نگاهی به قرارداد الجزایر), İran Dışişiler Bakanlığı Yayınevi , Tahran , 1995.

Victor L. Tomseth , **"Crisis After Crisis: Embassy Tehran, 1979 Embassies Under Siege",** (Joseph G. Sullıvan, ed.), Brassey's, Washington – London, 1995.

Yazdanyar, Manuçehr, **Ulusllararası Hukuk ve Diplomatik İlişkiler** (حقوق بین الملل و دیپلماتیک), Tahran Üniversitesi Yayınevi, Tahran, 1999.

Ziai Bigdeli, Mehmet .R**, Uluslararası Genel Hukuk**(حقوق بين الملل عمومى), 5. Baskı,Tahran Üniversitesi Yayınevi, Tahran , 2011.

Zeki Mesud, Alsan, **Devletler Hukuk Dersleri**, Siyasal Bilgiler Okulu Yayınevi, Ankara, 1947.

MAKALELER

Akipek, Ömer İlhan, **Ülke-dışılık**, AÜHFD, C. 24, S. 1 – 4, 1967, s. 26 – 38.

Babahaci, İraj, **Carter'in Kötü Rüyası** (كابوس كارتر؛ مرورى بر حادثه ١٣ آبان), ABD Rehine Krizi, Shargh Gazetesi,Tahran, 7 Kasim 2004.

DİĞER KAYNAKLAR

United States of America v. İran (Judgement of 24 May 1980), http://www.parstimes.com/law/İran_us_treaty.html

United States of America v. İran (Order of Provisional Measures), http://www.un.org/Docs/scres/1979/scres79.htm

Al arabiya News, "U.S. ambassador to Libya killed after consulate in Benghazi nstormed Wednesday", 12 September 2012, http://english.alarabiya.net/articles/2012/09/12/237577.html

http://news.xinhuanet.com/english/world/2012-09/12/c_131843968.htm

http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/12668/Egypt/Politics-/Court revokes-Egyptiannationality-of-Copt-living-.aspx;

http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/52569/Egypt/0/UPDATE Egypt-protesters-torch-US-embassy-flag,-de.aspx

http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/52569/Egypt/0/UPDATE– Egypt-protesters-torch-US-embassy-flag,-de.aspx

http://www.masrawy.com/news/Egypt/Politics/2012/September/15/5353905.asx

http://www.tap.info.tn/ar/a/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/35768-2012-09-14-15-41-18.html

http://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/35764-2012-09-14-15-13-43.html

http://www.aljazeera.net/news/pages/badad504-60aa-4053-9d7f-3501164e1680,

http://ara.reuters.com/article/topNews/idARACAE88E0AT20120915,

http://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/35788--50-.html

http://www.aljazeera.net/news/pages/44e67f86-a855-4fcc-a4b2-3c2d98409783, hhttp://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/36182--q-q-.html,

http://www.elaph.com/Web/news/2012/9/762860.html?entry=arab

http://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/36160--q-q-.html

http://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/36213--.html

http://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/35785-.html, http://www.tap.info.tn/ar/ar/2011-05-12-16-34-29/300-2010-12-17-16-30-30/35788--50-.html

http://www.mfa.gov.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=24624

http://www.yahyaee.com/tashrifat/2011/10/post-26.html

http://www.afkarnews.ir/vdccseqip2bqxs8.ala2.html

http://www.independentsentinel.com/chris-stevens-glen-doherty-sean-smith-tyrone-s-woods-r-i-p/

http://www.radiofarda.com/content/o2_britian_embassy_tehran_attack/24406076.html

http://ajvan.blogfa.com/post-109.aspx

http://www.asriran.com/fa/news/336587

ÖZET

Kuşkusuz uluslararası ilişkilerin en belirgin ve yasal örneklerinden biri diplomatik ve konsolosluk ilişkileridir. Tarih boyunca diplomatik ilişkiler örf ve adet hukukuna dayanarak gelişmiş fakat ikinci dünya savaşı sonrası BM teşkilatının yapılanmasıyla birlikte, uluslararası örf ve adet hukukunda var olan devletlerarası ilişkilerin en eski ve temel normlarını kodifiye etmek üzere 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Hakkında Sözleşmesi ve 1963 Viyana Konsolosluk İlişkiler Hakkında Sözleşmesi'nin yapılmasının altı çizilmiştir.

Çağdaş uluslararası hukukta diplomatik temsilcilikler, konsolosluk binaları ve personeline ilişkin dokunulmazlık ve ayrıcalıkların temelini 1957'de BM Hukuk Komisyonu'nun diplomatik ilişkileri evrensel düzeyde düzenlemek amacıyla hazırladığı 1961 ve 1963 Viyana Sözleşmeleri oluşturmaktadır. Söz konusu sözleşmelerle birlikte devletlerarası diplomatik ilişkilerin yürütülmesine aracılık eden diplomatlar ve konsoloslara tarihsel olarak uluslararası hukuk tarafından tanınan bir takım ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklara temsil ve görev anlayışı gereği detaylı şekilde yer verilmiştir.

Devletler uluslararası hukuk kurallarına tabi olmakla birlikte bu kuralları kendi çıkarlarına göre yorumlayabilmektedirler. Bunun en belirgin örneği ise dünyanın çeşitli bölgelerinde özellikle de Ortadoğu ülkelerinde rastladığımız dokunulmazlıkların ihlalidir. Bu tür ihlaller bazen devletlerarasındaki ilişkileri dondurmakta ya da yok etme aşamasına getirmektedir. Devletlerin uluslararası normları ulusal hukuklarını üstün tutacak şekilde yorumlamaları diplomatik temsilcilerin ve konsolosların hayatlarını tehlikeye atabilmekte ve büyük kayıplara

yol açabilmektedir. Söz konusu problematiğe diğer bir örnek ise, ABD'nin diplomatik temsilcileri ve konsolosluk görevlilerinin ABD Tahran Büyükelçiliğinde rehin tutulmasıyla yaşanan ABD-İran arasındaki uyuşmazlıktır.Son dönemlerde giderek artan bu tür ihlalleri önlemek amacıyla uluslararası hukukun konuyu tadil edecek şekilde ele alması vurgulanmaktadır.

ABSTRACT

Undoubtedly one of the examples of international relations, the most significant legal and diplomatic and consular relations. Throughout the history of diplomatic relations customary law based on the advanced but the second world war after the UN organizations structuring of the along with the international customary law existing in-state relations oldest and most basic norms codified to 1961 in Vienna on Diplomatic Relations Convention and the 1963 Vienna on Consular Relations Agreement 's done was underlined.

In contemporary international law, diplomatic missions, consular premises and personnel on the basis of the immunity and privileges of diplomatic relations in 1957, at the universal level of the UN Law Commission to regulate the 1961 and 1963 Vienna Conventions are prepared. Diplomatic relations with the contract in question to be carried out through intergovernmental diplomats and consuls who are recognized by international law, a number based on historical privileges and immunities necessary to the representation and sense of duty are given in detail.

Although States are subject to the rules of international law, these rules can be interpreted according to their own interests. The most obvious example of this in various regions of the world, especially in countries across the Middle East that is a violation of immunity. Such violations are sometimes freeze or destroy interstate relations in brings to the stage.

States in international norms to interpret national law in order to keep their superior diplomatic and consular representatives may endanger their lives and can lead to large losses. Another example is problematic in question, the United States

Embassy in Tehran, diplomatic representatives and consular officials in the United States held hostage by the conflict between the US-Iran has experienced.In recent years a growing international law in order to prevent such violations so as to amend the handling of the subject is emphasized.